

การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลัก
พระพุทธศาสนาเถรวาท

**THE STUDY OF THE METHOD OF SOLVING THE GREED (LOBHA)
PROBLEMS IN SOCIETIES ACCORDING TO
THERAVĀDA BUDDHISM**

แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลัก
พระพุทธศาสนาเถรวาท

แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๐

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Study of The Method of Solving The Greed (Lobha) Problems in Societies
According to Theravāda Buddhism

Maechee Sunantha Riangaem

A Thesis Submitted in partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand.

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

.....

(พระศรีสิทธิมนี)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก)

.....กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสุสี)

.....กรรมการ

(อาจารย์รังษี สุทนต์)

.....กรรมการ

(อาจารย์ ดร.เสนาะ ผดุงฉัตร)

.....กรรมการ

(ผศ.มนตรี สืบด้วง)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระมหาบุญเลิศ ธรรมทสุสี

ประธานกรรมการ

อาจารย์รังษี สุทนต์

กรรมการ

- ชื่อวิทยานิพนธ์** : การศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลัก
พระพุทธศาสนาเถรวาท
- ผู้วิจัย** : แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

- : พระมหาบุญเลิศ ชุ่มมทสุลี ป.ธ. ๘, พธ.บ., (การสอนสังคมฯ),
พธ.ม. (ธรรมนิเทศ)
- : อาจารย์รังษิ สุทนต์ ป.ธ. ๕, พธ.ม. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มุ่งศึกษาวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท ตามวัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน และวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ด้วยการวิจัยเชิงเอกสารภายใต้กรอบแนวคิด ๓ ประเด็นที่กล่าวแล้ว เพราะปัญหาในสังคมปัจจุบันที่บุคคลละเมิดศีล ๕ แล้ว เช่น มีการก่ออาชญากรรม ได้แก่การปล้นฆ่า การชิงทรัพย์ การประทุษร้ายละเมิดทางเพศ การพุดเท็จ ปัญหายาเสพติด สาเหตุมาจากความโลภและวิธีการแก้ปัญหาหรือบรรเทาความโลภสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแต่ละปัญหา

จากการศึกษา ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้พบว่า ความหมายของความโลภ คือ ความอยากได้ มากเกินไป ความต้องการ หรือสภาวะที่ทำให้จิตใจโลภโมบอยากได้ ในคัมภีร์พระไตรปิฎก และอรรถกถา ฎีกามีข้อความว่าความโลภ มีลักษณะเพ่งเล็งโน้มน้าววัตถุสิ่งของของผู้อื่นเข้ามาหาตน เพราะความโลภอยากได้ บุคคลจึงประทุษร้ายผิดศีลธรรม ความโลภ(โกรธหลง) ทำจิตใจให้เศร้าหมอง เป็นรากเหง้าของอกุศลมูลมี ๓ ระดับ คือ อย่างละเอียด อย่างกลาง

และอย่างหยาบ สาเหตุภายใน คือ อวิชชาความรู้และโมหะความหลง และมีสาเหตุภายนอก คือ สิ่งที่ดึงดูดจิตใจ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และ โผฏฐัพพะที่มากระทบ

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบได้ข้อสรุปว่า ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภของคนในปัจจุบันกับในอดีตที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมีพฤติกรรมเหมือนกัน คือ การละเมียดคิด ๕ ซึ่งส่งผลกระทบต่อให้บุคคลผู้กระทำและสังคมต้องเดือดร้อน เมื่อมองในแง่ของวงจรปฏิจสมุปบาท คือ กิเลส กรรม วิบาก จะพบว่า กิเลสคือความโลภเป็นเหตุให้อยากได้ในทางที่ผิดศีลธรรม กรรมเป็นส่วนของการกระทำทุจริต และวิบากเป็นส่วนที่ต้องรับผลของการกระทำ เช่น ถูกจับดำเนินคดีตามกฎหมาย

จากการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่าองค์ธรรมที่สามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้เป็นวิธีการแก้ปัญหาคความโลภในสังคม คือ ทาน การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ แก่ผู้อื่นเพื่อตัดความโลภความตระหนี่ออกจากใจ ศีล เป็นข้อห้ามทางกายวาจาเพื่อการไม่ละเมียดในทรัพย์สินและบุคคลที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น สันโดษ คือความยินดีพอใจในสิ่งของที่มีและสิ่งที่มีตนพึงได้ในทางชอบธรรมเป็นองค์ธรรมสำหรับปิดกั้นความโลภ ความเห็นแก่ตัวด้วยอำนาจตัณหาอุปาทาน ขันติ ความอดทน ต่อกิเลสประเภทความโลภอยากได้ของผู้อื่นในทางที่ผิดศีลธรรม อดกลั้นไม่ทำชั่วและปัญญาซึ่งเป็นองค์ธรรมที่สูงสุดทางพระพุทธศาสนามี ๓ ประเภท คือ ๑. ญาณปริญา กำหนดรู้โทษความโลภ ๒. ติธมปริญา พิจารณาความโลภซึ่งอยู่ในกฎไตรลักษณ์ เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ๓. ปหานปริญา ความรู้เพื่อละความโลภ

ฉะนั้น วิทยานิพนธ์เล่มนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับความโลภ ซึ่งเป็นอกุศลมูลข้อที่ ๑ ตลอดถึงการบรรเทาความโลภและส่งเสริมการลดละความโลภเพื่อสันติสุขแก่สังคม

Thesis Title : The Study of the Method of Solving the Greed (Lobha)
Problems in Societies According to Theravāda Buddhism

Researcher : Maechee Sunantha Rianglaem

Degree : Master of Art (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phramahā Boonlert Dhammadassī, Pali VIII,
B.A., (Social Teaching) M.A. (Dhamma Communication)
: Mr. Rangsri Suthon, Pali IX, M.A., (Buddhist Studies)

Date of Graduation : March 5, 2008.

ABSTRACT

This Thesis aims at studying the methods of solving the greed (Lobha) problems in the present societies according to Theravāda Buddhism. The objectives are to study the greed in Theravāda Buddhism, the problems arising from the greed in the present societies and the method of solving the greed problems in the societies according to Theravāda Buddhism.

This thesis is a documentary research under three concepts mentioned above in Theravāda Buddhism.

The present problems in the societies are as follow:- A person who violates the five precepts namely, killing, sexual misconduct, false speech and substance abuse gives rise to social problems.

The above mentioned problems are caused by greed. Dhamma in Theravāda Buddhism can be applied in solving such problems or lessening them accordingly.

From the study, it is found that the meaning of the greed is the desire or the condition of the desire arising in human being's mind. According to the Tipiṭaka and the Commentaries, the greed is characterized as projecting the object into oneself. The greed causes a person to misbehave and to have the defiled mind. It is the root of bad conducts which can be categorized into 3 levels, namely:- the delicate level called latent disposition (Anusaya), the middle level called obsession (Pariyutthāna) and the crude level called transgression (Vītikkama). The cause is the internal greed derived from the internal source called ignorance, delusion (Avijjā Moha) and the external factor that is the desire (Rāga) which is the stimulation of craving and clinging (Taṇhā Upādāna).

The result of the comparative analysis can be concluded that the social problems which arise from the people's greed in the past and the present which appeared in the Theravāda Buddhism are of the same behavior. The cause comes from violating the five precepts which give harm to that person himself and to the societies as well. Reviewing in the perspective of the Dependent Origination (the Law of Causation) the defilement, the Kamma and the effect, it is found that the defilement is the cause of greed, the desire in a wrong way contrary to morality. Kamma is part of unwholesome conducts. Vipāka or the effect is part of receiving the result of misconducts such as being arrested according to the law.

From studying the Theravāda Buddhist Doctrines, it is found that the Doctrinal principles that can be applied in solving the related problems of greed in the present societies are:- Dāna, the giving things to others in order to discard the greed and the miserly from one's mind. Morality (Sīla) which is the abstaining from bodily and verbally bad conducts in others' possession. Contentment (Santosa) is the doctrinal principle of eliminating the greed, satisfaction (being satisfied) with whatever one wishes. Endurance (Khanti) is the forbearance of defilement and the greed or

(desire) for other's possession and the patience in doing good deeds. Wisdom (Paññā) is the highest Dhamma in Buddhism, through the consideration of the bad effect derived from the greed and defilement. Making note that greed is of the three characteristics of impermanance, suffering and selflessness, one can tolerate the same condition and contemplate for discarding the greed.

The aim of this thesis is, therefore, to spread the Buddha's teaching especially in connection with the greed which is the first demeritorious base; including the way how to get rid of greed, how to support reducing the greed and how to discontinue the greed for peace and happiness to oneself and many people in all societies.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา โดยมุ่งศึกษาองค์ธรรมเพื่อเป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ขออนุโมทนาขอบคุณ โยมพ่อสมบัติ โยมแม่นกบิน เรียงแหลม ผู้ให้กำเนิดที่ให้การอบรมสั่งสอนและให้ชีวิตนี้แก่ข้าพเจ้า ด้วยความรักเมตตากรุณาอย่างไม่มีเงื่อนไข รวมถึงการสนับสนุนทุนการศึกษา และให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างต่อเนื่อง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณยายแม่ชีชื่น เจนเขา ประธานใหญ่ สำนักแม่ชีศาลาสันติสุข แม่ชีแจ่มจิต กัลลจาย รองประธาน แม่ชีสายหยุด แซ่ลิ้ม กรรมการ แม่ชีประนอม หวังปิด อาจารย์ใหญ่ ที่สนับสนุนเปิดโอกาสให้ศึกษาและเมตตาให้การสนับสนุนด้านปัจจัย ๔ ตลอดจนถือว่าเป็นกำลังใจที่สำคัญอย่างยิ่ง แม่ชีธัญญาณี สุกเกษ หัวหน้าแม่ชีวัดปากน้ำ อนุเคราะห์ให้ความสะดวกที่พักระหว่างการศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์พระมหามนตรี ขนุติสารโ ที่อนุเคราะห์เครื่องคอมพิวเตอร์ ระหว่างการศึกษา และขออนุโมทนาต่อน้ำใจอันดีงามของคุณนงเยาว์ หนูไชยะ พร้อมด้วยเพื่อนนิสิตร่วมรุ่น คุณทัศนีย์ น้าพรุณ พร้อมด้วยญาติธรรมที่สนับสนุนในด้านทุนการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยดี จากคำแนะนำช่วยเหลือและตรวจตราแก้ไข จากอาจารย์พระมหาบุญเลิศ ฐมฺมทสฺสี ประธานกรรมการ และอาจารย์รังษิ สุทนต์ กรรมการที่ปรึกษาที่เสียสละเวลาดูแลและควบคุมจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ รวมถึงกัลยาณมิตรที่ให้คำชี้แนะและเป็นกำลังใจอย่างดีเสมอมา

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณและอนุโมทนาในความกรุณาช่วยเหลือของทุกท่านที่มีส่วนทำให้วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จตามความมุ่งหมาย

คุณความดีและประโยชน์ที่เกิดจากทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอน้อมสักการะบูชาคุณพระรัตนตรัย บิฑามารดา ครูอาจารย์ ตลอดผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน

แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม
วันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๕๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฌ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ในการวิจัย	๔
๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย	๖
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ ความโลกในพระพุทธศาสนาเถรวาท	๓
๒.๑ ความหมายของความโลก	๓
๒.๒ ไวพจน์ของความโลก	๑๐
๒.๓ ลักษณะของความโลก	๑๕
๒.๓.๑ ความโลกในพระไตรปิฎก	๑๕
๒.๓.๒ ความโลกและการกำจัดความโลกในอรรถกถา-ฎีกา	๒๒
๒.๓.๓ การจัดระดับของความโลก	๒๖
๒.๔ สาเหตุของความโลก	๓๓
๒.๕ บทบาทของความโลก	๓๕
๒.๖ ความสัมพันธ์กันระหว่างความโลกต้นเหตุและอุปาทาน	๓๘

บทที่ ๓	ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน	๔๓
	๓.๑ ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภ	๔๕
	๓.๑.๑ ความโลภเชิงวัตถุนิยม	๔๕
	๓.๑.๒ ความโลภทางสังคม	๔๖
	๓.๒ ปัญหาความโลภกับการละเมิดศีล ๕	๔๕
	๓.๒.๑ ปัญหาความโลภกับการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น	๕๑
	๓.๒.๒ ปัญหาความโลภกับการละเมิดทรัพย์สินผู้อื่น	๕๒
	๓.๒.๓ ปัญหาความโลภกับการล่วงละเมิดคู่ครองผู้อื่น	๕๕
	๓.๒.๔ ปัญหาความโลภกับการพูดหลอกลวง (กล่าวคำไม่จริง)	๕๗
	๓.๒.๕ ปัญหาความโลภกับการเสพของมีนเมา	๖๑
	๓.๓ พฤติกรรมอันเกิดจากโลภะ	๖๓
	๓.๓.๑ พฤติกรรมส่วนบุคคล	๖๓
	๓.๓.๒ พฤติกรรมกลุ่มบุคคล	๖๔
	๓.๔ ผลกระทบของความโลภที่มีต่อสังคมปัจจุบัน	๖๕
บทที่ ๔	วิธีการแก้ปัญหาคความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท	๗๓
	๔.๑ วิธีการแก้ปัญหาคความโลภด้วยการให้ทาน	๗๔
	๔.๒ วิธีการแก้ปัญหาคความโลภด้วยศีล	๗๕
	๔.๓ วิธีการแก้ปัญหาคความโลภด้วยความสันโดษ	๗๗
	๔.๔ วิธีการแก้ปัญหาคความโลภด้วยขันติ	๕๓
	๔.๕ วิธีการแก้ปัญหาคความโลภด้วยปัญญา	๕๖
บทที่ ๕	สรุป และข้อเสนอแนะ	๑๐๑
	๕.๑ สรุป	๑๐๑
	๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๐๓
	บรรณานุกรม	๑๐๔
	ประวัติผู้วิจัย	๑๐๕

อธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี อักษรไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๐๐ เรียกว่า “ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก” และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช ๒๕๓๕ อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ภาษาบาลีและภาษาไทย คัมภีร์สารัตถทีปนีวินัยฎีกา สมันตปาสาทิกาวรรณนา วิสุทธิมรรคมหาฎีกา ภาษาบาลี คัมภีร์ธัมมปัทฏฐกถา คัมภีร์อภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา ภาษาบาลีและภาษาไทย คัมภีร์มัจฉัตถทีปนี ภาษาบาลีและภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเรียงตามลำดับคัมภีร์ดังนี้

พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินยปิฎก มหาวิงคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวิงค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.	(บาลี)	=	วินยปิฎก ภิกขุณีปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ภิกขุณีวิงค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(บาลี)	=	วินยปิฎก มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(บาลี)	=	วินยปิฎก จุพวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จุพววรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสกปาติ	(ภาษาบาลี)

ม.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปิณฑาสกั	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปิณฑาสกปาติ	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปิณฑาสกั	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สัยสูตรนิกาย สกถาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.ส.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สัยสูตรนิกาย สกถาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก สัยสูตรนิกาย นิทานวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก สัยสูตรนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย เอกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย ทุกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย จตุกกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.จตุกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย ปญจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปญจก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย ปญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ฉก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย ฉกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ฉก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก องคสูตรนิกาย ฉกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธมมปทปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.อิติ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.อิติ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สูตรนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย สูตรนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.เอกก.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิปาต ชาตคปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.เอกก.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย เอกกนิบาตชาตค	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทุเทศปาติ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ	(ภาษาไทย)
ขุ.จู.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จูพนิทุเทศปาติ	(ภาษาบาลี)

ขุ.จ.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิตเส	(ภาษาไทย)
ขุ.ป.	(บาลี)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสมภิทามคฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
ขุ.ป.	(ไทย)	=	สูตรตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

อภิ.สง.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก ฌมฺมสงฺคณิปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อภิ.สง.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก ธรรมสังคณี	(ภาษาไทย)
อภิ.วิ.	(บาลี)	=	อภิธมฺมปิฎก วิภงฺคปาฬิ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ.	(ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสูตรตันตปิฎก

ม.ม.อ.	(บาลี)	=	มชฺฉิมนิกาย ปปญฺจสุทฺธิ มชฺฉิมปณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.ม.อ.	(ไทย)	=	มชฉิมนิกาย ปปัญจสุทธี มชฉิมปณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ม.อุ.อ.	(บาลี)	=	มชฺฉิมนิกาย ปปญฺจสุทฺธิ อุปริพณฺณาสกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ม.อุ.อ.	(ไทย)	=	มชฉิมนิกาย ปปัญจสุทธี อุปริพณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)
อง.ติก.อ.	(บาลี)	=	องคฺคตฺตรนิกาย มโนรตฺปุรณิ ติกนิปาตอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
อง.ติก.อ.	(ไทย)	=	อังกคตตรนิกาย มโนรตปุรณี ติกนิปาตอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.อ.	(บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย ฌมฺมปทอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ธ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ฌรรมบทอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.อ.	(บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย ชาตคอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ชา.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ชาตคอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.ม.อ.	(บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย สทฺธมฺมปฺปชฺโชติกา มหานิเทศอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.ม.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย สัทธัมมปชโชติกา มหานิเทศอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.จ.อ.	(บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย สทฺธมฺมปฺปชฺโชติกา จุฬนิตฺเทศอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.จ.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย สัทธัมมปชโชติกา จุฬนิตเทศอรรถกถา	(ภาษาไทย)
ขุ.จริยา.อ.	(บาลี)	=	ขุทฺทกนิกาย ปรมตฺถทีปนี จริยาปิฎกอฏฺฐกถา	(ภาษาบาลี)
ขุ.จริยา.อ.	(ไทย)	=	ขุททกนิกาย ปรมัตถทีปนี จริยาปิฎกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

วิสุทฺธิ.	(บาลี)	=	วิสุทฺธิมคฺคปกรณปาฬิ	(ภาษาบาลี)
วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทธิมรรคปกรณ์	(ภาษาไทย)

ฎีกาปกครองวิเสส

วิสุทธิมหาฎีกา	(บาลี)	=	ปรมตถมณชฺชสา วิสุทธิมคฺคมหาฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิภาวินี. ฎีกา	(บาลี)	=	อภิธมฺมตถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาบาลี)
วิภาวินี. ฎีกา	(ไทย)	=	อภิธมมัตถวิภาวินีฎีกา	(ภาษาไทย)

ฎีกาพระวินัย

สารตถ.ฎีกา	(บาลี)	=	สารตถทีปนี วินยฎีกา	(ภาษาบาลี)
------------	--------	---	---------------------	------------

คัมภีร์อื่น ๆ

มจฺกล.	(บาลี)	=	มจฺกลตถทีปนีปาถิ	(ภาษาบาลี)
มจฺกล.	(ไทย)	=	มจฺกลตถทีปนี	(ภาษาไทย)

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทย ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม / ชื่อ / หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๓๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔. หมายถึง สุตตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวคฺคปาถิ ภาษาบาลี เล่ม ๑๐ ชื่อ ๒๑๖ หน้า ๑๓๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และสุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหารรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๐ ชื่อ ๒๑๖ หน้า ๑๖๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อรรถกถา ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม / หน้า หลังคำย่อ คัมภีร์ เช่น ชุ.จฺริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๒๘, หมายถึง ชุททกนิกาย ปรมตถทีปนี จฺริยาปิฎกอรรถกถา ภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม ๑ หน้า ๓๒๘, ชุ.จฺริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๓๘, หมายถึง ชุททกนิกาย ปรมตถทีปนี จฺริยาปิฎกอรรถกถา ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่มที่ ๕ ภาค ๓ หน้า ๕๓๘ (อรรถกถาภาษาบาลี กับ ภาษาไทยเล่มและชื่อบางแห่งไม่ตรงกัน)

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม / หน้า หลังคำย่อหลังคัมภีร์ เช่น วิสุทธฺิ. (บาลี) ๓/๔๓, วิสุทธฺิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘. หมายถึง คัมภีร์ วิสุทธิมคฺคปกรณ์ ภาษาบาลี ภาค ๓ หน้า ๔๓ และวิสุทธิมรรคปกรณ์ภาษาไทย ภาค ๓ ตอน ๑ หน้า ๘๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับอรรถกถาธรรมบท ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม / หน้า หลังคำย่อ คัมภีร์ เช่น ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๑๕๒, ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๓๒. หมายถึง ธรรมปทฎกถา ชุททกนิกาย ภาษาบาลี ภาค ๒ หน้า ๑๕๒ และภาษาไทย ภาค ๒ หน้า ๒๓๒ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์สารัตถทีปนีวินยฎีกา ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม / ชื่อ / หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น สารตฺถ.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๘๘/๕๕๑, หมายถึง สารัตถทีปนีวินยฎีกา สมันตปาสาทิกาอรรถกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ชื่อ ๒๘๘ หน้า ๕๕๑, (ภาษาไทยไม่มีที่อ้างอิง) ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุเฉพาะหน้า เท่านั้น เช่น วิภาวินี.ฎีกา (บาลี) ๑-๒, วิภาวินี.ฎีกา (ไทย) ๒๕-๓๐. หมายถึง อภิธรรมมัตถวิภาวินีฎีกา ภาษาบาลี หน้า ๑-๒ และภาษาไทย หน้า ๒๕ - ๓๐ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์วิสุทธิมรรคมหาฎีกา ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม/ชื่อ / หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น วิสุทธิ. มหาฎีกา (บาลี) ๑/๑๖๘/๒๓๕, หมายถึง ปรมตฺถมณฺชฺสา วิสุทธิมคฺคมหาฎีกา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ชื่อ ๑๖๘ หน้า ๒๓๕, (ภาษาไทย ไม่มีที่อ้างอิง) ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย

การใช้อักษรย่อเกี่ยวกับคัมภีร์มังคลัตถทีปนี ใช้ระบบอ้างอิงที่ระบุ เล่ม / ชื่อ / หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ เช่น มงฺคฺล. (บาลี) ๒/๕๘๕/๔๕๓, มงฺคฺล.(ไทย) ๕/๕๘๕/๑๓๓. หมายถึง มงฺคฺลตฺถทีปนี ภาษาบาลี ภาค ๒ ชื่อ ๕๘๕ หน้า ๔๕๓ และมังคลัตถทีปนี ภาษาไทย เล่ม ๕ ชื่อ ๕๘๕ หน้า ๑๓๓ ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (มังคลัตถทีปนี ภาษาบาลีกับภาษาไทยเล่มไม่ตรงกัน แต่ชื่อตรงกัน)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมโลกยุคปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านระบบนิเวศวิทยา ด้านประชากร ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านสังคมซึ่งมีบทบาทกำหนดวิถีชีวิตการดำรงอยู่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้คนในสังคมต้องดิ้นรน ขวนขวาย ในการหาเลี้ยงชีพ ซึ่งต่างคนต่างก็ต้องเร่งรีบในกิจการงานของตน

เมื่อสภาวะการณ์เป็นเช่นนี้ในด้านการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคล จึงอาจก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลาย ๆ ด้าน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมเป็นต้น แต่ส่วนที่เป็นปัญหานักและมื่อทธิพลต่อการดำรงชีพของมนุษย์มากที่สุด ก็คือความคิดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในทางทุจริตที่เกิดจากความโลภอยากได้ซึ่งเป็นอกุศลมูลอย่างหนึ่ง เป็นสาเหตุของการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม “โดยเฉพาะทางพระพุทธศาสนาเถรวาทความคิดที่เป็นไปในฝ่ายกุศลเรียกว่าสัมมาทิฐิที่ตรงกันข้ามเรียกว่ามิจฉาทิฐิ”^๑

ในขณะที่เดียวกันหากคนเรามีความรู้สึกนึกคิดไม่ดีมีจิตใจไม่ผ่องใส เนื่องจากได้รับแรงกดดันหรือความกระทบกระเทือนใจมาเป็นเวลานาน แรงกดดันนั้นก็สามารทำให้ตนเองและคนข้างเคียง ตลอดจนทั้งสังคมส่วนรวมได้รับความกระทบกระเทือนไปด้วย ดังนั้น เรื่องขององค์ประกอบทางด้านจิตใจจึงเป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนและมีความสำคัญอย่างยิ่งทั้งฝ่ายกุศลคือฝ่ายดีและอกุศลฝ่ายชั่ว

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีอยู่ว่าร่างกายประกอบด้วยธาตุ ๔ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม หรือขันธ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เมื่อย่อยลงแล้วก็เหลือเพียงรูปกับนามหรือกายกับจิต คำว่านาม หมายถึง สภาวะธรรมทางจิตทั้งหมดและคำว่ารูป หมายถึง ส่วนประกอบทางกายของบุคคลทั้งนามและรูปประกอบเข้าด้วยกันจึงเรียกว่าสัตว์บุคคล^๒

^๑พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๐๕.

^๒พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **โลกทัศน์ชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

มาตรฐานวัดความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบตามหลักของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้มุ่งไปที่การกระทำและความคิด จริงอยู่เราไม่สามารถมองเห็นหรือวิเคราะห์ความคิดของคนอื่นได้ แต่พฤติกรรมหรือการกระทำของเขาทำให้เราสามารถวิเคราะห์และมองเห็นได้ เพราะว่าบุคคลคิดดี การกระทำที่แสดงออกมาทางกายก็ดี ตรงกันข้ามถ้าบุคคลคิดไม่ดี ก็ย่อมส่งผลให้การแสดงออกทางกายไม่ดีด้วยเช่นกัน

ในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท “ความโลภจัดเป็นอกุศลมูล”^๓ เป็นสภาวะธรรมฝ่ายชั่ว เป็นกิเลสที่จะต้องกำจัดให้ออกไปจากจิตใจของตน เพราะทำให้จิตใจเศร้าหมองและจะต้องหาวิธีบรรเทาให้ลดน้อยลงจนหมดไปจากจิตใจในที่สุด “เพราะความโลภเป็นสาเหตุทำจิตใจให้เศร้าหมองความโลภที่เกิดทางใจนั้นเป็นอาการของจิต ที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนทำให้ต้องดิ้นรนไขว่คว้าแสวงหาปรารถนาเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมาครอบครองอันเป็นอาการของกิเลสที่เป็นความชั่วทางใจ”^๔ ได้แก่การพยายามแสวงหาช่องทางคิดกลอุบายหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นกรรมสิทธิ์ของตน เพราะความโลภที่รุนแรงจิตใจจึงเป็นเหตุให้ทำความชั่วทางวาจา ได้แก่การพูดเลียบเคียงเพ่งเล็งทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อนำมาเป็นของตน เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจจึงเป็นเหตุให้บุคคลทำความชั่วทางกายซึ่งผิดหลักศีลธรรม คือ ย่อมทำชีวิตสัตว์ให้ตกลงไป ย่อมถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ย่อมประพฤตินิโคตในชายหญิงที่ไม่ใช่คู่ครองของตน ย่อมกล่าวคำเท็จ ชักชวนผู้อื่นในทางที่เสื่อมเสีย^๕

ปัญหาความโลภในคัมภีร์พระไตรปิฎกปรากฏอยู่หลายพระสูตรเช่นในโลกสูตร ซึ่งว่าด้วยธรรมที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ชาวโลก พระพุทธเจ้าตรัสโทษของความโลภไว้ดังนี้ว่า “โลภธรรมเมื่อเกิดแก่ชาวโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อมิใช่ประโยชน์ เพื่อความทุกข์ เพื่อความไม่ผาสุก”^๖ และตรัสไว้ในอันตรามลสูตร “ซึ่งว่าด้วยธรรมที่เป็นมลทินภายในว่า โลภะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตร เป็นศัตรู เป็นเพชฌฆาต และเป็นข้าศึกภายใน คนโลภไม่รู้จักเหตุผล นรชนถูกความโลภครอบงำ

^๓ อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๕๖, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕.

^๔ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖.

^๕ อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๔, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^๖ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๓๔/๑๑๗, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๔/๑๖๗.

แล้วยอมเป็นผู้มีขอบอก”^๓ กัมภฤษีก็ได้ระบุโทษของความโลภไว้ว่า “การปล้นฆ่าชาวบ้าน การจับข่มขู่เอาทรัพย์ การคดโกง และการหลอกลวง ย่อมปรากฏมีอยู่ในบุคคลผู้มีความโลภ”^๔

การกระทำอันโหดร้ายทารุณเพราะอำนาจความโลภเหล่านี้กลายเป็นปัญหาแก่สังคมมนุษย์ ด้วยว่าพฤติกรรมเหล่านี้มักพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทยปัจจุบัน เพราะความโลภจากเหตุการณ์ดังกล่าวมาแล้วนั้นย่อมก่อให้เกิดความทุกข์แก่ตนเองและคนในสังคม ทั้งทางตรงและทางอ้อม จากข้อความที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าโทษของความโลภนับว่าเป็นปัญหาแก่สังคมตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน ดังที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในอันตรามลสูตรว่า “โลภะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำจิตให้กำเริบ เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน”^๕

ในพระพุทธศาสนาเถรวาทพระอนาคามีอริยบุคคลเป็นต้น ไปที่สามารถละความโลภได้เด็ดขาด ดังมีพระพุทธพจน์ตรัสไว้ในโลกสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายละธรรมอย่างหนึ่งคือ โลภะ (ความอยากได้) ได้เราอรรีบรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย โลภะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โลกไปสู่ทุกคติ ผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมละโลภะนั้นได้เพราะรู้โดยชอบ ครั้นละได้แล้วจึงไม่ต้องหวนมาเกิดในโลกนี้อีกไม่ว่าในกาลไหน ๆ”^๖

จากพระพุทธพจน์ที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่า การละความโลภได้เด็ดขาดเป็นอุจเฉทปหานสำหรับพระอนาคามีและพระอรหันต์เท่านั้น ผลที่ได้รับคือไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกนี้อีก สำหรับกัลยาณปุถุชนผู้ทีละหรือบรรเทาความโลภได้ชั่วขณะ ผลที่ได้รับคือความไม่ทุกข์ใจ และไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคม

อนึ่งหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมีหลายองค์ธรรม ผู้วิจัยจึงประสงค์ที่จะศึกษาว่ามีหลักธรรมใดบ้าง ที่สามารถจะนำมาปรับประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาคความโลภที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันได้

เพราะฉะนั้นประเด็นที่จะต้องศึกษาให้ชัดเจนก็คือ ประเด็นที่ว่าความโลภเกิดขึ้นได้อย่างไรดีบออย่างไร วิธีแก้หรือบรรเทาและการละความโลภเป็นเช่นไร ปรับประยุกต์ใช้ให้

^๓ บุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖, บุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖-๔๕๗.

^๔ บุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๘/๒๑๓, บุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๘/๓๒๔.

^๕ บุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔, บุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

^๖ บุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔, บุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันได้หรือไม่ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอวิธีการแก้ปัญหาเรื่อง ความโลกในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความโลกในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลกในสังคมปัจจุบัน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิธีการแก้ปัญหาความโลกในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๓ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๓.๑ วิธีการแก้ปัญหา หมายถึง อุบายเป็นเครื่องละและบรรเทาความโลกที่เกิดจากการละเมิดศีล ๕ ด้วยหลักธรรมตามแนวพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสส ในพระพุทธศาสนาเถรวาทที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกได้ใช้เป็นธรรมาธุระในการกำจัดความโลกมาแล้ว

๑.๓.๒ ความโลก หมายถึง ความอยากได้ไม่รู้จักพอ ความทะยานอยาก ความเพ่งเล็งในวัตถุสิ่งของของผู้อื่น ความอยากในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของความยึดมั่นถือมั่น

๑.๓.๓ พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง วาทะหรือลัทธิของพระเถระนิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ซึ่งตามมติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักพระธรรมวินัยไว้เป็นแบบแผนเมื่อคราวสังคายนาครั้งแรก ได้เป็นพระพุทธศาสนาที่นับถือแพร่หลายในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา

๑.๔ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลกในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยอาศัยข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ กับพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ จากอรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสส รวมทั้งงานวิจัยและหนังสืออื่น ๆ เป็นหลักในการพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวกับความโลกในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปัญหาที่เกิดจากความโลกในสังคมปัจจุบัน เพื่อปรับประยุกต์วิธีการบรรเทาความโลกตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาใช้ในการแก้ปัญหของสังคมปัจจุบัน

๑.๕ ทบทวนเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิธีการแก้ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนา เถรวาทครั้งนี้มีเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ พระมหาขันทอง วิชานนท์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าวสรุปความได้ว่า “ขันติกับการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับความโลภ ซึ่งเป็นกิเลสที่มีบทบาทสำคัญอย่างมากในบรรดาอกุศลธรรมทั้งหลาย (โลภะ โทสะ โมหะ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ราคะ โทสะ โมหะ) แต่เป็นบทบาทเชิงลบซึ่งขัดขวางกีดกันวิถีชีวิตของมวลมนุษย์ ให้ออกจากครรลองแห่งความถูกต้องชอบธรรมและคอยชักใยจิตใจให้ถลาลึกไปสู่ความทะเยอทะยานแบบไร้ขีดจำกัด ความโลภจึงกลายเป็นปัญหาที่กักร้อนจิตใจอยู่ตลอดเวลาในทางพระพุทธศาสนาตระหนักถึงความสำคัญข้อนี้ จึงจัดความโลภเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมประการหนึ่ง โดยแสดงไว้ในศีล ๕ ข้อที่ ๒ มีข้อความระบุไว้ชัดเจนว่า ห้ามมิให้บุคคลจงใจล่วงละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่นในลักษณะแห่งการขโมย (อทินนาทาน) ทุก ๆ ครั้งที่มีความโลภแสดงตัวออกมา อำนาจของมันจะผลักดันจิตใจให้วันไหวสั่นคลอน หากมีมากจนเกินขอบเขตจะเกิดอาการรุนแรงจนถึงทำลายกำแพงแห่งศีลธรรมอันดีงาม แล้วทำในสิ่งที่ไม่สมควรกระทำ เช่น ลักทรัพย์ น้อราษฎร์บังหลวง หรือประพฤติมิชอบ ไม่ซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพของตน เป็นต้น”^{๑๑}

๑.๕.๒ พระมหาธีระพล สุขแสง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความได้ว่า “กิเลสตระกูลโลภะ หมายถึงกิเลสประเภทที่ทำให้จิตเกิดอาการเป็นต้นว่าหิวกระหาย หรือทะยานอยาก หวงเห่น ชอบสะสม เห็นแก่ตัว ตลอดจนความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน กิเลสประเภทนี้เรียกว่า กิเลสตระกูลโลภะอาจเป็นเพราะ โลภะเป็นกิเลสที่เด่นมีผลกระทบต่อจิตอย่างรุนแรง ส่วนกิเลสที่จัดอยู่ในตระกูลนี้ได้แก่ รติ (ความยินดี) อิจฉา (ความปรารถนา) มหิงกา (ความมักมาก) ปาปิฉา (ความอยากที่ผิดศีลธรรม) ฯลฯ โลภะนั้นมีอาการเกาะเกี่ยวอารมณ์เป็นลักษณะเหมือนลิงติดตั้ง ซึ่งมีลักษณะต่าง

^{๑๑}พระมหาขันทอง วิชานนท์, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๕.

จากนั้นทะ คือ เป็นเพียงความห่วงเหนี่ยวอารมณ์จัดเป็นฉันทะ ส่วนความเกาะเกี่ยวในอารมณ์นั้นจัดเป็น โลภะ”^{๑๒}

๑.๕.๓ นันทพล โรจนโกศล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขันธ ๕ กับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” จากการศึกษาวิจัยดังกล่าว สรุปความ ได้ว่า “โลกมุลจิต ๘ คือจิตที่มีโลภะเป็นมูล ได้แก่ จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสสเวทนา ประกอบด้วย มิจฉาทิฎฐิ ไม่มีการชักนำ จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสสเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิมีการชักนำ จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสสเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิ ไม่มีการชักนำ จิตที่เกิดพร้อมด้วยโสมนัสสเวทนาไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิ มีการชักนำ จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาวทนา ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิ ไม่มีการชักนำ จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาวทนา ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิ มีการชักนำ จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิ ไม่มีการชักนำ และจิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฎฐิมีการชักนำ”^{๑๓}

๑.๕.๔ พ.อ.ปิ่น มุกุกันต์ กล่าวถึงความโลภไว้ในหนังสือพุทธศาสตร์ สรุปความ ได้ว่า “โลภะเป็นความอยากที่มีโทษ เพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม เช่น ปล้นจี้ ฉ้อโกง ขโมย ฯลฯ มิใช่กิเลสที่จะพึงกำหนดด้วยปริมาณสิ่งที่ต้องการ แต่กำหนดด้วยเจตนาทุจริตเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ผู้ที่ต้องการเงิน ๑๐ ล้านบาทพร้อมทั้งบ้านและรถยนต์และภรรยาหรือสามีที่น่ารัก โดยผู้ชีวิตหรือคัณรนแสวงหาทรัพย์ทุกวิถีทางด้วยการประกอบสัมมาอาชีพจึงมิใช่คนโลภมาก ส่วนผู้ที่ต้องการเงิน ๑๐ บาท (ค่ารถเมล์) โดยตั้งใจจะขโมยทรัพย์ผู้อื่นจัดเป็นคนโลภมาก เพราะมีเจตนาทุจริตเป็นตัวนำ กิเลสประเภทนี้มีโทษน้อยแต่คล้ายซ้ำหรือทำลายยาก”^{๑๔}

๑.๕.๕ พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตภาโณ) กล่าวถึงความโลภไว้ในหนังสืออธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท สรุปความ ได้ว่า “ความโลภเป็นรากเหง้าของอกุศลมูล เป็น

^{๑๒} พระมหาธีระพล สุขแสง, “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), ๒๕๔๖.

^{๑๓} นันทพล โรจนโกศล, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขันธ ๕ กับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๘.

^{๑๔} พ.อ.ปิ่น มุกุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕).

อาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนต้องมีการดิ้นรนไขว่คว้าปรารถนา แสวงหาเพื่อให้สิ่งนั้นมาครอบครอง อาการของกิเลสประเภทนี้มีทั้งชั้นละเอียด ชั้นกลาง และชั้นหยาบ”^{๑๕}

๑.๕.๖ พุทธทาสภิกขุ กล่าวถึงความโลภในหนังสือหลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา สรุปความได้ว่า “ความโลภมีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นกิเลสที่โง่มน้าวเข้าหาอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เพราะถูกความโลภครอบงำจิตใจจึงทำให้บุคคลข่มเหงเบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น ด้วยการทำให้สูญเสียทรัพย์สินสิ่งของ ถ้าเป็นความชั่วทางใจได้แก่การพยายามเสาะหาช่องทางคดโกงอุบายเพื่อหลอกลวงเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตัวเอง”^{๑๖}

๑.๕.๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวความโลภไว้ในหนังสือพุทธธรรม สรุปความได้ว่า “ความโลภที่เกี่ยวกับกามฉันทะนิเวศน์ หนึ่งในนิเวศน์ ๕ คือความอยากได้พอใจในกามหรืออภิชฌาความเพ่งเล็งอยากได้กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าปรารถนา เป็นกิเลสพวกโลภะจิตที่ถูกหลอกล่อด้วยอารมณ์ต่าง ๆ คิดอยากได้โน้นนี่ ทำให้จิตไม่อาจเป็นสมาธิได้ โลภะจับอารมณ์ที่เหมือนสำเร็จรูปแล้ว และเกิดมีตัวตนที่จะเสพอารมณ์นั้น อิทธิปาฏิหาริย์เป็นต้นไม่อาจกำจัดกิเลสประเภทโลภะได้ แต่การบรรลุนิพพานทำให้กิเลสประเภทโลภะที่เป็นเหตุให้วุ่นวายต่าง ๆ ดับได้”^{๑๗}

จากการศึกษาในรายงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องสรุปความได้ว่า ความโลภเป็นอกุศลมูลเป็นกิเลสที่มีบทบาทสำคัญมาก เป็นความอยากที่มีโทษเห็นแก่ตัวตลอดจนเกิดความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนกิเลสประเภทนี้มีทั้ง ละเอียด กลาง หยาบ ซึ่งเป็นจิตที่มีโลภะเป็นมูลประกอบด้วยมิฉชาติกุฎฐิเป็นตัวชักนำ เป็นเหตุให้โง่มน้าวเข้าหาอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เพราะความโลภครอบงำจิตใจใจยอมเป็นเหตุให้บุคคลประพฤติผิดศีลธรรม เช่นการเบียดเบียนทำร้ายกัน การลักทรัพย์ผู้อื่นเป็นต้น นับว่าเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคมประการหนึ่ง

^{๑๕} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตวาทิน), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา), ๒๕๓๕.

^{๑๖} พุทธทาสภิกขุ, หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา), ๒๕๔๒.

^{๑๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด), ๒๕๔๕.

๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสารซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑.๖.๑ ค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๕ อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสส

๑.๖.๒ รวบรวมข้อมูลจากหนังสือเอกสาร งานวิทยานิพนธ์ของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๖.๓ วิเคราะห์ปัญหาจากหนังสือพิมพ์ที่มีตัวอย่างของความโลภที่เป็นรูปธรรมและวิธีการแก้ปัญหาความโลภตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๖.๔ เรียบเรียงและนำเสนอองค์ความรู้ที่ประยุกต์ใช้ได้กับสังคมปัจจุบัน

๑.๖.๕ สรุปผลและข้อเสนอแนะ

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑.๗.๒ ทำให้ทราบปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน

๑.๗.๓ ทำให้ทราบวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท

บทที่ ๒

ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท

ในบทนี้ผู้วิจัยจะศึกษาความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท ในประเด็นเหล่านี้ คือ ความหมาย ไวพจน์ ลักษณะ ระดับ สาเหตุ บทบาท ของความโลภ และความสัมพันธ์ระหว่าง ความโลภค้นหาและอุปาทาน ย่อมทำให้ทราบถึงรายละเอียดที่เกี่ยวกับความโลภได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะว่าคำสอนที่เกี่ยวกับความโลภดังที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมี จำนวนมาก

ด้วยเหตุนี้ เราจึงต้องศึกษาลงในรายละเอียดของความโลภที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ใน พระไตรปิฎก ดังที่มีพุทธดำรัสว่า “อานนท์ ธรรมและวินัยที่เราตถาคตแสดงไว้แล้ว บัญญัติไว้ แล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราตถาคตล่วงลับไป แล้ว”^๑ และพระอรหันตศาสดาพร้อมทั้งนักวิชาการก็ได้พยายามที่จะอธิบายแนวทางคำสอนของ พระองค์ให้สอดคล้องกับกระแสสังคมปัจจุบัน

หนึ่งในประเด็นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับ “ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยปรารภการศึกษาหลักธรรมตามวัตถุประสงค์ที่ได้นำเสนอในเบื้องต้นนั้น ฉะนั้นผู้วิจัยจึง กำหนดกรอบในการนำเสนอเฉพาะประเด็นต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของความโลภ

ความหมายของคำว่า “โลภ” ตามรูปศัพท์ที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เถรวาทพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

คำว่า “โลภ” ศัพท์เดิมเป็นภาษาบาลี มาจาก ลุก ชาติ (ลิตฺธิย) ในความละโมบ, มักมาก, ออยากได้, ลง ย ปัจจย แปลงที่สุดชาติกับ ย ปัจจย เป็น พภ มีรูปวิเคราะห์ว่า ลุกฺกตฺติ โลภ หมายถึง สภาวะที่ทำให้จิตใจละโมบหรือออยากได้^๒

^๑ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๑๖/๑๓๔, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๒พระมหาปราโมทย์ ปโมทิตฺโต, พจนานุกรมธาตุ ภาษาบาลี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ ไทย จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๖.

คำว่า “โลก” มาจาก ลุกฺ ชาติ (อิจฺฉายํ + ณ) โลก, ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความโลภ. มีรูปวิเคราะห์ว่า ลุกฺณํ โลโก ความอยาก ชื่อว่า โลกะ (ลป ณ, วุทธิ อุ เป็น โ)” ดังความว่า “โลโก จิตตสฺส อุปกิเลโส, โลกะ เป็น อุปกิเลสของจิต”^๓ หมายถึง สภาวะที่ทำให้จิตเศร้าหมอง

๒.๒ ไวพจน์ของความโลภ

อนึ่งเมื่อศึกษาความหมายของความโลภในรายละเอียดแล้ว ก็จะเข้าใจบทบาทของความโลภอีกหลายมิติ คือ มีคำที่เป็นไวพจน์ใช้แทนความโลภได้โดยต่างกันว่าพยัญชนะแต่มีความหมายตรงกันและอาการที่ปรากฏเหมือนกันดังนี้

อภิชฺฉา มาจาก (อภิ+ณฺเ จินฺตายํ+อ+อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, มีรูปวิเคราะห์ว่า อารมฺมณิกมฺหํ ฌายตฺติ อภิชฺฉา หมายถึง ตัณหาที่จ้องต่ออารมณ์ ชื่อว่า อภิชฺฉา (ช้อน ช, ลปสระหน้า)^๔ ดังความว่า “ภิกฺขุโน อภิชฺฉาลุสฺส อภิชฺฉา อปฺปหีนา โหติ ภิกฺขุผู้มีอภิชฺฉายังละอภิชฺฉาไม่ได้”^๕

ตณฺหา มาจาก (ตส ปิปาสาयํ+ณฺห+อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความปรารถนา, ความใคร่. มีรูปวิเคราะห์ว่า ยาย ตสฺนฺติ สว ตณฺหา หมายถึง ความอยากที่ทำให้กระหาย ชื่อว่า ตณฺหา (ลป สฺ ที่สุดธาตุ ลปสระหน้า)^๖ ดังความว่า “เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาเกิดเพราะเวทนาเป็นปัจจัย”^๗

อิจฺฉา มาจาก (อิสุ อิจฺฉานนฺตีสฺ+อ+อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความปรารถนา, มีรูปวิเคราะห์ว่า อิจฺฉนํ อิจฺฉา หมายถึง ความต้องการ ชื่อว่า อิจฺฉา (อาทสฺ สฺ เป็น จฺฉ,

^๓ อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, (กรุงเทพมหานคร :ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๒๒๐.

^๔ ม. ม. (บาลี) ๑๒/๑๓๕/๑๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๕/๑๓๖.

^๕ อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๑๘.

^๖ ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๓๖/๓๘๒, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๓๖/๔๖๔.

^๗ อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๑๘.

^๘ วิ.ม. (บาลี) ๔/๑/๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๑.

ลปสรรหน้า).^๕ ดังความว่า “ชาติธมมานัน ภิกุชเว สตุตทานัน เอว อิจฺญา อุปฺปชฺชติ ภิกุชฺฐังหลาย ความปรารถนาเกิดแก่สัตว์ทั้งหลายผู้มีการเกิดเป็นธรรมดาอย่างนี้”^{๖๐}

อาสา มาจาก (อิสุ อิจฺญา+อ+อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความหมายมั่น, ความหวัง, มีรูปวิเคราะห์ว่า อิจฺจติ เอตยาติ อาสา หมายถึง ตัณหาที่ทำให้อยาก ชื่อว่า อาสา (อาเทศ อิ เป็น อา, ลปสรรหน้า)^{๖๑} ดังความว่า “อาสา ยสฺส น วชฺชติ อสฺมี โลกเ ปรมฺหิ จ ผู้ใด ไม่มีความหวังทั้งในโลกนี้และโลกหน้า”^{๖๒}

วนธ มาจาก (วน สมฺภุตฺติ+ถ) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, มีรูปวิเคราะห์ว่า วนติ อเนนาติ วนโถ หมายถึง ตัณหาเป็นเครื่องทำให้อยาก ชื่อว่า วนธะ^{๖๓} ดังความว่า “สัสฺสุคา วน โถ อสฺสฺสุเคน ฉิชฺชติ ตัณหาเกิดขึ้นเพราะความคลุกคลีตัณหาขาดไปเพราะความไม่คลุกคลี”^{๖๔}

ราคะ มาจาก (รณฺ ราค+ณ) ตัณหา, ความอยาก, ความกำหนัด, ราคะ, มีรูปวิเคราะห์ว่า รณฺชนํ รณฺชนฺติ วา อเนนาติ ราโค หมายถึง ความกำหนัดหรือตัณหาที่ทำให้เกิดกำหนัด ชื่อว่า ราคะ (ลป ณ, อาเทศ ชฺ เป็น ก, ลป ณ แปลง อ เป็นอา)^{๖๕} ดังความว่า “ราโค อุปฺปโถติ วุจฺจติ ราคะ ท่านกล่าวว่าเป็นทางผิด”^{๖๖} “อตุถิ ราโคติอาทีนึ โลกฺสุเสว นามานึ, โส หิ รณฺชวเสน ราโค, นนฺทวเสน นนฺทึ. ตณฺหาชวเสน ตณฺหา วุจฺจติ. คำว่า ราคะมีอยู่เป็นชื่อของความโลภนั่นเอง เพราะว่าความโลภนั้นท่านเรียกว่า ราคะ เพราะว่ากำหนัด เรียกว่า นันทิ เพราะว่าเพติดเพลินและ เรียกว่าตัณหา ด้วยอำนาจความต้องการ”^{๖๗}

^๕ อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๒๐.

^{๖๐} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๓๕๘/๒๖๒; ๑๐/๓๒๐/๒๐๗, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๕๘/๓๒๗; ๑๐/๓๒๐/๒๔๕.

^{๖๑} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๑๕.

^{๖๒} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๕๕/๔๕๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๕๕/๕๗๕.

^{๖๓} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๑๕.

^{๖๔} ส.นิ. (บาลี) ๑๖/๑๐๐/๑๑๕, ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๐๐/๑๕๑.

^{๖๕} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๒๐.

^{๖๖} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๒๓๗/๒๕๐, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๗/๓๔๐.

^{๖๗} พุ.ม.อ. (บาลี) ๑/๗/๕๓, พุ.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๒๔๕.

ปีหา มาจาก (ปีห อิจฺฉายฺ+อ+อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, มีรูปวิเคราะห์ว่า ปีหติ เอตาชาติ ปีหา หมายถึง ตัณหาที่ทำให้ต้องการ ชื่อว่า ปีหา (ลบสระหน้า)^{๑๘} ดังความว่า “ปีหา วุจฺจติ ตณฺหา ตัณหา ท่าน เรียกว่า ปีหา”^{๑๙}

มโนรถ มาจาก (มน+รถ) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, มโนรถ, มีรูปวิเคราะห์ว่า จิตฺตสฺส นานารมฺมณฺเส วูปกฺกมฺมโต มนโส รโถ อิว มโนรโถ หมายถึง ตัณหาเหมือนรถของจิต เพราะทำให้จิตแล่นวนไปในอารมณ์ต่าง ๆ จึงชื่อว่ามโนรถ มโน เอวรโถ วียาติ วา มโนรโถ หรือใจนั้นแหละเป็นเหมือนรถ ชื่อว่า มโนรถ (อาเทศ อ ที่สุดของ มน เป็น โอ กลางสมาส).^{๒๐}

กาม มาจาก (กมุ อิจฺฉายฺ+ณ) กาม, ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความปรารถนา ความใคร่, มีรูปวิเคราะห์ว่า กามเตตฺติ กาโม อากฺโรที่ปรารถนา ชื่อว่า กามะ (ลบ ณ แปลง อ เป็น อา).^{๒๑} ดังความว่า “กามิยฺนฺติ กามา, ปญฺจ กามคฺคณา, กามเสฺว ฌนฺโท, กามฌนฺโท กามยฺตีติ วา กาโม, กาโมเอว ฌนฺโท, กามฌนฺโท น กตฺตुकฺกมฺมยตาณฺโฑติ กามตฺนฺหาว เอวํนามานิ, ชื่อว่ากามเพราะว่า บุคคลย่อมใคร่ ได้แก่กามคุณ ๕ คือ ความพอใจในกาม ชื่อว่ากามฉันทะหรือที่ชื่อว่า กาม เพราะว่ามีใคร่ คือ กามฉันทะ ที่ชื่อว่า กามฉันทะไม่ใช่ความพอใจที่ใคร่จะทำงาน กามตัณหาที่มีชื่ออย่างนี้”^{๒๒}

อากงฺขา มาจาก (อา+กงฺข อิจฺฉายฺ+อ+อา) ตัณหา, ความอยาก, ความต้องการ, ความหวัง, ความปรารถนา, มีรูปวิเคราะห์ว่า อากงฺขเตตฺติ อากงฺขา หมายถึง ตัณหาที่อยาก ชื่อว่า อากงฺขา (ลบสระหน้า).^{๒๓} ดังความว่า “ตฺสุมฺมา ตฺสินิ วิโนทเย ภิกฺขุ อากงฺขํ วิราคมตฺตโน เพราะเหตุนี้ภิกษุเมื่อความหวังปราศจากราคะแก่ตนควรบรรเทาตัณหาที่ให้สะดุ้งเสีย”^{๒๔}

ลาลสา มาจาก (ลส กนฺตฺธิยฺ+อ+อา) ความมักมากกามคุณ, หื่นกระหาย, ตัณหาแรงกล้า มีรูปวิเคราะห์ว่า สา รุจฺจิ อธิกา ลาลสา นาม หมายถึง ความอยากอันยิ่ง ชื่อว่า ลาลสา (ซ้อน ล,

^{๑๘} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๒๐.

^{๑๙} บ.ม. (บาลี) ๒๕/๑๕๑/๒๘๖, บ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๕๑/๔๑๒.

^{๒๐} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๒๐.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

^{๒๒} บ.ม.อ. (บาลี) ๑/๕/๕๕, บ.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๑๓๕.

^{๒๓} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๒๑.

^{๒๔} บ.บ. (บาลี) ๒๕/๕๘/๒๓๖-๒๓๗, บ.บ. (ไทย) ๒๕/๕๘/๔๑๒.

แปลง อ เป็น อา, ลบสระหน้า). ดังความว่า “ปุณปุณฺนี อดิสยํ วา ลสตีติ ลาลสา ตัณหาที่อยากอยู่บ่อย ๆ หรือ อยากมากชื่อว่าลาลสา”^{๒๕}

จากความหมายตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นนั้น สรุปความได้ว่าความโลภและศัพทที่เป็นไวยากรณ์แม้จะเขียนไม่เหมือนกัน แต่ก็มีที่ความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกันซึ่งเป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมอง เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น ซึ่งเป็นอาการของกิเลสที่ขัดขวางการพัฒนาในด้านจิตใจที่ไหลไปตามกระแสของ “กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส(โณภูณฺณพะ)”^{๒๖}

อึ่งในการนิยามความหมายของความโลภ ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะต่าง ๆ ไว้ดังนี้

คำว่า “โลภ” มาจาก ลภ (คิพุธิย) ในความอยากได้, ณ ปัจจัย มีรูปวิเคราะห์ว่า ลภกณฺ โลภ, หมายถึง ความอยากได้ชื่อว่าความโลภ, หรือตัณหา,^{๒๗}

พระธรรมกิตติวงศ์ ได้ให้ความหมายของคำว่า โลภ คือ อาการเป็นเหตุให้อยากได้ หรืออาการที่อยากได้เสียเอง (ลภกตติ เตนาติ สยํ ลภกตติ โลภ)^{๒๘}

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของคำว่า โลภ คือ “ความอยากได้ไม่รู้จักพอ”^{๒๙}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภคือความไม่ดีไม่งามหรือความเศร้าหมองในจิตใจ”^{๓๐}

^{๒๕} อภิธานวรรณนา, แปลเรียบเรียงโดย พระมหาสมปอง มุทิโต, หน้า ๒๒๑.

^{๒๖} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๓, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๐.

^{๒๗} พันตรีประยูร หลงสมบุญ, พจนานุกรม มคอ - ไทย, (กรุงเทพมหานคร : อารการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๖๒๑.

^{๒๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ศัพท์วิเคราะห์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๕๐), หน้า ๕๗๔.

^{๒๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : สิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๔๖.

^{๓๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, ประวัติศาสตร์ศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๒๖.

พ.อ. ปิ่น มุกขนันต์ ได้ให้ความหมายว่า “โลภะเป็นความอยากได้ที่มีโทษเพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตหรือผิดศีลธรรม”^{๓๑}

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตวาโณ) ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภเป็นรากเหง้าของอกุศลมูลเป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ตนยังที่ไม่ได้ ยังไม่มี ยังไม่เป็น จนต้องมีการดิ้นรนไขว่คว้า”^{๓๒}

พุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภมีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นกิเลสที่โน้มเข้าหาอารมณ์ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส”^{๓๓}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภที่เกี่ยวกับลักษณะกามฉันทนิเวรณ์ คือ ความอยากได้พอใจในกามหรืออภิขมาความเพ่งเล็งอยากได้ในกามคุณ ๕”^{๓๔}

พระคันธสาราภิวังศ์ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภเป็นสาเหตุของความประพฤติในปัจจุบันที่เป็นอกุศลทางกายวาจาหรือใจ”^{๓๕}

วศิน อินทสระ ได้ให้ความหมายว่า “ความโลภ คือ การอยากได้สิ่งของ ๆ ผู้อื่นโดยไม่ชอบธรรมที่แสดงออกทางกาย คือ การล่วงละเมิดในทรัพย์สินของเขา เช่น การขโมย ยักยอก นื้อ โกง เบียดบัง”^{๓๖}

พระภาสกร ภูริวฑฒโน กล่าวไว้ในหนังสือปฏิจจสมุปปาทสำหรับคนรุ่นใหม่ว่า “สภาวะของจิตในขณะที่ปรุ่งแต่งเป็นบาป เป็นโลกมุลจิต คือ จิตโลภ ในเวลาที่มีกามารมณ์ที่น่าปรารถนา เป็นอารมณ์เครื่องยึดเหนี่ยว”^{๓๗}

จากทัศนะของนักวิชาการที่ได้ให้คำนิยามความหมายของความโลภดังกล่าว พอสรุปความได้ว่า ความโลภ เป็นอาการของจิตที่อยากได้ไม่รู้จักพอ เป็นความเศร้าหมองของจิตซึ่งทำให้

^{๓๑} อ่างแล้ว, หน้า ๖.

^{๓๒} อ่างแล้ว, หน้า ๗.

^{๓๓} อ่างแล้ว, หน้า ๗.

^{๓๔} อ่างแล้ว, หน้า ๗.

^{๓๕} พระคันธสาราภิวังศ์, **โพธิปักขิยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๔.

^{๓๖} วศิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๖๒.

^{๓๗} พระภาสกร ภูริวฑฒโน (ภาวิไล), **ปฏิจจสมุปปาทสำหรับคนรุ่นใหม่**, (เชียงใหม่ : บริษัทนันทพันธ์พริ้งดิง จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

บุคคลแสวงหาสิ่งที่ต้องการในทางทุจริต เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล เป็นกิเลสที่โน้มน้าวเข้าหา อารมณ์ คือ กามคุณ ๕ เป็นสภาวะของจิตในขณะที่ปรุงแต่งเป็นบาป เป็นสาเหตุของความ ประพฤติที่เป็นอกุศลทางกายวาจาโดยการละเมิดในทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งเกิดจากโลกมุลจิต

๒.๓ ลักษณะของความโลภ

ลักษณะของความโลภ คือ ทศนะหรือแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของความโลภในหลาย มิติตามที่พระพุทธเจ้าและท่านผู้รู้ทั้งหลายมีพระมหาเถระเป็นต้น ได้อธิบายขยายความไว้ในคัมภีร์ พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาจำแนกลักษณะของความโลภดังนี้

๒.๓.๑ ความโลภในพระไตรปิฎก

พระไตรปิฎก คือ คัมภีร์ที่ประกอบด้วยปิฎก ๓ ประเภท ได้แก่ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งปิฎกทั้ง ๓ นั้นมีเนื้อความกล่าวถึงลักษณะของความ โลภปรากฏอยู่หลายแห่ง

๑) พระวินัยปิฎก กล่าวถึงความโลภว่า เป็นกิเลสที่ไม่พึงประสงค์ ดังความว่า “กิเลส ทั้งปวงชื่อว่าทราหม”^{๘๘} บางแห่งลักษณะของความโลภปรากฏ ในความหมายที่เป็นสาเหตุแห่งการ ละเมิดพระวินัยบัญญัติอันทำให้นักบวชเศร้าหมองหรือหมดราศรี ดังความว่า “สมณพราหมณ์ เศร้าหมองเพราะราคะ (โลภะ)และโทสะ เป็นผู้ถูกอวิชาหุ้มห่อไว้ เพลิดเพลินรูปที่น่ารัก พวก หนึ่งคัมสุราเมรัย พวกหนึ่งเสพเมถุน พวกหนึ่งยินดีเงินและทอง พวกหนึ่งเป็นอยู่ด้วย มิจฉาชีพ”^{๘๙} และตรัสไว้ในอาทิตตปริยายสูตรว่า “ราคะ(โลภะ)เป็นของร้อน”^{๙๐} ความโลภเป็น กิเลส คือ สาเหตุสำคัญที่ทำให้ภาพลักษณ์ของนักบวชต่ำจนสูญเสียความเป็นสมณะ และนำไปสู่ วิกฤติในศรัทธาต่อพระศาสนาของสาธุชน

ดังในกรณีของอุลันนทาภิกษุณี ความว่า อุบาสกคนหนึ่งในกรุงสาวัตถีได้ปวารณา ภิกษุณีสงฆ์ด้วยกระเทียมจึงสั่งคนเฝ้าไว้ว่า ถ้ามีภิกษุณีมาก็ให้ถวายกระเทียมรูปละ ๒-๓ จุก ในวัน ต่อมาอุลันนทาภิกษุณีเกิดความมักมากไม่รู้จักประมาณ สั่งคนให้ขนกระเทียมไปเป็นจำนวนมาก จึงถูกติเตียน พระศาสดาทรงทราบเรื่องเข้าได้ติเตียนอุลันนทาภิกษุณีแล้วตรัสว่า ขึ้นชื่อว่าบุคคลผู้ มักมากย่อมไม่เป็นที่รักที่พอใจ แม้แต่มารดาผู้บังเกิดเกล้าทั้งไม่อาจที่จะทำให้มหาชนผู้ยังไม่

^{๘๘}วิ.ม. (บาลี) ๒/๓๐/๑๔๔, วิ.ม. (ไทย) ๒/๓๐/๒๕๖.

^{๘๙}วิ.จ. (บาลี) ๓/๔๔๓/๒๘๘, วิ.จ. (ไทย) ๓/๔๔๓/๓๕๓.

^{๙๐}วิ.ม. (บาลี) ๔/๕๔/๔๕, วิ.ม. (ไทย) ๔/๕๔/๖๓; ศ.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๘/๒๓.

เลื่อมใสให้เลื่อมใสทำผู้ที่เลื่อมใสแล้วให้เลื่อมใสมากขึ้น ทั้งไม่อาจที่ท่าลากที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นได้ ส่วนผู้มักน้อยย่อมสามารถ บุคคลได้สิ่งใดพึงพอใจด้วยสิ่งนั้น เพราะผู้โลกจัดเป็นผู้ลามก^{๕๐}

เมื่อศึกษาพระวินัยแล้วจะเห็นว่า แม้พระภิกษุซึ่งดำเนินชีวิตอย่างมักน้อยสันโดษก็ยังมีบางรูปที่สะสมปัจจัยของโลกะอยู่ ทุกครั้งที่มีเหตุการณ์ที่พระภิกษุหันเหจากเพศบรรพชิต พระผู้มีพระภาคก็ทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่ออนุเคราะห์พระภิกษุให้สำรวมยิ่งขึ้น แม้ในขณะที่ทำกิจต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น การฉัน การดื่ม การครองจีวร และการเดินเป็นต้น ซึ่งมีวินัยที่ห้ามภิกษุทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งดูเหมือนว่าไม่เป็นการเสียหายเป็นต้นว่า การเล่นน้ำหรือการล้อเลียนพระภิกษุอื่น ๆ การกระทำเช่นนี้เกิดจากอกุศลจิตส่วนมากและพระองค์ทรงตำหนิและตรัสว่า มักมาก ไม่สันโดษ^{๕๑}

ดังมีข้อความในพระวินัยปิฎกว่า ภิกษุไม่ควรเข้าไปในหมู่บ้านในเวลาวิกาล ด้วยเหตุผลว่าข่อมเพลิดเพลินในคิริจฉานกถาได้ง่ายดังข้อความว่า

ครั้งนั้นภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าบ้านในเวลาวิกาล นั่งในที่ชุมชนกล่าวคิริจฉานกถามีเรื่องต่าง ๆ คือ เรื่องพระราชา เรื่องโจร เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องขุนพล เรื่องภักย์ เรื่องงานเรื่องญาติ เรื่องสตรี เรื่องโลก เรื่องเจริญ เรื่องเลื่อม เป็นต้นด้วยประการต่าง ๆ^{๕๒}

ข้อความดังกล่าวนี้เป็นประโยชน์แก่กุฬสตัปปบ้างก็จริง แต่ภิกษุก็ควรรู้ว่าการพูดเช่นนั้นดูเหมือนว่าไม่เป็นโทษภัยอะไร แต่ก็พูดด้วยโลกมุลจิต

๒) พระสุตตันตปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสว่า “โลกะจัดเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลทำทางกาย วาจา เป็นอกุศลกรรม แม้กรรมของผู้มีโลกะถูกโลกะครอบงำ มีจิตถูกโลกะกลุ่มรุมก่อทุกข์ให้เกิดแก่ผู้อื่น ด้วยการพูดที่ไม่จริง ด้วยการเบียดเบียน จองจำ ทำให้เสียทรัพย์สินหรือขบไล่ โดยอ้างว่าเรามีกำลังทางทรัพย์ จัดเป็นอกุศลกรรม บาปอกุศลกรรมจำนวนมากเหล่านี้ล้วนมีโลกะเป็นปัจจัยทั้งสิ้น ย่อมเกิดมีแก่บุคคลผู้มีโลกะ”^{๕๓}

โลกะ “เป็นเหตุให้เกิดกรรม กรรมที่ถูกโลกะครอบงำ เกิดจากโลกะ มีโลกะความอยากเป็นแดนเกิด ย่อมให้ผลในอัฐภาพ(ภพชาติ)ที่เขาเกิด บุคคลต้องเสวยผลกรรมนั้นในขั้นที่

^{๕๐} วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๕๓/๕๖, วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๕๓/๑๒๘.

^{๕๑} ตูรายละเอียดใน วิ.จ. (บาลี) ๓/๒๔๓/๑-๓, วิ.จ. (ไทย) ๓/๒๔๓/๑-๓.

^{๕๒} วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑๔๔/๑๘๔, วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๔๔/๓๖๖-๓๑๗.

^{๕๓} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๗๐/๑๕๖, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๗๐/๒๗๕.

กรรมนั้นให้ผลในปัจจุบันในลำดับที่เกิดหรือในระยะต่อไป”^{๔๕} “คนเขลาทำกรรมที่เกิดเพราะโลภะ กรรมที่เขาทำนั้นมากหรือน้อยก็ตามย่อมให้ผลในชาตินี้ เพราะเหตุนี้ ผู้รู้โลภะจึงไม่ทำกรรมที่เกิดจากโลภะ”^{๔๖}

ในอันทรามลสูตรพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงเรื่องมลทิน คือความเศร้าหมองอันเป็นมลทินภายใน กล่าวคือ “โลภะเป็นมลทินภายใน เป็นอมิตรภายใน เป็นศัตรูภายใน เป็นพหุฆาตภายใน เป็นข้าศึกภายใน โลภะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ โลภะทำจิตให้กำเริบ โลภะเป็นภัยที่เกิดขึ้นภายในคน(ส่วนมาก)ไม่รู้จักภัยนั้น คนโลกไม่รู้จักผล คนโลกไม่รู้จักเหตุ ความโลภครอบงำรชนเมื่อใด ความมีดบอดย่อมมีเมื่อนั้น ส่วนผู้ใดละโลภะได้ไม่ทะยานอยาก ในอารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งความโลภ โลภะจะถูกอริยมรรคละได้เด็ดขาดจากผู้นั้นเหมือนหยาดน้ำกลิ้งตกจากใบบัวฉะนั้น”^{๔๗}

พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายที่ละโลภะ(ความอยากได้)ได้เราขอรับรองความเป็นอนาคามีของเธอทั้งหลาย โลภะใดเป็นเหตุให้สัตว์ผู้โลกไปสู่อุคติ ผู้มีปัญญาเห็นแจ้งย่อมละโลภะนั้นเพราะรู้ได้โดยชอบ เมื่อละได้แล้วจึงไม่ต้องหวนกลับมาเกิดในโลกนี้อีก”^{๔๘} “ผู้ไม่รู้ซึ่งถึงโลภะ ยังกำหนดรู้โลภะไม่ได้ ยังไม่คลายความพอใจในโลภะ ก็ยังไม่อาจสิ้นทุกข์ได้ ส่วนผู้ที่รู้ซึ่งถึงโลภะ กำหนดรู้โลภะได้ คลายความพอใจในโลภะได้ ละโลภะได้แล้วจึงอาจสิ้นทุกข์ได้”^{๔๙}

จากข้อความในพระสุตตันตปิฎกที่กล่าวในตอนต้นนั้น พระพุทธองค์ตรัสถึงท่าทีของความโลภว่าเป็นมลทินภายใน เป็นศัตรูภายใน ที่คอยทำร้ายสภาพจิตใจของมนุษย์เพราะถูกความโลภครอบงำ ดังที่มีข้อความปรากฏในเกสปุตตสูตรว่า “ชาวกาลามะทั้งหลาย ก็บุรุษผู้มีโลภะ มีจิตถูกโลภะครอบงำ ฆ่าสัตว์บ้าง ลักทรัพย์บ้าง ล่วงเกินภรรยาผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง ชักชวนผู้อื่น

^{๔๕} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๑๓๐, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖.

^{๔๖} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๑๓๑, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๘.

^{๔๗} จุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖, จุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖-๔๕๗.

^{๔๘} จุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๑/๒๓๒, จุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๑/๓๔๕-๓๔๖.

^{๔๙} จุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๕/๒๓๗, จุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕/๓๕๓.

เพื่อสิ่งที่มีประโยชน์เกื้อกูลเพื่อทุกข์บ้าง”^{๕๐} การกระทำเหล่านี้ล้วนเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกในเชิงลบที่ส่งผลกระทบต่อบุคคลในสังคมทั้งสิ้น

ตามนัยที่กล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่าคนที่ถูกความโลภครอบงำจิตใจ ย่อมไม่รู้จักรรรถ ไม่รู้จักธรรม เพราะมีแต่ความมืดบอดปราศจากปัญญา ความโลภเป็นสาเหตุทำให้จิตใจเศร้าหมอง หรือสูญเสียความเป็นปกติไป เป็นเครื่องกั้นมิให้บุคคลไปสู่สุคติ ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงตรัสสอนให้ละความโลภด้วยอริยมรรค เพื่อให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ใสสะอาด สว่างสงบ อันนำไปสู่การพัฒนาทุก ๆ ด้านตามความเป็นจริง

๑) พระอภิธรรมปิฎก ในพระอภิธรรมปิฎกมีข้อความที่กล่าวถึงความโลภไว้ในมิตติต่าง ๆ ว่า “ความโลภมีลักษณะ คือ ความกำหนดแห่งจิต ความติดข้องอยู่ใน รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะ เป็นธรรมชาติที่หลงลงซึ่งทำให้ติดอยู่ในวัตถุมีอย่างต่าง ๆ อันเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์”^{๕๑}

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุแห่งอกุศล ๓ อย่าง โลภะ (โทสะ โมหะ) คือ ความกำหนัด ความคล้อยตามอารมณ์ ความยินดีเพลิดเพลิน ความอยาก ฯลฯ ธรรมชาติที่ทำให้เกิดความโลภเกินพอดีเหล่านี้เรียกว่า อกุศลมูลคือโลภะ^{๕๒}

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโมหะ โมหะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอุทธัจจะ อุทธัจจะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอหิริกะ อหิริกะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ โลภะเป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะอนตคตปปะ อนตคตปปะ เป็นกิเลสและสัมปยุตด้วยกิเลสเพราะโลภะ^{๕๓}

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นอาสวะ คือ“กามาสวะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ ๘ ควง ภวาสวะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคตด้วยโลภะ วิปยุตจากทัญญู ๔”^{๕๔}

^{๕๐} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๖๖/๑๘๔, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๖/๒๕๗.

^{๕๑} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒.

^{๕๒} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๖๕/๒๕๑, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๖๕/๒๗๒.

^{๕๓} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๒๕๗/๒๘๗, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๒๕๗/๓๑๗.

^{๕๔} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๖๕/๓๒๒, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๖๕/๓๖๐.

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นสังโยชน์ คือ “กามราคสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ ๘ มานสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ วิปยุตด้วยทวิฏฐิ ๔ กวาราคสังโยชน์เกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะที่วิปยุตด้วยทวิฏฐิ ๔”^{๕๕}

ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นคันถะ คือ “อภิขฌากายคันถะเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ ๘ ดวง”^{๕๖} “ทวิฏฐิและโลภะเกิดขึ้นร่วมกันในสภาวะธรรมเหล่านี้ สภาวะธรรมเหล่านั้นชื่อว่าเป็นคันถะและสัมปยุตด้วยคันถะ”^{๕๗} ความโลภเป็นสภาวะธรรมที่เป็นนิรวณ คือ “กามฉันทนิรวณเกิดขึ้นในจิตตูปบาทที่สหระคด้วยโลภะ ๘”^{๕๘}

โลกมูลจิตมี ๘ ดวง (จิตที่มีโลกเป็นมูล) คือโลกมูลจิต ๔ ดวง เกิดร่วมกับความเห็นผิด ภาษาบาลีเรียกว่า ทวิฏฐิคตสัมปยุตต (สัมปยุตต แปลว่า ประกอบด้วย) โลกมูลจิตอีก ๔ ดวง ไม่มีความเห็นผิดเกิดร่วมด้วย ภาษาบาลีเรียกว่า ทวิฏฐิคตวิปยุตต (วิปยุตต แปลว่า ไม่ประกอบพร้อม)

สำหรับเวทนาที่เกิดพร้อมกับโลกมูลจิตนั้น อาจเป็นโสมนัสเวทนาหรืออุเบกขาเวทนา ก็ได้ แต่โสมนัสเวทนาจะไม่เกิดกับโลกมูลจิต โลภะจะแรงขึ้นเมื่อเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา สำหรับโลกมูลจิตทวิฏฐิสัมปยุตต ๔ ดวงนั้น เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ๒ ดวง โสมนัสสุสสหคต (ประกอบด้วยความรู้สึกดีใจ) อีก ๒ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ภาษาบาลีเรียกว่า อุเปกขาสหคต เช่น ในขณะที่ยึดมั่นสัสสคตทวิฏฐินั้น จิตอาจประกอบด้วยโสมนัสเวทนา หรืออุเบกขาเวทนาจึงได้ สำหรับโลกมูลจิตทวิฏฐิคตวิปยุตตนั้น เกิดกับโสมนัสเวทนา (โสมนัสสุสสหคต) ๒ ดวง และอีก ๒ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา (อุเปกขาสหคต) ฉะนั้นใน โลกมูลจิต ๘ ดวงนั้น เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ๔ ดวง เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ๔ ดวง

สำหรับโลกมูลจิต ๔ ดวง ซึ่งประกอบด้วยมิจฉาทวิฏฐินั้น เป็นอสังขาริก ๒ ดวง และสสังขาริก ๒ ดวง โลกมูลจิต ๔ ดวง ซึ่งไม่ประกอบด้วยมิจฉาทวิฏฐิ เป็นอสังขาริก ๒ ดวง เป็นสสังขาริก ๒ ดวง ฉะนั้นโลกมูลจิต ๘ ดวง จึงเป็นอสังขาริก ๔ ดวง และเป็นสสังขาริก ๔ ดวง เพื่อความชัดเจนในการจัดลำดับของโลภมูลจิตทั้ง ๘ ดวงนั้นดังนี้

^{๕๕} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๗๗/ ๓๒๓-๓๒๔, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๗๗/๓๖๒-๓๖๓.

^{๕๖} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๘๕/๓๒๖, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๘๕/๓๖๕.

^{๕๗} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๔๘๗/๓๒๗, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๔๘๗/๓๖๖.

^{๕๘} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๕๐๓/ ๓๒๘, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๕๐๓/๓๖๘.

๑. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นอสังขาริกไม่มีการชักนำ (โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิคตสมุပ္ยุตตํ อสงฺขาริกเมกํ)^{๕๙}
๒. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นสสังขาริก มีการชักนำ (โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิคตสมุပ္ยุตตํ สสงฺขาริกเมกํ)^{๖๐}
๓. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นอสังขาริกไม่มีการชักนำ (โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิคตวิปฺยุตตํ อสงฺขาริกเมกํ)^{๖๑}
๔. จิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนาไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นสสังขาริกมีการชักนำ (โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิคตวิปฺยุตตํ สสงฺขาริกเมกํ)^{๖๒}
๕. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิ เป็นอสังขาริก ไม่มีการชักนำ (อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตสมุပ္ยุตตํ อสงฺขาริกเมกํ)^{๖๓}
๖. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนาประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นสสังขาริก มีการชักนำ (อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตสมุပ္ยุตตํ สสงฺขาริกเมกํ)^{๖๔}
๗. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นอสังขาริกไม่มีการชักนำ (อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตวิปฺยุตตํ อสงฺขาริกเมกํ)^{๖๕}
๘. จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ไม่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิเป็นสสังขาริก (อุเปกฺขาสหคตํ ทิฏฐิคตวิปฺยุตตํ สสงฺขาริกเมกํ)^{๖๖}

จากข้อความในพระอภิธรรมปิฎกที่กล่าวมานี้ แสดงถึงลักษณะของความโลภโดยเป็นธรรมชาติฐานซึ่งเป็นสภาวะธรรมที่เกิดกับจิตล้วน ๆ ไม่มีบุคคลเกี่ยวข้อง ในประเด็นนี้ได้เสนอตัวอย่างประกอบเพื่อความชัดเจน

มีตัวอย่างของ โลกมูลจิตที่ประกอบด้วยมิจฉาทิฏฐิและเป็นสสังขาริกอุปมาว่า บุตรชายเศรษฐีคนหนึ่งแต่งงานกับหญิงที่มีความเห็นผิดเขาจึงส้องเสพกับพวกที่มีความเห็นผิดไม่

^{๕๙} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๓๖๕/๑๐๕, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๖๕/๑๑๐.

^{๖๐} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๓๕๕/๑๑๑, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๓๕๕/๑๑๖.

^{๖๑} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๐/๑๑๑, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๐/๑๑๖.

^{๖๒} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๒/๑๑๒, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๒/๑๑๗.

^{๖๓} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๓/๑๑๒, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๓/๑๑๗.

^{๖๔} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๐๕/๑๑๔, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๐๕/๑๑๙.

^{๖๕} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๑๐/๑๑๔, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๑๐/๑๑๙.

^{๖๖} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๔๑๒/๑๑๕, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๔๑๒/๑๒๐.

ซ้ำเขาก็คล้อยตามและพอใจในความเห็นผิคนั้น ตัวอย่างของโลภมูลจิตซึ่งไม่ประกอบด้วย มิฉชาติภูฏีและเป็นสสังขาริก เช่น คนที่ตอนแรกไม่ดื่มสุรา แต่เมื่อถูกชักชวนให้ดื่มตอนหลังก็มี ความยินดีพอใจในการดื่มนั้น ฉะนั้นจะเห็นว่า โลภมูลจิตเป็นอสสังขาริกหรือสสังขาริกก็ได้

โลภมูลจิตมีโสมนัสเวทนาเกิดร่วมด้วยหรือมีอุเบกขาเวทนาเกิดร่วมด้วยก็ได้ ตัวอย่าง ของโลภมูลจิตที่ไม่ประกอบด้วยมิฉชาติภูฏีเกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา เช่น ขณะทีเพลิดเพลินใจใน สีสวย ๆ หรือเสียงเพราะ ๆ ฉะนั้นเราก็นิยมพอใจด้วยไม่ได้มีความเห็นเรื่องตัวตน เวลาเราชอบ เสื้อผ้าสวย ๆ หรือหัวเราะคุยกับคนอื่น เรื่องความสนุกสนานต่าง ๆ ฉะนั้นความเพลิดเพลินไม่มี มิฉชาติภูฏีเกิดร่วมด้วย แต่ก็มีบางขณะที่มีมิฉชาติภูฏีที่เห็นว่าเป็นตัวตนเกิดร่วมด้วย

ตัวอย่างของโลภมูลจิตซึ่งไม่ประกอบด้วยมิฉชาติภูฏี มีอุเบกขาเวทนาเกิดร่วมด้วย เช่น ขณะที่อยากจะขึ้นหรืออยากจะหยีบจับอะไร ๆ เพราะธรรมดาเราไม่รู้สึว่าเป็นสุขที่ใช้อย่าง นั้น ฉะนั้นก็เป็นโลภะที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าโลภะเป็นเหตุให้ทำสิ่งที่ ธรรมดาทีสุดบ้อย ๆ ในชีวิตประจำวัน^{๖๖}

เมื่อรู้ลักษณะของโลภะมากขึ้นและรู้ขณะที่โลภะเกิดขึ้น ก็จะสังเกตเห็นว่า โลภมูลจิต มีลักษณะต่าง ๆ กัน โลภะเป็น “เป็นเจตสิกธรรม”^{๖๗} (แปลว่าธรรมเป็นเหตุโลกแห่งสัตว์ทั้งหลาย) โลภะเป็นสภาวะทีเกิดกับจิตสามารถพิศูจนได้ด้วยอาการทีแสดงออกทางกายและวาจา

มีข้อสังเกตว่า พระวินัยปิฎกทีว่าด้วยกฐาระเบียบและมารยาททางสังคมสงฆ์ พระ สุตตันตปิฎกทีว่าด้วยพระธรรมเทศนาอันมีบุคคลและเหตุการณ์เป็นส่วนประกอบ ส่วนพระอภิธรรม ปิฎกทีว่าด้วยสภาวะธรรมเพียงอย่างเดียว การมองความโลกในปิฎกทั้ง ๓ นั้นสอดคล้องกับหลักการ ดังกล่าว กล่าวคือ

พระวินัยปิฎกมองความโลกเกี่ยวกับวินัยบัญญัติ พระสุตตันตปิฎกนำเอาประเด็น เกี่ยวกับสัตว์ บุคคล วัตถุสิ่งของหรือเหตุการณ์มาอธิบายความโลกคือกิเลส ส่วนพระอภิธรรม ปิฎกมองประเด็นเกี่ยวกับสภาวะธรรมล้วน ๆ ไม่นำเอาสัตว์บุคคลมาอธิบายแต่ประการใด อย่งไรก็ ตามแม้มุมมองความโลกในปิฎกทั้ง ๓ นั้นจะแตกต่างกันก็ตาม แต่คำอธิบายลักษณะของความ โลกในพระไตรปิฎกยังคงสอดคล้องกัน คือ มองลักษณะของความโลกในเชิงลบเหมือนกัน

^{๖๖} นี้นำวัน กอรรค่อม, พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน, แปลโดยดวงเดือน บารมีธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๔.

^{๖๗} วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๔๓, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘.

สรุปว่า คำอธิบายลักษณะของความโลภในคัมภีร์พระไตรปิฎกปรากฏที่ศนะหรือแนวคิดหลายมิติคือ (๑) ความโลภทำให้คนประพฤตินิสิตธรรม (๒) ความโลภทำให้จิตใจเศร้าหมอง (๓) ความโลภตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์

๒.๓.๒ ความโลภและการกำจัดความโลภในอรรถกถา-ฎีกา

อรรถกถา “คือ คัมภีร์ที่อธิบายความพระบาลีหรือพระไตรปิฎก ซึ่งรจนาโดยพระอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย”^{๖๕} “ฎีกา คือ คัมภีร์ หรือ ปกรณ์ ที่พระฎีกาจารย์แต่งและอธิบายเพิ่มเติมจากคัมภีร์อรรถกถาอีกชั้นหนึ่ง”^{๖๖}

อย่างไรก็ตามแม้พระไตรปิฎกจะเป็นคัมภีร์หลักและได้อธิบายลักษณะของความโลภแล้วก็ตาม แต่การศึกษาลักษณะของความโลภที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถายังคงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาองค์ความรู้และเพิ่มคุณค่าทางจริยธรรม เพราะทำให้ทราบและเข้าใจที่ศนะหรือแนวคิด ตลอดจนพัฒนาการทางความคิดของนักปราชญ์ในแต่ละยุค ซึ่งอยู่ภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อมทางด้านสังคมการเมือง และสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันและเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ปัจจัยเหล่านี้อาจเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ที่ศนะหรือแนวคิดของคนในแต่ละยุคแตกต่างกันไปไม่มากนักน้อย กล่าวคือ :

พระอรรถกถาจารย์และฎีกาจารย์อธิบายลักษณะความโลภว่า คืออาการของกิเลสที่เป็นรากเหง้าของอกุศลมูล ๓ อย่าง คือ (โลภะ โทสะ โมหะ)และเป็นอันดับที่หนึ่งใน “กิเลส ๑๐ คือ (โลภะ โทสะ โมหะ มานะ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อนอตตัปะ) ที่เรียกว่ากิเลส เพราะตัวเองก็เศร้าหมองและเพราะทำให้สัมปยุตตธรรมทั้งหลายเศร้าหมองด้วย”^{๖๗} ซึ่งเป็นจิตที่มีความโลภเป็นมูล โลกมูลจิตนั้นอาจจำแนกได้อีกนัยหนึ่งคือ โลกมูลจิตเป็นอสังขาริก (ไม่มีการชักจูง) หรือสังขาริก (มีการชักจูง)

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค มีข้อความเรื่องโลกมูลจิตที่เป็นสังขาริกว่า “เป็นจิตที่เนื้อชานต้องกระตุ้น โลกมูลจิตที่เป็นสังขาริกนั้นอาศัยคำแนะนำหรือขอร้องจากคนอื่น หรือความงูใจ

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๘๔.

^{๖๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๓.

^{๖๗} วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๓๓, วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๒/๒๓๑.

ของตนเอง แม้โลกมุลจิตที่เกิดขึ้นเพราะความงูใจของตนเองก็เป็นสสังขาริก เป็นจิตที่เฉื่อยชา”^{๒๒}
ฉะนั้นเมื่อโลกมุลจิตที่เป็นอสังขาริก จึงมีกำลังแรงกล้ากว่าโลกมุลจิตที่เป็นสสังขาริก

ความโลภ (โลภะ) มีลักษณะ “ยึดมั่น” หรือ “ติดข้อง” ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ชั้นชนินเทศ มีข้อความว่า “โลภะมีอันยึดซึ่งอารมณ์เป็นลักษณะ จุจลึงติดตั้ง มีความขัดข้องเป็นรสจุจขึ้นเนื้อที่เขาทิ้งในกระเบื้องร้อน มีอันละลายเป็นเครื่องปรากฏจนน้ำข้อมเจือน้ำมันสำหรับหยอด มีอันเห็นความเข้มข้นในสังโยชนียธรรมเป็นปัทมฐาน พึงเห็นว่าเมื่อโลภะเกิดขึ้นจนเป็นแม่น้ำคือตัวตัณหา ข้อมพาไปสู่อบายเท่านั้น เหมือนแม่น้ำกระแสน้ำเชี่ยวพัดพาทุกสิ่งไปสู่แม่น้ำจะนั้น”^{๒๓} ความโลภ เรียกว่า “มละ คือ มลทิน เพราะตัวเองก็ไม่สะอาด และเพราะทำความไม่สะอาดแก่ธรรมทั้งหลายอื่นด้วย เหมือนน้ำมัน ยาหยอดตา และโคลนตม”^{๒๔}

ในอรรถถาวมงคลสูตรกล่าวว่า บุคคลที่ปรารถนาในกามคุณมีความทะยานอยากไม่มีที่สิ้นสุดย่อมเสื่อมจากประโยชน์ของตน เพราะความโลภจัดเหมือนในกรณีของพระราชกุมารดังนี้

ในอดีตกาล พระราชโอรสของพระเจ้ากรุงพาราณสีถูกพระราชบิดาเนรเทศ จึงพาพระนางอลิตากู ผู้เป็นพระเทวีของตนเข้าไปอยู่ป่าหิมพานต์ เสวยปลาเนื้อและผลไม้ อยู่ในศาลาที่มุงด้วยใบไม้ พระราชกุมารนั้น เห็นนางกนิรินทรหนึ่ง มีจิตปฏิพัทธ์คิดรักใคร่ จึงทูลพระเทวีแล้วเดินตามรอยนางกนิรินทรนั้นไป พระเทวีทรงดำริว่า พระราชกุมารไม่นับถือเราจึงเดินตามนางกนิรินทรไป จึงหมดความยินดีแล้วไปเข้าหาดาบสรูปหนึ่ง เรียนกลศนบรกรรมทำมานและอภิญญาให้เกิดแล้ว ได้มายืนอยู่ที่ศาลาของตน ฝ่ายพระราชกุมารนั้น คิดตามนางกนิรินทรอยู่ไม่พบร่องรอยที่นางกนิรินทรไปหมดความหวังแล้วก็กลับมา พระเทวีเห็นเธอมาอยู่จึงเหาะขึ้นบนอากาศไปเสียในที่อื่น เมื่อพระเทวีไปแล้วพระราชกุมารนั้นคร่ำครวญระทมทุกข์อยู่ได้กล่าวเป็นคาถาว่า

“บุคคลผู้ปรารถนาเกิน ข้อมเสื่อมจากประโยชน์
เหมือนเราเสื่อมแล้วจากพระนางอลิตากูเทวีจะนั้น
เพราะความโลภจัด เพราะความเมาด้วยอำนาจ
แห่งความโลภจัด”^{๒๕}

^{๒๒} วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๒๕, วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๔๕.

^{๒๓} วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๔๓, วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘-๘๕.

^{๒๔} วิสุทธิ. (บาลี) ๓/๓๓๖, วิสุทธิ. (ไทย) ๓/๒/๒๓๕.

^{๒๕} พุ.ชา. (บาลี) ๒๓/๑๖๓-๑๖๘/๖๓, พุ.ชา. (ไทย) ๒๓/๑๖๓-๑๖๘/๑๐๐, ดูเทียบใน มงคล.

(บาลี) ๒/๓๑๒/๒๔๕, มงคล. (ไทย) ๔/๓๑๒/๓๓.

ในกรณีของพระราชกุมารที่กล่าวมาเป็นตัวอย่างนี้ เมื่อพิจารณาแล้วทำให้ทราบว่า เพราะอำนาจของความมัวเมาความปรารถนาเกิน เพราะความโลภจัดที่ครอบงำจิตใจของพระองค์ จนขาดสติยังคิดเดินตามนางกนิรีไปแล้วหลงทาง ในที่สุดตนเองต้องเสียผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือ ไม่พบนางกนิรีที่ตามไปและยังถูกพระนางอสิตาทูทอคทิ้ง ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าอาการของความโลภอยากได้ด้วยอำนาจแห่งกามตัณหาเป็นความกำหนดคล้อยตามอารมณ์ คือ สิ่งที่คุณปรารถนาอยากจะได้

อนึ่งในกรณีของภิกษุผู้มักมากเกิดความโลภในอาหารไม่รู้ประมาณในการบริโภคย่อมไม่สามารถที่รักษาศรัทธาแม้แต่ของมารดาผู้บังเกิดเกล้าของตนได้ ไม่ต้องกล่าวถึงบุคคลอื่นมีตัวอย่างดังนี้

ภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งชอบขนมน้ำมันมาก โยมแม่ของท่านคิดจะลงใจพระลูกชายว่าถ้าไม่โลภรู้จักประมาณในการรับ เราจะถวายขนมแก่ท่านตลอดพรรษา เมื่อถึงวันเข้าพรรษาได้ถวายขนมขึ้นหนึ่งก่อน พอท่านฉันขนมขึ้นที่หนึ่งหมดแล้วก็ถวายขึ้นที่ ๒ เมื่อฉันขึ้นที่ ๒ หมดแล้วก็ได้ถวายขึ้นที่สามต่อ ภิกษุหนุ่มรูปนั้นถูกความโลภในอาหารครอบงำจิตใจ จึงไม่พูดว่า พอแล้ว โยมแม่ ฉันเรื่อยไปมารดาทราบว่าบุตรของตนถูกความโลภในอาหารครอบงำไม่รู้ประมาณในการฉัน ท่านฉันขนมสำหรับตลอดพรรษาหมดในวันเดียวเท่านั้น ต่อมานางก็มีถวายขนมอีกเลย^{๖๖}

ในประเด็นนี้ กรณีที่กล่าวมาแล้วชี้ให้เห็นว่า คนโลภมากไม่รู้ จักประมาณในการรับ ย่อมทำศรัทธาของสาธุชนให้เสีย ทั้งไม่เป็นที่รักที่พอใจแม้ของมารดาผู้บังเกิดเกล้า เพราะความมักมากจึงเสื่อมจากลาภที่ตนจะพึงได้ และทำให้สังคมไม่ยอมรับ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าภิกษุและภิกษุณีที่ถูกกิเลสประเภทความโลภครอบงำจิตใจแล้ว ทำให้ความเป็นสมณภาวะของตนค่อยต่ำลง

พระอรรถกถาจารย์ท่านอธิบายว่า “คนที่มีความโลภเชื่อว่าทำสิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ให้ เกิดแก่ตนและผู้อื่น ความโลภเมื่อเกิดขึ้นในวัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความโลภย่อมทำจิตใจให้ฟุ้งซ่าน มีคมน เป็นอกุศลธรรม คือ กิเลสประเภทที่คลายช้า”^{๖๗}

ในฎีกาอภิธรรมมัตถสังคหะ พระฎีกาจารย์อธิบายความเกิดขึ้นแห่งโลภมูลจิต ๘ ดวงว่า เมื่อใดบุคคลทำมิจนากฎฐิเป็นเบื้องหน้าว่า โทษในกามทั้งหลายไม่มี ร่าเริงยินดี บริโภคกาม เชื่อ

^{๖๖} มงคล. (บาลี) ๒/๓๒๓/๒๕๓-๒๕๔, มงคล. (ไทย) ๔/๓๒๓/๘๔-๘๕.

^{๖๗} คุรายละเอียดใน มงคล. (บาลี) ๒/๕๘๕-๕๘๖/๔๕๓-๔๕๕, มงคล. (ไทย) ๕/๕๘๕-๕๘๖/๑๓๓-

ถือทิฐฐมมงคลโดยไม่มีสาระ ด้วยจิตที่กล้าเองตามสภาพไม่มีใครช่วยกระตุ้น เมื่อนั้นอกุศลจิตดวง
 ที่หนึ่งย่อมเกิดขึ้น และในขณะที่บุคคลทำมิจาทิฐฐฐเป็นเบื้องหน้าว่า โทษในกามทั้งหลายไม่มี
 ไร่เรียงยินดี บริโภคกาม เชื่อถือทิฐฐมมงคล ด้วยจิตที่มีผู้อื่นช่วยกระตุ้น เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๒
 ย่อมเกิดขึ้น แต่ว่าเมื่อใดบุคคลไม่ทำมิจาทิฐฐฐเป็นเบื้องหน้า ไร่เรียงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุน
 บ้าง คิดอยากได้สมบัติของผู้อื่นบ้าง ย่อมลัทธิทรัพย์ของผู้อื่นบ้าง ด้วยจิตที่กล้าเองตามสภาพอย่าง
 เดียว ไม่มีใครช่วยกระตุ้น เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๓ ย่อมเกิดขึ้น เมื่อใดบุคคลไม่ทำมิจาทิฐฐฐเป็น
 เบื้องหน้า ไร่เรียงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุนบ้าง คิดอยากได้สมบัติของผู้อื่นบ้าง ย่อมลัทธิทรัพย์
 ของผู้อื่นบ้างด้วยจิตที่อ่อนมีผู้อื่นช่วยกระตุ้น เมื่อนั้นจิตดวงที่ ๔ ย่อมเกิดขึ้น เมื่อใด บุคคลเป็นผู้
 เว้นจากโสมนัสในวิกัปทั้ง ๔ เพราะอาศัยความไม่สมบูรณ์แห่งกามทั้งหลายก็ดี เพราะไม่มีเหตุแห่ง
 โสมนัสอย่างอื่นก็ดีเมื่อนั้นอกุศลจิต ๔ ดวง ที่เหลือสหรคตด้วยอุเบกขาย่อมบังเกิดขึ้น^{๘๘}

หนึ่งพระอรธรรคถาจารย์อธิบายของค์ธรรมที่เป็นปฏิบัติภักษ์ต่อความโลภไว้ ในคัมภีร์
 ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ดังมีข้อความปรากฏว่า “ทาน การให้ เป็นปฏิบัติภักษ์ต่อความ
 โลภ”^{๘๙} “ทานมีการให้เป็นลักษณะ มีการกำจัดความโลภในไทยธรรมเป็นรส”^{๙๐} ศีล คือ องค์
 ธรรมที่เป็นเครื่องป้องกันพฤติกรรมทุจริตที่จะล่วงละเมิดทางกายวาจาเพราะความโลภ “คนมีศีลไม่
 ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแม้แต่เส้นหญ้า เป็นผู้ไม่โลภ”^{๙๑} “สันโดษ คือ ความไม่โลภ ในปัจจย ๔
 ยินดีด้วยของที่มีอยู่”^{๙๒} “จันติ ความอดกลั้นทำหน้าที่ข่มจิตไว้ หมายถึง กิริยาที่อดทนต่อ โลภะ
 โทสะ โมหะ”^{๙๓} “ปัญญากำจัดกิเลสต่าง ๆ ได้”^{๙๔} (กิเลสในที่นี้รวมถึงความโลภด้วย)

มีข้อสังเกตว่า หากนำเอาคำอธิบายลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎกกับอธรรค
 ถาพามาเปรียบเทียบกันจะพบว่า คัมภีร์อธรรคถาพจะแสดงขอบเขตความหมายของความโลภกว้าง

^{๘๘} วิกาวินี.ฎีกา (บาลี) ๑-๒, วิกาวินี.ฎีกา (ไทย) ๒๕-๓๐.

^{๘๙} พุ.จธริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๕๑, พุ.จธริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๖๑๗.

^{๙๐} พุ.จธริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๒๘, พุ.จธริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๗๘.

^{๙๑} พุ.จธ.อ. (บาลี) ๑/๓๓๕, พุ.จธ.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๘๕.

^{๙๒} มงฺกล. (บาลี) ๒/๒๕๗/๒๒๖, มงฺกล. (ไทย) ๔/๒๕๗/๔๗. ดูเทียบใน สมเด็จพระเทพ
 รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, พระราชวิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์
 มหบัญณชาติ, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๔), ๑๓๘.

^{๙๓} มงฺกล. (บาลี) ๒/๔๐๕/๓๒๐, มงฺกล. (ไทย) ๔/๔๐๕/๑๗๕.

^{๙๔} วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๓๕๕, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๓/๒๗๑.

กว่าพระไตรปิฎกอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาวะของความโลภเป็นนามธรรม ทำให้ทิศทางการอธิบายความโลภของพระอรหันตศาสดาจารย์ เป็นไปในรูปการนำเอาสิ่งที่เป็นรูปธรรมซึ่งมีลักษณะอาการคล้ายกับความโลภมาเปรียบเทียบ เพื่อให้เห็นท่าทีของความโลภที่แสดงออกได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุปว่า พระอรหันตศาสดาจารย์และพระภิกษุสงฆ์อธิบายลักษณะของความโลภในทิศทางเดียวกับพระไตรปิฎกโดยขยายแนวคิดกว้างขึ้น คือ (๑) ความโลภเป็นกิเลสที่อิงอยู่กับวัตถุสาม (๒) ความโลภเป็นกิเลสที่น่าสะพรึงกลัว (๓) ความโลภเป็นกิเลสที่มีสภาพเบียดเบียน

๒.๓.๓ การจัดระดับของความโลภ

ในประเด็นนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดระดับของความโลภซึ่งมีหลายระดับที่ลดหลั่นกัน คือ ละเอียด กลาง หยาบ คนส่วนมากกว่าจะรู้ว่ามีความโลภก็ต่อเมื่อความโลภที่แสดงอาการรุนแรง แต่ไม่รู้เมื่อเป็นความโลภที่ละเอียด เช่นเราอาจจะรู้ว่าเป็นความโลภเมื่ออยากที่จะรับประทานอาหารที่อร่อยมาก ๆ หรือขณะที่อยากดื่มเหล้าหรือสูบบุหรี่ หรือมีความผูกพันยึดมั่นในตัวบุคคลและเป็นทุกข์เมื่อผู้เป็นที่รักตายไป เมื่อนั้นเราขอมรู้ว่าความผูกพันทำให้เกิดทุกข์ แต่ปุถุชนโดยมากไม่รู้ว่ามีความโลภจิตเกิดดับเร็วมากไม่รู้ว่าความโลภเกิดในขณะไหนบ้าง ขณะที่สภาวะธรรมปรากฏทางทวารใดทวารหนึ่งในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะเมื่อเป็นความโลภที่ไม่แรงกล้าถึงขั้นที่เป็นโรคหรือตณหา ขณะใดที่รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสที่น่าพอใจปรากฏ ขณะนั้นความโลภย่อมเกิดขึ้น ในวันหนึ่ง ๆ ความโลภเกิดขึ้นนับครั้งไม่ถ้วน เมื่อความโลภเกิดขึ้นแล้วก็แสวงหาสิ่งเหล่านั้นมาครอง^{๕๕}

ความโลภเป็นความผูกพันยึดมั่นทำให้เกิดความทุกข์โทมนัส ถ้าเข้าใจความจริงในข้อนี้อย่างถ่องแท้เราคงปรารถนาที่จะกำจัดความโลภให้หมดไป แต่ความโลภจะหมดไปในทันทีทันใดไม่ได้เราอาจจะระงับความโลภได้เพียงชั่วคราว แต่ความโลภจะเกิดขึ้นอีกเมื่อมีเหตุปัจจัยที่ทำให้ความโลภเกิดขึ้น แม้จะรู้ว่าความโลภทำให้เกิดทุกข์โทมนัส ความโลภก็ย่อมเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ก็มิมีวิธีที่จะกำจัดให้หมดไปได้ด้วยการอบรมเจริญปัญญาซึ่งประจักษ์สภาพธรรมทั้งหลายตามเป็นจริง

^{๕๕} นีน่า วัน กอร์คอม, พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน, แปลโดยดวงเดือน บารมีธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ๒๕๓๒), หน้า ๓๖-๓๗.

ความโลภเกิดขึ้นเมื่อมีเหตุปัจจัยให้เกิด พระพุทธเจ้าทรงแสดงเรื่องของความโลภซึ่งโทษของความโลภ และวิธีที่จะละความโลภ ลักษณะของความโลภมีหลายระดับในแนวคิดที่เกี่ยวกับลักษณะของความโลภในหลายมิติ ตามที่พระพุทธเจ้าและผู้รู้ทั้งหลายมีพระมหาเถระเป็นต้น ได้อธิบายลักษณะไว้ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งจำแนกระดับขั้นของความโลภออกเป็น ๓ ระดับ คือ ละเอียด กลาง หยาบ

๑) ความโลภอย่างละเอียด

อนึ่งความโลภ “ที่ละเอียดเป็นกิเลสที่สะสมอยู่ในภวังคจิตหรือจิตไร้สำนึก”^{๖๖} การพัฒนาของความโลภในขั้นแรกจะเกิดความรู้สึกพอใจ (รติ) ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส (โภจภูตัพพะ) ที่น่าพอใจ แล้วเกิดความอยากได้ (อิจฺจฺยา) เมื่อความอยากรุนแรงขึ้นก็กลายเป็นความมักมาก (มหิจฺจฺยา) ^{๖๗} จนกลายเป็นความเห็นแก่ตัวที่เรียกว่า ปาปิจฺจฺยา ๆ แปลว่า ความปรารถนาลามก เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจอาจจะปรารถนาที่จะได้ลาภผล ยศศักดิ์ ชื่อเสียง จากบุคคลอื่นในทางที่ไม่ชอบไม่ควร ด้วยความรู้สึกที่มักได้ ใครผลประโยชน์เพื่อตนเองแสดงสิ่งตนเองไม่มีให้คนอื่นเข้าใจว่ามี แม้ความคิดปรารถนาที่อยากได้การยกย่องนับถือจากสิ่งที่ไม่ได้กระทำใน ลาก ยศ ชื่อเสียงจากที่คนอื่นกระทำเป็นต้น เป็นอาการของความโลภเป็นโทษต่อจิตคือ ประทุษร้ายจิตเมื่อเกิดขึ้นภายในจิตแล้วจะทำให้จิตขุ่นมัวเศร้าหมอง^{๖๘}

ความโลภที่ละเอียดเป็นกิเลสที่นอนเนื่องแนบแน่นอยู่ภายในใจจนอาจเกิดความรู้สึกว่าหมดกิเลสประเภทความโลภแล้ว แต่หากมีเหตุปัจจัยบางอย่างมากระตุ้น ความโลภระดับนี้จะแสดงตัวทันทีเปรียบเหมือนตะกอนนิ่งในน้ำจนดูใสสะอาด แต่เมื่อใดน้ำนั้นถูกรบกวน เมื่อนั้นตะกอนจะฟุ้งขึ้นมาตามแรงกระทบของน้ำนั้นทันที หรือเรียกว่า “อนุสัยกิเลส”^{๖๙} การแอบแนบอยู่ในจิตหรือกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างข้อความในสังยุตตนิกายสคาถวรรคตอนหนึ่งว่า

^{๖๖}จำลอง ดิษขวิช, **จิตวิทยาของความดับทุกข์**, (เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

^{๖๗}พ.อ. ปิ่น มุทุกันต์, **พุทธศาสตร์ภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๔.

^{๖๘}พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตมาโน), **อธิบายธรรมตามหมวดจากนวกวาท**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๔), หน้า ๑๑๓.

^{๖๙}อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๔๕/๔๖๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๕/๖๐๕; วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๗, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๑.

“มีภิกษุรูปหนึ่งพำนักอยู่ในป่าในแคว้น โกศล เมื่อท่านกลับจากบิณฑบาตฉันเรียบร้อยแล้วลงสู่สระโบกขรณีแล้วสูดดมดอกประทุม ต่อมาเมื่อเวลาที่สิ่งอยู่ในแนวป่านั้นมีความเอ็นดูปรารถนาประโยชน์แก่ท่านหวังจะให้ท่านเกิดความสลดใจ จึงเข้าไปพูดว่า ท่านสูดดมดอกไม้ที่เกิดขึ้นในน้ำที่ใคร ๆ มิได้ให้แล้ว นี่เป็นองค์หนึ่งแห่งความเป็นขโมยท่านเป็นผู้ขโมยกลิ่น ภิกษุรูปนั้นยังมิได้หักหรือนำไปเพียงแต่ดมเท่านั้น”^{๕๐}

ฉะนั้นการสูดดมกลิ่นดอกประทุมของภิกษุรูปนี้จัดเป็นความโลภที่ละเอียดยากต่อการกำหนดรู้ได้ อนึ่งเราควรรู้ความโลภที่ละเอียดขึ้นเมื่อชอบกลิ่นหอมหรือดนตรีเพราะ ๆ ด้วยดูเหมือนว่าจิตไม่เป็นอกุศลเมื่อไม่ได้ทำร้ายใคร ๆ แต่ความโลภที่ละเอียดก็เป็นอกุศลด้วย เราไม่สามารถบังคับตัวเองไม่ให้มีความโลภ แต่ก็สามารถรู้ลักษณะของความโลภได้ เมื่อความโลภเกิดขึ้นในจิตใจ ดังในกรณีของพระโสไรยเถระที่ปรากฏในอรรถกถาธรรมบทว่า

ในขณะที่ยังเป็นคฤหัสถ์ท่านเป็นลูกเศรษฐีในโสไรยนคร นั่งรถไปเที่ยวกับเพื่อนคนหนึ่งอย่างมีความสุขเพื่อไปอาบน้ำ ในขณะที่นั้นลูกชายเศรษฐีได้เห็นพระมหากัจจายนเถระไปบิณฑบาตห่มผ้าสังฆาฏินอกเมือง ด้วยว่าสีผิวของพระเถระมีสีเหมือนทองคำลูกชายเศรษฐีเห็นเข้าจึงเกิดความโลภคิดขึ้นมาว่า สวยจริงหนอพระเถระรูปนี้ควรเป็นภริยาของเรา หรือว่าสีผิวของภริยาของเราพึงเป็นเหมือนกับสีผิวของพระเถระนั้น ในขณะที่เขาคิดแล้วเท่านั้นเพศชายหายไปเพศหญิงปรากฏขึ้นมาแทน เขาอายุมากจึงลงจากรถหนีไป^{๕๑}

ในกรณีนี้แม้เป็นเพียงความคิดโลภที่อยากได้และน้อมมาเพื่อตนเท่านั้นยังมิได้แปลงออกมาทางคำพูดเลย แต่โทษที่ได้รับคือเสียความเป็นเพศชายที่เป็นภาวะปกติไปในทันที เพราะฉะนั้นพระกัจจายนเถระเป็นพระอรหันต์ผู้หมดกิเลสแล้ว ดังพระพุทธพจน์ที่พระเจ้าสุทโธทัญญูตรัสว่า “ความโลภก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ทำจิตให้กำริบ เป็นภัยที่เกิดขึ้นภายใน”^{๕๒}

ในประเด็นของความโลภอย่างละเอียดนี้ บางครั้งไม่ปรากฏแก่สายตาผู้อื่น แต่เป็นความรู้สึกที่มีภายในใจ ในเมื่อเขาได้ เขามี เขาเป็น ตามที่เขาต้องการแล้ว ก็จะมีความรู้สึกทะนุถนอม รักษาป้องกัน สิ่งเหล่านั้นไว้ เมื่อใครมาล่วงละเมิดสิ่งที่เขารักหวงแหนจะมีการต่อสู้

^{๕๐} ศ.ส. (บาลี) ๑๕/๒๓๔/๒๔๖, ศ.ส. (ไทย) ๑๕/๒๓๔/๓๓๕.

^{๕๑} บ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๑๕๒, บ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๓๒.

^{๕๒} บ.อ.อ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖, บ.อ.อ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

ป้องกันโดยวิธีการต่าง ๆ ถ้าความโลภยังเป็นไปอย่างรุนแรงอยู่ภายในจิต เขาพร้อมที่จะสละชีวิตเพื่อรักษาสัตว์ที่หวงแหนไว้

คำว่า “อนุสัย” นี้มิได้หมายถึงเฉพาะกิเลสอย่างละเอียดเท่านั้น แต่บางแห่งคำนี้มีความหมายในด้านดีและไม่ดี ดังมีข้อความที่ว่า “สัตว์เหล่าใด มีอัสยะชั้ว มีอนุสัยชั้ว มีจริตชั้ว มีอชฌาสัยชั้ว มีฐลือกิเลสมาก มีอินทรีย์อ่อน สัตว์เหล่านั้นชื่อว่ามีอาการชั้ว สัตว์เหล่าใด มีอัสยะดี มีอนุสัยดี มีจริตดี มีอชฌาสัยดี มีฐลือกิเลสน้อยมีอินทรีย์แก่กล้า สัตว์นั้นชื่อว่ามีอาการดี”^{๕๓}

อย่างไรก็ตามคัมภีร์อรรถกถาบางเล่มอธิบายว่า “อนุสัย หมายถึง อกุศลธรรมที่ประกอบด้วยจิต หรือ ที่เรียกว่า อนุสัยกิเลส คือ กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานเพราะยังละไม่ได้”^{๕๔} ในนัยนี้พระอรรถกถาจารย์แสดงความหมายด้านไม่ดีของอนุสัยว่าเป็นเจตสิกกรรมฝ่ายอกุศลหรือกิเลสชนิดหนึ่ง

๒) ความโลภอย่างกลาง

ความโลภอย่างกลาง คือ กิเลสที่ทำให้จิตใจไม่ให้สงบเพราะถูกอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเข้ามากระทบ ซึ่งเป็นพัฒนาการของอนุสัยกิเลสในจิตไว้สำนึกที่เปลี่ยนเป็นปริยภูฐานกิเลสในวิถิจิต “ตามทฤษฎีวิเคราะห์กิเลสในระดับนี้จะปรากฏขึ้นในระดับจิตสำนึกและก่อนจิตสำนึก”^{๕๕} ที่เป็นระดับของมโนทุจริตได้แก่ อภิชฌา แปลว่า เฟื่องเฉพาะ คือความเฟื่องเลี้ยงโลภอยากได้ของ ๆ ผู้อื่นมีลักษณะเป็น ๔ ประการ คือ

๑. จิตประกอบด้วยความโลภในของ ๆ คนอื่นด้วยตนเอง
๒. ชักชวนปลุกเร้าให้คนอื่นเกิดความโลภในของ ๆ คนอื่น
๓. มีความยินดีพอใจที่ได้คิดเช่นนั้น

^{๕๓} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๘๑๔/๔๑๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๘๑๔/๕๒๕-๕๒๖.

^{๕๔} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๒๔๒/๒๐๔, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๒๔๒/๒๕๘. อนุสัย (กิเลสที่นอนเนื่องอยู่) ๙ คือ ๑. กามราคานุสัย คือ ความพอใจในกาม ๒. ภวราคานุสัย คือ ความพอใจในภพ ๓. ปฏิฆานุสัย คือ ความขัดใจ ๔. มานานุสัย คือ ความถือตัว ๕. ทิฏฐานุสัย คือ ความเห็นผิด ๖. วิจิกิจจานุสัย คือ ความลังเลสงสัย ๗. อวิชชานุสัย คือ ความไม่รู้ (วิภาวินี.ปฏิภา (บาลี) หน้า ๔๐, วิภาวินี.ปฏิภา (ไทย) หน้า ๓๑๐.

^{๕๕} จำลอง ดิษยวณิช, **จิตวิทยาของความดับทุกข์**, (เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๓๖.

๔. กล่าวขย่งสรรเสริญการละโมบในทรัพย์สินผู้อื่น
ความเพ่งเล็งโลกอยากได้ของ ๆ คนอื่นมีองค์ประกอบ ๒ ประการคือ
๑. ทรัพย์สินนั้นเป็นของคนอื่น
๒. มีจิตน้อมมาเพื่อเป็นของตน^{๕๖}

หรือเรียกว่า “ปริยภูฐานกิเลส”^{๕๗} คือ กิเลสที่ก่อกวนจิตใจ ความโลภในระดับนี้ยังไม่ถึงกับบังคับให้บุคคลแสดงออกทางกาย หรือวาจา เพียงแต่เกิดขึ้นก่อกวนจิตใจบุคคล ทำให้จิตใจเปลี่ยนแปลงไปตามอำนาจของนิเวศน์แต่ละข้อ (นิเวศน์ก็เป็นอาการของความโลภ โกรธ หลง) เป็นเครื่องกั้นจิตของบุคคลไว้ไม่ให้บรรลุความดี จะเป็นการกั้นจิตทั้งในช่วงที่จะรับความดีเข้าไปสู่จิต ด้วยการแสดงความรู้สึกความสามารถและความดีออกมาให้ปรากฏแก่ผู้อื่น ได้ไม่เต็มที่^{๕๘}

^{๕๖} พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๕๕.

^{๕๗} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๔๕๓/๔๓๘, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๔๕๓/๕๓๓; อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๔๕/๔๖๗, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๕/๖๐๖; วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๗, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๑. ปริยภูฐานกิเลส คือ กิเลสที่เกิดขึ้นก่อกวนจิตใจ หมายถึงนิเวศน์ ๕ (เครื่องขัดขวางความเจริญทางจิต ๕ อย่าง) ได้แก่ ๑. กามฉันทะ ความพอใจรักใคร่ ใน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ เป็นกิเลสประเภทโลภะหรือราคะ จิตจะมีความตริกนึ้ก หรือเหนียวถึงอารมณ์ที่จิตกำหนดไว้ว่า นำใคร่ นำปรารถนา นำพอใจ สิ่งทีจิตเก็บไว้ภายในใจ อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณนั่นเอง แต่เป็นการเก็บไว้ในแง่ของการกำหนดหมายว่า รูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัสน่าจับต้อง แม้ในขณะที่อารมณ์เหล่านั้นจะไม่ผ่านมาทางประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แต่ใจของบุคคลก็อาจเหนียวถึงอารมณ์ที่ตนเคยประสบมาแล้วในอดีต จึงไขว่คว้าปรารถนาที่จะมี จะเป็น ในอนาคตหรือกำหนดด้วยความกำหนด เพลิดเพลินขึ้นในปัจจุบัน ๒. พยาบาท ความจงล้าง อาฆาตต่อคนอื่น ๓. ถีนมิทระ ความเชื่องซึม ๔. อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านของจิต ๕. วิจิกิจฉา ความสงสัยไม่แน่ใจในสิ่งต่าง ๆ (อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๔๑/๔๖๑, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๑/๕๕๕.) (ดูเทียบใน พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๑๑๘) และกิเลสทั้งหลายที่จัดอยู่ในหมวดอุปกิเลส ๑๖ (กิเลสเครื่องเศร้าหมองแห่งใจ) ได้แก่ ๑. อภิชฌาวิสมโลภะ ความคิดเพ่งเล็งอยากได้ ๒. พยาบาท ความคิดร้าย ๓. โกรธะ ความโกรธ ๔. อุปนาหะ ความผูกโกรธ ๕. มักษะ ความลบหลู่คุณท่าน ๖. ปลาสะ ความตีตนเสมอท่าน ๗. อีสสา ความริษยา ๘. มัจฉริยะ ความตระหนี่ ๙. มายา มารยา ๑๐. สาถยยะ ความโอ้อวด ๑๑. ถัมภะ ความความหัวดี ๑๒. สारัมภะ ความแข่งดี ๑๓. มานะ ความถือตัว ๑๔. อคิมานะ ความหมิ่นผู้อื่น ๑๕. มทะ ความมัวเมา ๑๖. ปมาทะ ความประมาท (ม.มู (บาลี) ๑๒/๗๒/๔๘, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๗๒/๖๔).

^{๕๘} พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๑๑๘.

ดังนั้นเมื่อใดที่ใจประกอบด้วยนิรันดร์ ๕ ข้อ ๆ (คูอธิบายในเชิงอรรถที่ ๕๓) ใดข้อหนึ่ง
เมื่อนั้นสภาพจิตของบุคคลจะมีความชุ่มมัวเศร้าหมอง

ความจริงธรรมชาติเดิมของจิตมีลักษณะผุดผ่อง แต่ต้องเศร้าหมองเพราะ “อุปกิเลส
๑๖ มีอภิขมาวิสมโลภะ แปลว่า คิดเพ่งเล็งอยากได้โดยไม่เลือกว่าควรหรือไม่ควรเป็นต้น”^{๕๕}
“หรือแปลว่า โลกจนสูญเสียบกมลแห่งจิตและสติปัญญาเพราะอำนาจของความอยากจะได้
เป็นเหตุ”^{๕๖} ดังมีพุทธพจน์ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ประภัสสร แต่จิตนั้นแลต้องเศร้าหมอง
เพราะกิเลสที่จรมา”^{๕๗}

สรุปแล้วคือความโลภโดยปราศจากสติสัมปชัญญะและปัญญานั้นเอง ถ้าเป็นความ
ต้องการหรือความประสงค์ที่สมบูรณ์ด้วยสติสัมปชัญญะหรืออยู่ในอำนาจเหตุผลไม่จัดเป็นกิเลส
ประเภทอภิขมาวิสมโลภะนี้

๓) ความโลภอย่างหยาบ

ความโลภอย่างหยาบนี้ คือ กิเลสขั้นที่หยาบเป็นอาการของความโลภที่รุนแรง “กลายเป็น
สภาพเป็นต้นคณาหรือราคะ”^{๕๘} ที่อยากได้ของผู้อื่นจนไม่สามารถที่จะควบคุมได้ จึงเป็นเหตุให้เกิด
การกระทำทุจริตทางกายและวาจาอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากกิเลสที่กลุ่มมุ่มจิตใจ หรือที่เรียกว่า
“วิตกกมกิเลส”^{๕๙} (การล่วงละเมิดทางกายและวาจา)

เมื่อความโลภปรากฏตัวออกมาอย่างชัดเจนแล้ว สามารถกระตุ้นให้คนทำความชั่วได้
ทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงกรอบศีลธรรมใด ๆ ถ้าเป็นความชั่วทางกาย ได้แก่การฉกชิงวิ่งราว ปล้น
ฆ่าชิงทรัพย์ หรืออาศัยความได้เปรียบทางด้านตำแหน่งหน้าที่การงานทำการคดโกงผู้อื่น ทำการ
คอร์รัปชันประเทศชาติเป็นต้น ถ้าเป็นความชั่วทางวาจา คือ เป็นวจีทุจริต เมื่ออยากได้ในทางที่ผิด
ศีลธรรมก็จะมีการพูดหลอกลวงและเลียบเคียงในสิ่งที่ตนอยากได้ หรือที่นับเนื่องในมิถิลวาจา
พระพุทธเจ้าตรัสเรียกบุคคลที่ถูกความโลภครอบงำจิตใจแล้วพูดเท็จเพราะอยากได้ของ ๆ ผู้อื่น
แบบนี้ว่า “อภุตวาที (กล่าวเรื่องไม่จริง) บ้าง อนัตถวาที (กล่าวคำไม่มีสาระ) บ้าง อธัมมวาที (กล่าว

^{๕๕} ม.มู. (บาลี) ๑๒/๓๒/๔๘-๔๙, ม.มู. (ไทย) ๑๒/๓๒/๖๔.

^{๕๖} พุทธทาสภิกขุ, *ตัวกูของกูฉบับสมบูรณ์*, (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย),
๒๕๕๐), หน้า ๒๘๘.

^{๕๗} อ.เอกก. (บาลี) ๒๐/๕๐/๗, อ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๕๐/๕.

^{๕๘} วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๔๓, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๑/๘๘.

^{๕๙} วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๗, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๑/๑/๑๑.

คำไม่อิงธรรม) บ้าง”^{๑๐๔} จะเห็นได้ว่าความโลภขึ้นหยาบนี้จะมีอาการที่รุนแรงให้ อยากรได้ อยากรมี อยากรเป็นอะไรแล้ว แม้จะต้องทำบาปอกุศลเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนปรารถนาเหล่านั้นเขาพร้อมที่จะทำ

ดังในกรณีของ “พระเจ้าอชาตศัตรูที่มีความโลภอย่างรุนแรง เพื่อต้องการราชสมบัติ ถึงกับต้องฆ่าพ่อของตัวเอง”^{๑๐๕} (ปลงพระชนม์พระราชบิดา) อันเป็นอนันตริยกรรม คือ กรรมหนักจะเห็นได้ว่าความโลภขึ้นหยาบนี้ เมื่อแสดงตัวออกมาอำนาจของมันจะผลักดันจิตใจให้ ห้วนไหว สั่นคลอน หากมีมากเกินไปจนขอบเขตจะเกิดอาการรุนแรงจนถึงขั้นทำลายกำแพงศีลธรรมอัน คิงาม แล้วทำสิ่งที่ไม่ควรทำ เช่น ในกรณีของพระเวทที่ตดงในตัวอย่างต่อไปนี้

พระเวทที่ตดถูกลากสักการะครอบงำเพราะความโลภ ด้วยอำนาจค้นหาจึงกลายเป็นคน ทูศีลคิดการใหญ่จะปกครองสงฆ์เสียเองขอให้พระพุทธเจ้ามอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้แก่ตน เมื่อ พระพุทธองค์ไม่ทรงอนุญาต จึงพยายามที่จะปลงพระชนม์พระองค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ อันอยู่ใน ขอบข่ายของอนันตริยกรรม^{๑๐๖} ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ต้นหาอภัยทวาร ๖ ของผู้ทุศีลซึ่งเป็น สาเหตุความโลภถึงกับต้องแสดงออกทางกายวาจา”^{๑๐๗}

ความจริงกิเลส คือ ความโลภทั้ง ๓ ระดับนี้ เป็นการพัฒนาขึ้นตามลำดับขั้น กล่าวคือ กิเลสขั้นที่ ๑ ขยายตัวเป็นกิเลสขั้นที่ ๒ กิเลสขั้นที่ ๒ ขยายตัวเป็นกิเลสขั้นที่ ๓ ตาม ระดับความรุนแรงที่ต่างกัน หรือความโลภขึ้นละเอียดพัฒนาตัวขึ้นเป็นขั้นกลาง คือ เป็น มโนทุจริต ๆ พัฒนาตัวขึ้นเป็นขั้นหยาบ คือ เป็นวิจิทุจริตและกายทุจริต ที่มีการล่วงละเมิด ทางการกระทำและคำพูดอันชั่ว

สรุปว่า ความโลภจำแนกออกเป็น ๓ ระดับ ได้แก่ อย่างละเอียด กลาง และหยาบ ความโลภทุกระดับขั้นไม่ว่าละเอียด กลาง หยาบย่อมเป็นเหตุของทุกข์เราเป็นเสมือนทาส ตลอดเวลาที่เรายังเพลิดเพลินมัวเมาอยู่ในอารมณ์ที่ปรากฏทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เรา

^{๑๐๔} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๐/๑๕๘, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๒๗๖.

^{๑๐๕} ดูรายละเอียดใน มงคล. (บาลี) ๑/๔๔/๓๗ - ๓๘, มงคล. (ไทย) ๑/๔๔/๕๕ - ๕๘.

^{๑๐๖} มงคล. (บาลี) ๑/๔๓/๓๖, มงคล. (ไทย) ๑/๔๓/๕๓. อนันตริยกรรมมี ๕ อย่าง คือ ๑. ฆ่ามารดา ๒. ฆ่าบิดา ๓. ฆ่าพระอรหันต์ ๔. โลหิตุปบาท มีจิตประทุษร้ายทำร้ายพระพุทธเจ้า จนถึงยังพระโลหิตให้ห้อด้วยจิตคิดร้าย ๕. สังฆเภท ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน (อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๔๑/๒๓๐, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๔๑/๕๕๕.).

^{๑๐๗} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๖/๒๐, พุ.ธ.อ. (ไทย) ๖/๓๐.

จะไม่เป็นอิสระเลย ถ้าความสุขของเราขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับอารมณ์ภายนอกที่มากระทบ ถ้าเรายึดถือในความพอใจและความอยากได้จนเกินขอบเขต จิตใจก็จะเศร้าหมองได้ง่าย และตกเป็นทาสของอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุของความโลภที่เกิดขึ้นในวิถีจิตดังกล่าวในหัวข้อต่อไป

๒.๔ สาเหตุของความโลภ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุผล เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนาแสดงความเป็นเหตุและผลของสิ่งทั้งปวง ตามแนวคิดที่ว่าสิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นดำรงอยู่ และดับไปล้วนอิงอาศัยกันและกัน ในลักษณะสัมพันธ์ต่อกันเป็นกระแสหรือกระบวนการ หามิสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นต้นเหตุหรือเป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งทั้งปวงไม่ ในพระอภิธรรมปิฎกพระพุทธองค์ตรัสว่า “กิเลสประเภทความโลภแม้จะเชื่อว่าเป็นเหตุแห่งความทุกข์”^{๑๑๔} ก็ตาม แต่บางขณะจิตความโลภยังอิงอาศัยกิเลสชนิดอื่นเกิดขึ้น เพราะเป็นสภาวะธรรมที่เป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุ กล่าวคือ “โลภะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโลภะ โทสะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโมหะ โมหะเป็นเหตุและสัมปยุตด้วยเหตุเพราะโทสะ”^{๑๑๕}

พระพุทธโฆสาจารย์ อธิบายสาเหตุของความโลภที่เกิดขึ้นตามวิถีแห่งโลกมูลจิต ๘ ดวงว่า เมื่อใดบุคคลทำความเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ) ว่าโทษในกามทั้งหลายไม่มีเป็นต้นให้ออกหน้า เป็นผู้ร่าเริงยินดี บริโภคกามทั้งหลาย เชื้อถือทิฐุมงคล (สิ่งที่ตนได้เห็นเป็นมงคล) โดยว่าเป็นสาระ ด้วยจิตที่กล้าเองมิได้ถูกใคร ๆ ชักจูง เมื่อนั้นอกุศลจิตดวงที่หนึ่ง (คือโสมนัสสหคต ทิฎฐิคตสัมปยุต อสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดไม่มีใครชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น ในกาลใดบุคคลมีจิตเฉื่อยชา คนอื่นชักจูง (จึงทำอย่างนั้น) ในกาลนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๒ (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฎฐิคตสัมปยุต สสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดมีใคร ๆ ชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น

ในกาลใดบุคคลมิได้กระทำความเห็นผิดให้ออกหน้า เพียงแต่ร่าเริงยินดีอย่างเดียว ย่อมเสพเมถุนบ้าง เฟื่องเลื่องอยากได้สมบัติของผู้อื่นบ้าง ย่อมลัทธิทรัพย์ของผู้อื่นบ้าง มีจิตกล้าแข็งเองไม่มีใคร ๆ ชักจูงเลย ในกาลนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๓ (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฎฐิคตวิปยุตสังขาร ไม่ประกอบด้วยความเห็นผิดไม่มีใครชักจูง) ย่อมเกิดขึ้น ในกาลใดบุคคลมีจิตเฉื่อยชามีคน

^{๑๑๔} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๘๓/๑๔๘, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๘๓/๒๗๖.

^{๑๑๕} อภิ.สง. (บาลี) ๓๔/๑๐๘๕/๑๔๘, อภิ.สง. (ไทย) ๓๔/๑๐๘๕/๒๗๖-๒๗๗.

อื่นชกุง (จึงทำอย่างนั้น) ในกาลนั้นอกุศลจิตดวงที่ ๔ (คือที่เป็นโสมนัสสหคต ทิฏฐิคติสัมปยุต สสังขาร ร่วมกับโสมนัส ประกอบด้วยความเห็นผิดมีใคร ๆ ชกุง) ย่อมเกิดขึ้น

ในกาลใดบุคคลปราศจากวิกิทั้ง ๔ เพราะอาศัยความไม่พร้อมแห่งกามทั้งหลายบ้าง เพราะความไม่มีเหตุแห่งโสมนัสอื่น ๆ บ้าง จิตที่ประกอบด้วยอุเบกขา ๔ ดวงที่เหลือจึงเกิด^{๑๑๑}

สาเหตุของความโลภในด้านปัจจัยภายในย่อมมาจากสภาพจิตใจที่เศร้าหมองขุ่นมัว นั้น คือ โมหะ ความลุ่มหลงมัวเมาซึ่งเป็นอกุศลมูลข้อที่ ๓ “โมหะเป็นสาเหตุให้เกิดความโลภที่เนื่องมาจากการตรึกนึกคิดของตนเองด้วยความอยากได้เพราะไม่มีโยนิโสมนสิการ”^{๑๑๒} ความโลภมีอยู่ประจำใจของปุถุชนทุกคนไม่มากก็น้อย โดยไม่เคยเลิกหน้าเลยว่าจะเป็นผู้ใหญ่หรือเด็ก เหตุการณ์เช่นว่ามานี้ให้เราทดลองสังเกตดูในชีวิตประจำวันก็ได้

เพราะเหตุว่า ความโลภมีหลายระดับ คือ ละเอียด กลาง หยาบ ดังที่กล่าวมาแล้ว คนส่วนมากจะรู้ว่าเป็นความโลภก็ต่อเมื่อปรากฏอาการที่รุนแรง เพราะโลภที่แรงกล้าเป็นราคะหรือตัณหา ขณะที่ รูป เสียง กลิ่น รส และโผฏฐัพพะปรากฏขณะนั้น โลภะย่อมเกิด จิตเกิดดับเร็วมาก สำหรับปุถุชนไม่อาจรู้ความโลภเกิดในขณะที่สภาวะธรรมปรากฏในทวารใดทวารหนึ่งในชีวิตประจำวัน

สาเหตุของความโลภในด้านของปัจจัยภายนอก คือ กามคุณที่เป็นรูปมากกระตุ้น ในเวลาที่มีเหตุปัจจัยพร้อมก็ทำให้บุคคลกระทำทุจริตทางกายวาจาได้ทันที เมื่อบุคคลต้องการอำนาจ ความเป็นใหญ่ที่เกินขอบเขตดังนี้ของพระราชที่ปรากฏในอรรถกถามงคลสูตรว่า

พระราชผู้ตกอยู่ในอำนาจของความโลภ เพราะมีตัณหาเป็นกำลังสนับสนุนเป็นแรงจูงใจ สาเหตุเพราะอยากจะได้ราชสมบัติสองสามประเทศมาครอบครองไว้ในอำนาจของตน เลยถูกท้าวสักกะปลอมตัวเป็นชายหนุ่มเพื่อให้พระองค์เกิดสำนึกตน ด้วยเครื่องจูงใจว่าจะดีเมื่อทั้ง ๓ เมืองมาถวาย เมื่อชายนั้นหายตัวไปไม่มาตามสัญญาพระราชผู้มีความโลภจัดในราชสมบัติ นั้นเมื่อระลึกถึงจึงเกิดความเสียดาย พระวรกายเร่าร้อนทำให้พระอุทรป็นป่วน เป็นโรคโลหิตปักขันธิกภาพธ (คือโรคอาเจียนเป็นโลหิต) ไม่หยุดเกินกำลังของแพทย์ที่จะเยียวยาให้หายได้ ต้องประสบกับความทุกข์ปางตาย^{๑๑๓}

^{๑๑๑} วิสุทฺธิ. (บาลี) ๓/๒๔-๒๕, วิสุทฺธิ. (ไทย) ๓/๑/๔๕.

^{๑๑๒} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๓๖/๔๕๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๓๖/๕๘๖.

^{๑๑๓} มงคล. (บาลี) ๒/๕๔๕/๔๕๘, มงคล. (ไทย) ๕/๕๕๔/๑๔๑.

ในประเด็นนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า บุคคลต้องระทมทุกข์ปางตายเพราะอำนาจค้นหาที่เป็นกำลังสนับสนุนความโลภจนจิตใจต้องคล้อยตามอารมณ์ของความอยาก สรุปได้ว่า ในกรณีนี้ สมุฏฐานของโรคเกิดจากความอยากได้ที่เกิดขึ้นขอบเขตนั่นเอง

๒.๕ บทบาทของความโลภ

อาจจะกล่าวได้ว่ามนุษย์เราดำรงชีวิตประจำวันอยู่ได้ด้วยบทบาทของความโลภที่เป็นไปในเชิงพัฒนา เช่น ทุกวันต้องรับประทานอาหาร อาศัยเครื่องนุ่งห่ม มีที่อยู่อาศัย มียารักษาโรค พร้อมกับพัฒนาวัตถุสิ่งของขึ้นมาใช้ ซึ่งถือว่าเป็นเหตุให้เกิดโลกิยะปัญญาเพื่อการดำรงอยู่หรือเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ก็ได้ ดังนั้นความโลภจึงมีบทบาทในการสร้างและการทำลาย

๑) บทบาทในการสร้าง

จะเห็นได้ว่านวัตกรรมใหม่ ๆ ต่างเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากผลิตผลหรือสังคมของความอยาก สะท้อนออกผ่านปริมาณของวัตถุทางเทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น รถยนต์ ที่วีคอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ เสื้อผ้า สิ่งของเครื่องใช้ สถานบริการ สถานเริงรมย์ เครื่องอุปโภคบริโภค ฯลฯ ไม่ว่าจะรุ่นไหนที่สร้างแล้วไม่ถูกใจผู้ใช้ไม่มี เพราะรุ่นไหน ๆ ก็ได้รับการตอบสนองจากผู้บริโภคเหมือนเดิม วัตถุดิบในโลกที่มีอยู่อย่างจำกัด ได้ถูกนำออกมาแปรสภาพตามความอยากของคนอย่างสิ้นเปลือง^{๑๑๓} ก็เพราะว่าในยุคนี้เป็นยุควัตถุนิยม “ซึ่งหมายถึงความเจริญทางวัตถุอันเป็นเครื่องสนับสนุนการดำเนินชีวิตของมนุษย์ นับว่าเป็นความยิ่งใหญ่ในด้านการผลิตของมวลมนุษย์ แต่ความยิ่งใหญ่ที่แท้จริง คือ ความยิ่งใหญ่ทางวิชาการที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติ”^{๑๑๔}

กิเลสประเภทโลภะหรือราคะนี้เป็นกิเลสประเภทสร้าง แต่ถ้ารุนแรงมากก็จะกลายเป็นทำลาย เช่น การอยากได้มาก กำหนดมาก ก็จะมีความขัดแย้ง ในที่สุดก็จะทำลายล้างกัน แต่ถ้าอยู่ในจุดที่ควบคุมได้ก็กลายเป็นเศรษฐกิจ เป็นพัฒนาการในด้านต่าง ๆ

^{๑๑๓} ส.มหาปัญญาภิภิกขุ (หลวงตาวัดป่าโสมพนัส สกลนคร), การรู้ธรรมแบบรู้แจ้ง, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไผ่ไหม, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๑๑๔} หลวงวิจิตรวาทการ, กุศโลบายสร้างความยิ่งใหญ่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, ๒๕๓๕), หน้า ๑๘๒.

๒) บทบาทในการทำลาย

(๑) ความโลภทำให้บุคคลประสบทุกข์ทันตา

บุคคลที่ถูกความโลภครอบงำและเป็นไปในอำนาจแห่งความอยากอย่างไม่มีที่สิ้นสุดย่อมตระท่าลำบากหาที่พึ่งไม่ได้เหมือนดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในสมัยของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ เศรษฐีบุตรนามว่ามิตตวินทกะ เป็นคนที่ไม่มีความศรัทธา ไม่เลื่อมใส ถูกมารดาพูดหว่านล้อมว่า วันนี้ถ้าลูกรักหาอุโบสถศีลและฟังธรรมในวิหารได้ทั้งคืนแม่จะให้ทรัพย์หนึ่ง เพราะความโลภในทรัพย์เขาจึงได้สมาทานอุโบสถศีล แต่หาได้ฟังธรรมไม่ เขาอนหลับได้ธรรมาสน์ตั้งแต่เช้าแล้วก็กลับบ้านรับทรัพย์หนึ่งพันจากมารดา

พอได้ทรัพย์เขาก็เกิดความคิดว่า จักออกหาปลาในทะเล แต่ก็ถูกมารดาห้ามว่า ลูกเอ๋ย ในตระกูลเรามีทรัพย์มากมายถึง ๔๐ โกฏิ อย่าไปเลยมันลำบากหาหาได้เอื้ออาทรต่อคำวิงวอนของมารดาไม่เลยขณะที่มารดากำลังขอร้องอยู่นั่นเอง เขาเดือดดาลด้วยความโกรธใช้เท้าเตะมารดาล้มทั้งยืนแล้วเดินข้ามไปเลย

เรือออกสู่ทะเลได้เจ็ดวันก็ได้หยุดนิ่ง คนในเรือจึงจับฉลากเพื่อหาคนกาฬกัณฐิและฉลากนั้นได้ตกถึงนายมิตตวินทกะถึงสามครั้ง

คนในเรือจึงให้แพอันหนึ่งแล้วปล่อยให้ลงทะเลไป และเขาก็ได้ไปถึงเกาะแห่งหนึ่ง เสวยสมบัติกับนางเวมานิกเปรตถึงจะถูกอุณวอนว่า อย่าได้มาทางนี้ ๆ ก็ไม่ฟังพอเห็นสมบัติเพิ่มมากยิ่งขึ้น ก็ได้พบคนถือจักรซึ่งคมดุจมีดโกนคนหนึ่ง

จักรนั้นก็ได้อปรากฏแก่เขาเหมือนกับพวงดอกไม้ เพราะความอยากได้เขาจึงได้อุณวอนขอจักรนั้นอยู่รำไป

คนถือจักรได้พยายามอธิบายให้ฟังว่า มันไม่ใช่พวงดอกไม้ มันเป็นจักร แต่เขาก็ไม่เชื่อจนในที่สุด คนถือจักรจึงคิดว่า นายคนนี่คงทำกรรมเหมือนกับที่เราเคยทำมาแล้ว ต้องการจะเสวยผลกรรมนั้นแน่จึงได้ยื่นจักรให้แก่เขาแล้วก็จากไป

เขายืนแบกจักรนั้นอยู่ไม่สามารถทานน้ำหนักได้ และจักรนั้นก็หมุนคล้ายจะบดศีรษะเขาอยู่รำไปคล้ายกับบดงายืนอยู่ด้วยความลำบากอย่างยิ่ง^{๑๑๕}

^{๑๑๕} พุ.ชา.อ. (บาลี) ๔/๔๗๒-๔๗๓, พุ.ชา.อ. (ไทย) ๔/๑๐๘-๑๑๑.

ในกรณีตัวอย่างของนายमितวินทุกะที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า ความโลภมีบทบาทในการทำลายมนุษย์ที่มีความทะยานอยากอย่างไม่มีขีดจำกัด

(๒) ความโลภทำให้บุคคลถูกริบทรัพย์

บุคคลถูกริบทรัพย์สมบัติหรือทรัพย์สิ้นเงินทองต่าง ๆ เพราะอำนาจความโลภที่เคยมีมาแล้วและความโลภนั้นย่อมยังผลให้บุคคลไม่มีโอกาสได้ใช้สมบัติเลยดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

พระโพธิสัตว์ในสมัยที่เสวยพระชาติเป็นบุตรของเศรษฐีผู้มีทรัพย์จำนวน ๘๐ โกฏิ ภายหลังมารดาบิดาตายแล้ว ได้สงเคราะห์น้องชายด้วยการมอบทรัพย์สมบัติให้น้องชาย ให้สร้างโรงทานถวายเป็นทาน ต่อมาเมื่อบุตรของท่านเดินได้ ท่านมองเห็นโทษของกามและอนิสงส์ของการบรรพชาจึงมอบทรัพย์สมบัติที่มีอยู่ทั้งหมดพร้อมกับบุตรและภรรยาให้แก่ น้องชาย ส่วนตนเองออกบวชในหิมวันตประเทศ

ต่อมา น้องชายของท่านได้บุตรคนหนึ่ง เพราะความโลภในทรัพย์สมบัติเขาจึงถูกคิดขึ้นมาว่า เมื่อหลานชายโตขึ้น เราจำต้องแบ่งทรัพย์ออกเป็น ๒ ส่วน ดังนั้น เพื่อมิให้ทรัพย์สมบัติถูกแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน เราจักฆ่าหลานชายเสีย

วันหนึ่ง น้องชายของพระโพธิสัตว์ได้จับหลานกคให้ตายในน้ำเพราะความโลภแล้ว กลับบ้านถูกพี่สะใภ้ถามว่า หลานไปไหนเสียแล้ว เลยตอบว่า กำลังอาบน้ำในแม่น้ำ เมื่อนางค้นหา ก็ไม่พบลูกชาย

นางร้องไห้เสียใจ พระโพธิสัตว์ทราบเรื่องเข้า จึงคิดว่าจักทำเรื่องนี้ให้ปรากฏ จึงได้ไปหาน้องชายถามเรื่องราวต่าง ๆ ท่านได้สอนน้องชายว่า กรรมที่เจ้าทำได้ปรากฏแก่เราหมดแล้ว เจ้าฆ่าหลานเพราะเหตุแห่งทรัพย์ และเหตุเพราะความโลภในทรัพย์ เจ้าจะสามารถที่จะรักษาทรัพย์สมบัติซึ่งกำลังจะถูกริบโดยพระราชาก็ได้หรือ

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ชาวจรไปถึงพระกรณของพระเจ้าแผ่นดินผู้ครองนคร พระองค์รับสั่งให้ราชบุรุษมาขนเอาทรัพย์ที่มีอยู่ไปจนหมดคลัง ในที่สุดน้องชายของพระโพธิสัตว์ก็กลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวไม่เหลืออะไรเลย ภรรยาก็ทิ้งต้องอยู่ตามลำพังคนเดียวและกลายเป็นคนเร่ร่อนในที่สุด^{๑๑๖}

^{๑๑๖} มงฺกล. (บาลี) ๒/๕๓/๘๕-๘๖, มงฺกล. (ไทย) ๓/๕๓/๑๑๓.

ในกรณีตัวอย่างของน้องชายพระโพธิสัตว์ที่ยกมานี้ชี้ให้เห็นว่า ความโลภอยากได้สิ่งของ ๆ ผู้หนึ่งอย่างไม่มีความชอบเขตทำให้บุคคลสามารถที่จะฆ่าผู้อื่นได้เสมอ เมื่อบุคคลตกอยู่ในอำนาจความโลภไม่สามารถควบคุมจิตใจได้ก็จะเดือดร้อนเพราะความโลภดังที่กล่าวมาแล้ว

๒.๖ ความสัมพันธ์กันระหว่างความโลภตัณหาและอุปาทาน

พฤติกรรมที่เกิดขึ้นต่อเนื่องที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างความโลภ ตัณหาและอุปาทานอาการเกิดดับและเป็นไปพร้อมกับจิตมีดังนี้

๑) ตัณหา

ตัณหา หมายถึง สภาวะทางจิตที่มีอาการหิวกระหาย ไม่อิ่มในอารมณ์หรือสิ่งเร้า ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัสทางกาย และสัมผัสทางใจ ดังมีพุทธจรรยาว่า “ตัณหาเป็นเครื่องฟูใจ”^{๑๑๓} “ตัณหาเป็นยางเหนียว”^{๑๑๔} อาการดังกล่าวนี้เป็นโรคร้ายทางใจชนิดหนึ่งเพราะเบียดเบียนหรือบีบบังคับจิตใจให้เกิดความต้องการด้านต่าง ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ^{๑๑๕}

๑. กามตัณหา คือ ความทะยานอยากในกามอย่างรุนแรงที่ปลุกเร้าจิตใจของบุคคลให้มีการดิ้นรนไขว่คว้าปรารถนาในอารมณ์ คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะไปกำหนดว่าน่าใคร่ น่าปรารถนา เพื่อจะได้อารมณ์เหล่านั้นมาครอบครอง ในขณะที่คิดก็จะหมกมุ่นไปด้วยความอยากชื่นชมยินดีในสิ่งเหล่านั้น จนถึงกับถูกความปรารถนาบังคับจิตใจให้ส่ายไปในอารมณ์นั้นแล้วยึดในสิ่งนั้นว่าเป็นของเราต้องเดือดร้อนเมื่อสิ่งเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไป อาการเหล่านี้สรุปรวมเรียกว่า กามตัณหา คือ ความที่จิตดิ้นรนทะเยอทะยานอยากได้ในวัตถุตามด้วยอำนาจของกิเลสตาม

๒. ภวตัณหา คือ อาการที่จิตดิ้นรนทะเยอทะยาน ปรารถนาสถานะความเป็นต่าง ๆ ที่ตนรักใคร่ พอใจ และความอยากเกิดในชาติภพที่ประณีต ที่ตนเห็นว่าเป็นความสุข ความเพิลิดเพิลิน ด้วยความเข้าใจว่าสถานะเหล่านั้นเป็นของเที่ยงแท้ ความรู้สึกประเภทนี้เกิดจากความคิดที่เป็นสัสสตทิฏฐิ ความเห็นว่าเป็นเที่ยงแท้ไม่เปลี่ยนแปลงคือความอยากในภพ

^{๑๑๓} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๗๗/๒๑๓, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๑.

^{๑๑๔} อัง.ติก. (บาลี) ๒๐/๗๗/๒๑๓, อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๗๗/๓๐๐.

^{๑๑๕} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๖/๔๔๖, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๖/๕๗๓. ดูเทียบใน พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตมาโน), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒) (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๕๖-๕๗.

๓. วิวาทันหา คือ อาการที่จิตพอใจยินดีในสถานะความไม่เป็นต่าง ๆ ที่ตนเป็นอยู่โดยมองว่า สิ่งเหล่านั้นเป็นของที่ขาดสูญไม่มีการสืบต่ออย่างมีเหตุปัจจัยโดยอาศัยความคิดที่เรียกว่า อูจเฉททิกฺขุณี ขาดสูญอาการของความคิดในลักษณะนี้ชื่อว่า วิวาทันหา แม้แต่การที่บุคคลมอบหมายให้ผู้อื่นรับผิดชอบงานในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ แต่บุคคลบางคนได้แสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจที่จะเป็นในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ก็ชื่อว่าเป็นวิวาทันหาเช่นกัน

ตัณหาทั้ง ๓ ประการนี้อาจเกิดขึ้นในอารมณ์เดียวกันได้ เช่น การที่บุคคลอยากได้รูปอย่างใดอย่างหนึ่ง จัดเป็นกามตัณหา อยากเป็นเจ้าของรูปนั้นแต่เพียงผู้เดียวยึดถือครองรูปนั้นไว้จัดเป็นภวตัณหา และเมื่อครองอยู่นานต้องการจะเปลี่ยนแปลงรูปนั้นหรือต้องการให้รูปนั้นเสื่อมสลายไปก็จัดเป็นวิวาทันหา ตัณหาจึงมีลักษณะเป็นขางเหนียว เป็นเครื่องข้อง

๒) อุปาทาน

อุปาทาน หมายถึง สภาวะทางจิต มีอาการเข้าไปยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเอาไว้อย่างเหนียวแน่นจนยากต่อการปล่อยวาง แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ^{๒๐}

๑. กามอุปาทาน ความยึดมั่นถือมั่นในกาม คืออาการที่จิตเข้าไปยึดถือในวัตถุทางทั้ง ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ อันตนกำหนดว่าน่ารักใคร่ น่าพอใจ ว่านั่นเป็นของเรา เช่น เห็นรูปสวयงามก็อยากได้มาเป็นของตนด้วยอำนาจตัณหา

๒. ทิฏฐอุปาทาน ความถือมั่นด้วยอำนาจทิฏฐิ คือ ความเห็นผิด ที่ยึดถือในลัทธิธรรมเนียม ความเชื่อต่าง ๆ ขาดการใช้ปัญญา เช่น ยึดถือว่า การกระทำดีชั่วไม่มี ความสุขทุกข์ในชีวิตคนไม่มี บิдамารดาเป็นต้นไม่มี ความยึดถือบางอย่างอาจนำไปสู่การโต้แย้ง การแตกแยกเพราะทิฏฐอุปาทาน

๓. สิลัพพอุปาทาน ความถือมั่นในศีลวัตร และข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ตนประพฤติจนชินด้วยความเข้าใจว่า ขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ญกต้องเป็นต้น

๔. อัตตวาทุอุปาทาน ถือมั่นว่าตน โดยความหมายทั่วไปหมายถึงความยึดถือในทำนองแบ่งเป็นเราเป็นเขา เป็นพวกเราพวกเขาจนเกิดการยึดถือว่าตัวตนที่เที่ยงแท้มีอยู่

^{๒๐}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๒/๒๐๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๒/๒๕๓; ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๔๓/๑๐๑, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๔๓/๑๓๓; อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๓๘/๔๕๓, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๓๘/๕๘๘. ดูเทียบในพระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒) หน้า ๒๐๗-๒๐๘.

อุปาทานทั้ง ๔ ประการนี้ ที่พระพุทธองค์แสดงไว้ในปัจจุสมุปบาทอยู่ในฐานะ เป็นปัจจุบันเหตุร่วมกับตัณหา และด้วยอำนาจแห่งอุปาทานนี้เองทำให้บุคคลประสบกับความทุกข์ ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันตามปริมาณของสิ่งที่ตนยึดถือ เช่น การยึดถือในวัตถุความทุกข์ในชีวิตจะเกิดขึ้นง่ายเพราะการแสวงหามาครอบครอง และการเปลี่ยนแปลงหรือพลัดพรากไปจาก วัตถุเหล่านั้น ในด้านการยึดถือทวิภูมิจิตเห็นนอกจากจะต้องโต้แย้งแตกแยกกันแล้วยังทำให้ ตนต้องจมอยู่กับมิจิตทวิภูมิจิตเห็นผิด การที่บุคคลยึดถือด้วยอำนาจสัพพัตตปรามาสเป็นการเปิด โอกาสให้หลงทางมากยิ่งขึ้น และการยึดถือด้วยอำนาจอัตตวาทาน โอกาสที่จะกลายเป็น สัสสตทวิภูมิจิตคือความเห็นว่ายั่งยืน เป็นความเห็นผิดที่ติดแน่น(นิยตมิจิตทวิภูมิจิต)ก็มากขึ้น

ความโลภ ตัณหา และอุปาทาน เป็นกิเลสที่เกิดขึ้นต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ความโลภเพ่งเล็งอยากได้ของของบุคคลอื่น ในสิ่งที่คนอื่นได้ คนอื่นมี ที่เกี่ยวกับวัตถุแล้ว น้อมมาเพื่อตนด้วยอำนาจตัณหา คือ ความอยากในอารมณ์หรือสิ่งเร้าใจที่กระทบทำให้เกิดการ แสวงหา อุปาทาน คือ ความยึดติดในอารมณ์หรือสิ่งเร้าใจที่แสวงหามาด้วยอำนาจของตัณหาและ ความโลภ (หรืออาจจะยังไม่ได้ผูกใจในสิ่งนั้นก็จัดเป็นอุปาทาน) ซึ่งจัดอยู่ในขั้นครอบครองตาม หลัก “ปัจจุสมุปบาท”^{๑๒๑} ตัณหามีฐานเกิด คือ เวทนาหรืออิงอาศัยเวทนาเกิดขึ้น โดยมีฐานอยู่ที่ อวิชชาหรือความอยากด้วยอำนาจของอวิชชา อุปาทานมีฐานเกิด คือ ตัณหา หรืออิงอาศัยตัณหา เกิดขึ้น หรือกล่าวได้ว่า “อุปาทาน คือ เงามของตัณหาเพราะซ่อนอยู่ในตัณหาตลอดเวลา”^{๑๒๒} “อีกนัยหนึ่ง ตัณหา คือ ความปรารถนาอารมณ์ที่ยังไม่มาถึงเปรียบเหมือนมือคลำหาสิ่งของ ที่ต้องการในที่มืด อุปาทาน คือ ความยึดมั่นอารมณ์ที่ถึงแล้วเหมือนมือจับสิ่งของที่คลำหาแล้ว คว้าอย่างเหนียวแน่น หรือตัณหาเปรียบเหมือนงูเลื้อยไล่จับกบ อุปาทานเปรียบเหมือนงูรัดกบ”^{๑๒๓}

มีข้อที่ควรสังเกตว่า ความโลภตัณหาและอุปาทานเป็นอาการของกิเลสที่เกิดกับจิต มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันเป็นกระบวนการในวิถิจิต หรือตัณหาเป็นอาการของความโลภที่ทำให้ ปฏิบัติการต่อจิตรุนแรงกว่าปกติ

รวมความว่า จากการศึกษาคำสอนเกี่ยวกับเรื่องความโลภในหลายมิติ คือ ความหมาย ไวพจน์ ลักษณะ ระดับ สาเหตุ บทบาท และความสัมพันธ์ระหว่างความโลภตัณหาและอุปาทาน

^{๑๒๑}วิ.ม. (บาลี) ๔/๑/๑, วิ.ม. (ไทย) ๔/๑/๒.

^{๑๒๒}วิภาวินี.ฎีกา (บาลี) ๒๓๕, วิภาวินี.ฎีกา (ไทย) ๓๖๐.

^{๑๒๓}วิภาวินี.ฎีกา (บาลี) ๒๑๖, วิภาวินี.ฎีกา (ไทย) ๓๒๐.

ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทำให้ผู้ศึกษาทราบและเข้าใจคำสอนเกี่ยวกับกิเลสประเภทความโลภในประเด็นที่หลากหลายยิ่งขึ้น โดยที่จุดหมายสำคัญของงานวิจัยนี้คือ

การนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับความโลภมาพิจารณาสภาพจิตของตน ให้รู้เท่าทันตามสภาวะของความโลภที่แสดงอาการในหลายลักษณะ พร้อมกับสามารถจัดการความโลภให้หมดหรือควบคุมให้อยู่ในวงจำกัด เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่มาจากสาเหตุของความโลภ งานวิจัยนี้เป็นการประยุกต์หลักทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่จุดหมาย คือ การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขอย่างไรก็ตาม เนื่องจากสภาวะของความโลภเป็นนามธรรมอันส่งผลกระทบต่อจิตโดยตรง จึงมิใช่เรื่องง่ายที่จะรู้เท่าทันความโลภที่ปรากฏในแต่ละขณะจิต ดังนั้น ผู้ที่ศึกษาคำสอนเกี่ยวกับความโลภ จึงมีโอกาสมากกว่าที่จะบรรเทากิเลสประเภทความโลภได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุประสิทธิผลดีกว่าผู้ที่มิได้ศึกษา

รวมความว่า จากการศึกษาภาพรวมเกี่ยวกับ “ความโลภในพระพุทธศาสนาเถรวาท” ภายใตกรอบที่กำหนดไว้ทำให้ผู้วิจัยพบประเด็นที่น่าสนใจหลายประการคือ

การศึกษาเอกสาร ในชั้นปฐมภูมิทำให้ทราบความหมายของศัพท์ว่า โลภะ ในรูปศัพท์เดิมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกอรรถกถาและฎีกาว่า มีความหมายและอาการที่แสดงออกมาเหมือนกัน คือ เป็นอาการที่ใ้มน้ำาวัตถุและอารมณ์เข้ามาหาตนและมิติต่าง ๆ ที่น่าสนใจหลายประเด็น

การศึกษาไวยากรณ์ของโลภะศัพท์ในหลายมิตติ ทำให้ทราบว่า เป็นศัพท์ที่ใช้แทนความโลภและเป็นกิเลสประเภทเดียวกัน มีความหมายตรงกันหรือใกล้เคียงกันต่างกันแต่พยัญชนะเท่านั้น ซึ่งเป็นกิเลสที่ทำให้เศร้าหมอง เป็นอาการของจิตที่อยากได้ อยากมี อยากเป็น ในสิ่งที่ยังไม่มี ไม่เป็น

การศึกษาลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎกทำให้ทราบว่า พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้เห็นลักษณะของความโลภในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท กล่าวคือ พระวินัยปิฎกที่ว่าด้วยระเบียบและมารยาททางสังคมสงฆ์ ก็มองความโลภเกี่ยวกับเรื่องวินัยบัญญัติ พระสุตตันตปิฎกที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาที่มีตัวบุคคลและเหตุการณ์เป็นส่วนประกอบ ก็นำเอาประเด็นที่เกี่ยวกับตัวบุคคลหรือเหตุการณ์มาอธิบายเรื่องกิเลสคือความโลภ พระอภิธรรมปิฎกที่ว่าด้วยสภาวธรรมเพียงอย่างเดียว ก็มองความโลภในประเด็นที่เป็นสภาวธรรมมาอธิบายไม่เกี่ยวกับตัวบุคคล

การศึกษาลักษณะของความโลภในอรรถกถาฎีกาทำให้ทราบว่าพระอรรถกถาจารย์ และพระฎีกาจารย์ ได้อธิบายขยายความในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมายของความโลภใน พระไตรปิฎกออกให้เข้าใจง่าย พร้อมด้วยข้อเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นลักษณะของความโลภได้อย่าง ชัดเจน เช่น โภคะมีลักษณะยึดมั่นอารมณ์เหมือนลิงติดตั้งเป็นต้น

การศึกษาเกี่ยวกับการจัดระดับของความโลภ ทำให้ทราบว่าความโลภมีหลายระดับที่ ลดหลั่นกัน คือ (๑) อย่างละเอียดเป็นกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายในจิตใจบางครั้งอาจรู้สึกรู้ว่าหมด กิเลสแล้ว แต่เมื่อมีเหตุมากระตุ้นจึงแสดงตัวออกมา (๒) อย่างกลางเป็นกิเลสที่กลุ่มมรรจิตใจ (๓) อย่างหยาบเป็นอาการของความโลภที่อยากได้สิ่งของ ๆ ผู้อื่นในขั้นที่รุนแรงซึ่งเป็นสาเหตุของ การกระทำทุจริตทางกายวาจา

การศึกษасаเหตุของความโลภทำให้ทราบว่าสาเหตุของความโลภด้านปัจจัยภายในมา จากอวิชชาความไม่รู้โมหะความหลงและขาดโยนิโสมนสิการ ในด้านปัจจัยภายนอก คือ อารมณ์ ที่มากระทบและยึดมั่นด้วยอำนาจของตัณหา

การศึกษาบทบาทของความโลภทำให้ทราบว่า กิเลสประเภทความโลภมีบทบาทใน การสร้าง ในด้านความเจริญทางวัตถุทำให้เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ ทางเทคโนโลยีต่าง ๆ และบทบาท ในการทำลาย ย่อมเป็นเหตุทำให้ผู้ที่ถูกอำนาจของความโลภครอบงำจิตใจต้องประกับความทุกข์ ต่าง ๆ

การศึกษาความสัมพันธ์กันระหว่างความโลภตัณหาและอุปาทานทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ความโลภ ตัณหาและอุปาทานเป็นกิเลสที่เกิดขึ้นกับจิตต่อเนื่องกัน เช่น ความโลภเพ่งเล็งอยากได้ ของของผู้อื่น ตัณหาอยากในอารมณ์อยู่ในขั้นแสวงหา อุปาทานยึดมั่นในอารมณ์ที่แสวงหานั้น

จากบทสรุปดังกล่าวมาแล้วนี้จะนำไปสู่ประเด็นที่ว่าด้วยปัญหาที่เกิดจากความโลภ ในสังคมปัจจุบันซึ่งรายละเอียดต่าง ๆ จะปรากฏในบทที่ ๓

บทที่ ๓

ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน

ในสังคมไทยปัจจุบันกำลังประสบกับปัญหาสังคมต่าง ๆ เช่น อาชญากรรม ปล้นฆ่า การลักทรัพย์ผู้อื่น หลอกหลวง น้อโกง คอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด ปัญหาเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าสาเหตุของปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ มีสมุฏฐานเริ่มจากปัจเจกบุคคลบ้าง นโยบายของรัฐบ้าง แต่โดยสภาพทั่ว ๆ ไปแล้วปัญหาเหล่านี้จะเริ่มที่ตัวบุคคลเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะว่าการบริหารของรัฐเข้าไม่ถึง หรือได้รับการบริการด้านสวัสดิการจากรัฐไม่เป็นธรรม คนเหล่านี้จึงกลายเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ

จากสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ นับว่ามีผลโดยตรงต่อตัวบุคคลเป็นสำคัญ เพราะเหตุนี้เอง จึงเป็นที่มาของปัญหาความโลภอยากได้ และการแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมในที่สุด มนุษย์ทุกคนล้วนมีความต้องการด้านปัจจัยสี่ คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรคด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนี้ความต้องการของมนุษย์บางคนในสังคมไม่ว่า จะอยู่ในฐานะใด ๆ ก็ตาม ก็ตาม คือ ต้องการ กิน กาม เกียรติเช่นกัน เมื่อต้องการแล้วไม่ได้ดังที่ต้องการย่อมทำให้จิตใจ กระสับกระส่ายด้วยอำนาจของความโลภซึ่งเป็นมโนทุจริต หมายความว่า ทุจริตทางใจ ตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ประการคือ

๑. คิดโลภอยากได้ของคนอื่น หรือของที่ไม่ควรจะได้
๒. คิดอาฆาตปองร้ายผู้อื่น
๓. คิดเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม^๑

เรื่องมโนทุจริตนี้ เรามักเห็นกันมากในสังคมไทยเช่นเดียวกัน ทุกวันนี้จะเห็นว่าคนเรามีความโลภไม่มีที่สิ้นสุด ร่ำรวยมาแล้วก็ยังไม่พอ ยังหาช่องทางทุจริตประพาศมิชอบ กอบโกยผลประโยชน์เข้าตัวมากขึ้นไปอีก คิดโลภไม่มีที่สิ้นสุดซึ่งความโลภนี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่เป็นการประพาศทุจริตตามมา เช่น การประกอบอาชญากรรมด้วยการปล้นฆ่า ลักทรัพย์

^๑อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๓/๔๔๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๕๗๑. ดูเทียบใน พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตวาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘๖.

ผู้อื่น การเล่นการพนันเพื่อหวังรวยทางลัด การเล่นหวยเถื่อน เป็นต้น^๒ เหล่านี้ล้วนสร้างปัญหาในเชิงลบให้แก่สังคมทั้งสิ้น

หนึ่งในบทที่ ๒ นั้นผู้วิจัยได้นำเสนอแง่มุมต่าง ๆ ของความโลภในพระพุทธศาสนา เถรวาท กล่าวได้ว่าในบทที่ผ่านมาเป็นการเปิดเผยถึงข้อมูลอันเป็นที่มาของความโลภที่ปรากฏในคัมภีร์ชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกอรุทธกถาและฎีกา พร้อมด้วยทัศนะของนักวิชาการหลายท่าน เพื่อเป็นการยืนยันข้อความที่กล่าวมาแล้วนั้น ในบทที่ ๓ นี้ ผู้วิจัยจะได้นำเอาประเด็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทที่ ๒ มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ โดยให้ตรงกับวัตถุประสงค์ที่กล่าวไว้เบื้องต้นในประเด็นที่ว่า เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน

ดังนั้น ในบทนี้ผู้วิจัยจะแยกประเด็นปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบัน ออกเป็น ๓ ส่วน ส่วนที่หนึ่งเป็นการศึกษาปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภเริ่มจากการพิจารณาความโลภเชิงวัตถุนิยมละความโลภทางสังคม

ส่วนที่สองจะเป็นการศึกษาถึงปัญหาความโลภกับการละเมิดศีล ๕ ที่ปรากฏตามสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ของคนในสังคมปัจจุบันบางส่วน เริ่มตั้งแต่ปัญหาความโลภกับการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ปัญหาความโลภกับการละเมิดทรัพย์สินผู้อื่น ปัญหาความโลภกับการละเมิดในคุ้มครองผู้อื่น ปัญหาความโลภกับการกล่าวคำหลอกลวง (คำไม่จริง) ปัญหาความโลภกับการเสพของมีนเมา

ส่วนที่สามจะเป็นการศึกษาพฤติกรรมที่เกิดจากโลภะทั้งที่เป็นพฤติกรรมส่วนบุคคล และพฤติกรรมของกลุ่มบุคคล ที่สร้างปัญหาให้สังคมเดือดร้อน และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในหลาย ๆ ด้าน เช่น ทรัพยากรมนุษย์ เศรษฐกิจ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ว่าเมื่อบุคคลเหล่านี้ ลุอำนาจแก่ความโลภแล้วได้สร้างปัญหาและความเดือดร้อนแก่ตนและคนในสังคมอย่างไร

ส่วนที่สี่จะเป็นการวิเคราะห์ถึงผลกระทบของความโลภที่มีต่อสังคมปัจจุบัน เมื่อบุคคลมีความอยากได้เกินขอบเขตจนเกิดการแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมแล้ว โดยการละเมิดศีล ๕ ซึ่งเป็นกฎที่ขัดต่อหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา และการประพฤตินิยมชอบต่อหน้าที่การงานของตนแล้วพฤติกรรมที่แสดงออกมามีผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมอย่างไร

^๒สุพัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๘๒-๘๓.

๓.๑ ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภ

ในงานวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษาปัญหาความโลภและผลที่กระทบต่อสังคมไทยปัจจุบันตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๕- ๒๕๕๐ เท่านั้น อนึ่งความโลภเมื่อแสดงตัวออกมาเป็นความพยายามทุกวิถีทางเพื่อโน้มน้าวสิ่งที่ตนหมายปองเข้ามาเป็นสมบัติของตน หรือพยายามเหนี่ยวรั้งเข้ามา อย่างไรก็ตามบทบาทของความโลภได้กลายเป็นปัญหาบีบคั้นเบียดเบียนจิตใจของปุถุชนบางคนอยู่ทุกวัน ทางพระพุทธศาสนาเถรวาทตระหนักถึงปัญหาข้อนี้จึงจัดความโลภเป็นปัญหาพื้นฐานของสังคัมประการหนึ่ง เมื่อพิจารณาลักษณะของความโลภตามที่ปรากฏในสังคัมไทยปัจจุบันพอสรุปออกเป็น ๒ ลักษณะคือ^๓

๓.๑.๑ ความโลภเชิงวัตถุนิยม

ความโลภเชิงวัตถุนิยม หมายถึง ความอยากมีเงินทอง อยากได้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ต้องการมีเครื่องอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ เครื่องเล่นเพื่อความสนุกสนานนานาชนิด ตลอดจนเครื่องแต่งกายที่ทันสมัย^๔ สิ่งเหล่านี้อำนวยความสะดวกสบายทำให้บริโภคจนเปลืองเปลือง บางครั้งก็เกิดความพอดี

การพิจารณา ความโลภ เป็นเรื่องของวัตถุนิยมนี้ คือ การที่บุคคลมุ่งจะเสริมสร้างสถานของตนเองให้มั่งคั่งร่ำรวยในทรัพย์สิน พระพุทธเจ้าก็ทรงสอนให้รู้ประมาณและบรรเทาแต่ต้องไม่โลภอยากได้ของบุคคลอื่น แต่บุคคลสามารถใช้ความเพียรพยายาม กำลังสติ กำลังทรัพย์ กำลังความคิดของตน เพื่อสร้างสถานะทางความร่ำรวยได้ ครอบงำที่ยังไม่ละเมิดในทางทรัพย์สินผลประโยชน์ของบุคคลอื่น ครอบงำนั้นก็ยิ่งถือว่าอยู่ในขอบข่ายของศีลธรรม^๕

อนึ่งในระดับที่สูงขึ้นไปหรือมองให้ละเอียดลงไปอีก “การสะสมทรัพย์สินไว้มากเกินความจำเป็นถือว่าเป็นความโลภเหมือนกันเท่าไรเรียกว่า เกินความจำเป็น จุดนี้ทุกคนรู้พอดีด้วยตน

^๓ ผศ. อุทิศ เชาวลิศ, “เพื่อความแตกต่าง”, วารสาร พ.ศ.ด. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๒๓๒ (พฤศจิกายน- ธันวาคม ๒๕๔๕) : ๓๑-๓๒.

^๔ แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๑๒), หน้า ๑๕๕.

^๕ พระราชธรรมนิเทศ (ระเวบ จิตนาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาค ปริเภทที่ ๒), หน้า ๖๓.

เอง ท่านมหาตมะคานธีกล่าวว่าการสะสมทรัพย์ไว้เกินความจำเป็นเป็นการขโมย”^๖ อธิบายได้ว่า ทรัพย์สมบัติในโลกเป็นของกลางเป็นของโลกมีไว้เพื่อคนในโลก ใครที่สะสมถือกรรมสิทธิ์ไว้เป็นส่วนตัวมากเกินไป ย่อมทำให้ผู้อื่นขาดแคลนยากในการแสวงหาและบริโภคใช้สอย

ในประเด็นความโลภเชิงวัตถุนิยมนี้ มองในแง่ของจิตนิยม คือ ความหมกมุ่นพัวพันในทรัพย์สินของตน เผ่าพิทักษ์รักษาเอาใจจดจ่อจนกลายเป็นเครื่องกังวล หรือไปไหนไม่ได้ มีความตระหนี่เหนียวแน่นอย่างยิ่ง อาการอย่างนี้ก็จัดว่าเป็นความโลภอย่างละเอียดเหมือนกัน ต้องแก้ด้วยการพิจารณาเนื่อง ๆ ถึงโทษของการหวงแหนว่า เป็นสนิมของใจ ทำตนให้ตกเป็นทาสของสิ่งที่มี ก็จะลดอาการความโลภชนิดนี้ลงได้บ้าง

บุคคลที่มีความโลภไม่รู้ประมาณในการแสวงหา และอยากได้จนเกินความจำเป็น ก็จัดว่าเป็นความโลภอย่างกลางเช่นกัน “ตามทฤษฎีวิเคราะห์ความโลภในระดับนี้จะปรากฏขึ้นในจิตสำนึกหรือก่อนจิตสำนึก”^๗ “ความโลภอยากได้ของผู้อื่นในทางที่ไม่ชอบธรรมจนต้องโกงหรือแย่งชิงเขาเป็นต้นก็จัดอยู่ในประเภทของความโลภอย่างหยาบ”^๘

อนึ่งเมื่อมองในแง่บริโภคนิยมทำให้วิเคราะห์ได้ในมิติของกาม ๒ อย่าง คือ “กิเลสกาม หมายถึง กิเลสเป็นเหตุใคร่ ซึ่งเป็นเจตสิกที่เศร้าหมองชักใจให้อยากได้ ได้แก่ราคะ โลภะ อิจฉา (ความอยากได้)”^๙ “และวัตถุกาม หมายถึง วัตถุที่น่าใคร่ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส”^{๑๐}

กิเลสกาม คือ กิเลสสายโลภะที่มีอยู่ภายในจิตใจบุคคล ที่ทำให้บุคคลมีความพอใจยินดี รักใคร่ปรารถนา ไขว่คว้าต้องการจะได้สิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุกามหรือผัสค์อันน่าใคร่

เนื่องจากโลกของเราเป็นโลกแห่งสัมผัส สิ่งที่ใจของบุคคลมีความใคร่ ความพอใจยินดี ซึ่งได้แก่ สิ่งที่เป็นรูป เสียง กลิ่น รส เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ที่ใจไปกำหนดว่า รูปสวย

^๖วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๗.

^๗จำลอง ดิษขวณิช, จิตวิทยาของความดับทุกข์, (เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๘-๕๙.

^๘วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๑๐๖.

^๙พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๘.

^{๑๐}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สิ่งนั้นน่าจับต้อง ความพอใจ ความยินดี ความต้องการ ความกำหนด ความโลก ในสิ่งนั้นก็บังเกิดขึ้น

กิเลสกับกามก็มีความเกี่ยวเนื่องกัน ถ้ามีเพียงอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งไม่มีความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจคนก็เกิดขึ้นไม่ได้ เช่น มีวัตถุสิ่งของอยู่ แต่บุคคลไม่ได้กำหนดหรือสร้างเงื่อนไขว่าสิ่งนั้นเป็นของมีค่า ความพอใจยินดีในสิ่งนั้นก็บังเกิดขึ้น^{๑๑}

จิตของบุคคลที่ประกอบกับกิเลสนั้นจึง “อุปมาเหมือนชิ้นเนื้อปลา เวลาถูกแมลงวันหยอดไข่ก็พร้อมที่แพร่เชื้อเป็นหนอนหรือเปื่อยเน่าไป แต่ว่าไข่ของแมลงวันนั้นไม่ใช่ว่าจะหยอดในอะไรแล้วต้องเป็นหนอนทุกคราวไป ถ้าหากว่าไปหยอดไข่อยู่ในหินในไม้เป็นต้น ไม่มีเชื้อเน่าอยู่จะหยอดอย่างไรไข่เหล่านั้นก็ตายหมด วัตถุกามจึงเปรียบเหมือนไข่แมลงวัน กิเลสก็เปรียบเหมือนเชื้อเน่าที่อยู่ในปลา”^{๑๒}

ดังนั้น วัตถุกาม คือ รูป (สิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เช่น โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ เครื่องเล่นเพื่อความสนุกสนานนานาชนิด) เสียง กลิ่น รส สัมผัส (โผฏฐัพพะ) หรือ (เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า กามคุณ แปลว่า กลุ่มสิ่งของที่บุคคลไปกำหนดว่า นำใคร่นำปรารถนา นำพอใจ) เป็นของมีอยู่โดยธรรมชาติตามธรรมดา

สิ่งเหล่านี้จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นแก่ใจบุคคลหรือไม่ก็มีอยู่ที่บุคคลเหล่านั้นมีกิเลสอยู่ในจิตใจหรือไม่ สำหรับปุถุชนแล้ว มีความยินดี มีความพอใจ มีความกำหนดรักใคร่ในอารมณ์ต่าง ๆ เมื่อเห็น รูป หรือเสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะมากระทบ ถ้ากำหนดว่าดีกิเลสสายโลหะ คือ ความโลภอยากได้ก็เกิดขึ้น ถ้ากำหนดว่าไม่ดีกิเลสสายโทสะก็จะบังเกิดขึ้นครอบงำจิตใจบุคคล

การปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงทรงมุ่งเน้นไปที่การบรรเทากิเลส คือ กลุ่มกิเลส กาม ไม่ได้มุ่งไปแก้ที่ฝ่ายวัตถุกาม เพราะวัตถุกามเป็นผลผลิตของธรรมชาติ เป็นเพียงกำหนดรู้ไว้เท่านั้น ไม่ควรสร้างเงื่อนไขว่าเป็นสิ่งที่ตนจะต้องได้มาครอบครองไว้^{๑๓}

^{๑๑} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาคปริเฉทที่ ๒), หน้า ๑๓.

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

ด้วยเหตุนี้ บุคคลจึงไม่ควรโลภจัดและไม่ควรสะสมทรัพย์ไว้เกินความจำเป็นเพราะว่า ถ้าเราเป็นคนที่มีความสามารถมาก ก็จะมีโอกาสสะสมทรัพย์สินไว้เป็นส่วนตัวได้มากจนเกินความจำเป็น คนที่มีความสามารถน้อยด้วยปัญญาก็จะขาดแคลนลำบากในการแสวงหาทรัพย์มาเลี้ยงชีพ ทรัพย์ากรธรรมชาติต่าง ๆ ก็จะตกอยู่เฉพาะในมือของผู้มีอำนาจทางการเงิน ทรัพย์ากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะเพียงพอเลี้ยงชาวโลกได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละความละโมภโลกมากลงเสียบ้าง ดังที่ท่านมหาดมคานธีกล่าวว่า “ทรัพย์ากรธรรมชาติมีเพียงพอสำหรับทุกคนในโลก แต่ไม่พอเพียงสำหรับคนโลกเพียงคนเดียว”^{๑๔} เมื่อเป็นอย่างนี้ สภาพปัญหาสังคมก็จะออกมาในลักษณะที่ว่าคนที่มั่งมีก็มีมากขึ้นไป คนที่ยากจนก็ขาดแคลนเกินไปทำให้ประเทศชาติพัฒนาได้ช้า

๓.๑.๒ ความโลภทางสังคม

ความโลภทางสังคม หมายถึง สภาพที่บุคคลเกี่ยวข้องกับทางสังคมและมีความต้องการให้สังคมยอมรับมากขึ้น เช่น การอยากมีชื่อเสียง การอยากเป็นคนเด่นคนดัง การซื้อตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงขึ้น ความต้องการเป็นผู้บังคับบัญชาและการอยากเป็นนักการเมืองเป็นต้น ความโลภทางสังคมนี้ หากอยู่ในจุดที่ควบคุมไม่ได้ย่อมดำเนินไปในลักษณะของความทะเยอทะยานแล้วมักจะดำเนินไปในทางที่ผิดศีลธรรม

๑) กรณีคุณหญิงเก๋

ตำรวจกองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดต่อ เด็ก เยาวชน และสตรี (ปดส.) จับกุมคุณหญิงกัมมะลอ หลอกหลวงบรรดาคคนในวงการตำรวจ ทหาร อ้างตัวเป็นพันเอกหญิงช่วยวิ่งเต้นขอตำแหน่งและฝากเข้าอบรมในสถาบันชั้นสูงได้ มีข้าราชการระดับผู้ใหญ่หลงเชื่อจำนวนมาก ล่าสุดวางแผนหลอกหลวงข้าราชการระดับสูงและพ่อค้า พ่อผู้เสียหายหลงเชื่อจนยอมจ่ายเงินไปกว่า ๑ แสนบาท ก็หนีไปสุดท้ายถูกเจ้าหน้าที่หน้าตำรวจจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย^{๑๕}

ในกรณีนี้เพราะความอยากเป็นคนที่มีชื่อเสียงทางสังคม และความต้องการตำแหน่งทางการเมืองในทางที่มิชอบธรรม จึงทำให้ข้าราชการและพลเรือนบางคนต้องเสียเงินจำนวนมากกับการซื้อตำแหน่งเพราะความโลภอยากเป็นคนดังโดยขาดการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ จึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีฉ้อฉลหลอกหลวงได้ง่าย

^{๑๔} วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๑๐๗.

^{๑๕} “คุณหญิงเก๋ตุ๋น ตร. ทหาร เปื้อน”, เดลินิวส์, (๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๐) : ๑๘.

อนึ่งความอยากของมนุษย์นั้นมีหลายรูปแบบ “คนที่อยากเด่นดังในสังคมจนเสแสร้งเป็นคนดีศรีสังคมก็มี คนที่อยากมียศตำแหน่งจนต้องแสวงหาด้วยการดิ้นรนก็มี ผู้ที่ถูกความโลภที่เป็นกิเลสครอบงำจิตใจอย่างรุนแรงอย่างนี้เรียกว่า คนโลกจจริต”^{๑๖}

ความอยากของมวลมนุษย์โดยสรุปก็จำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ความอยากด้านเศรษฐกิจหรือความอยากด้านวัตถุ เช่น อยากมีเงินทองมาก ๆ รถยนต์ที่มีราคาแพง เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่เป็นต้น และความอยากทางด้านสังคม เช่น อยากเป็นคนมีชื่อเสียงทางสังคม อยากเป็นนักการเมืองเป็นต้น ความอยากด้วยอำนาจกิเลส นั้นนำไปสู่การดิ้นรนแสวงหาในทางที่ผิดศีลธรรมอันดีงามของสังคม ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ติดตามมาไม่มีที่สิ้นสุด^{๑๗}

๓.๒ ปัญหาความโลภกับการละเมิดศีล ๕

ในหัวข้อนี้เป็นการศึกษาปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนา โดยใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ ศีล ๕ เป็นเครื่องตัดสิน เนื่องด้วยตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เถรวาท มีทำที่เน้นให้มนุษย์อยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนกันและรักษาสังคมให้มีสันติสุข (ในความหมายเดิมของพระพุทธศาสนารวมทั้งสัตว์ทั้งหลายด้วย) โดยวางวินัยไว้เป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานของสังคม วินัยพื้นฐานหรือขั้นต้นสุดของสังคมมนุษย์ ได้แก่ข้อปฏิบัติที่จะไม่เบียดเบียนกันหรือเรียกง่าย ๆ ว่าศีล ๕ หรือธรรม ๕ คือ การฝึกฝนพัฒนาด้านพฤติกรรม หมายถึง การพัฒนา ทางกาย และวาจา ให้มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคมมี ๕ ประการ คือ

๑. เว้นจากการทำร้ายร่างกายทำลายชีวิต
๒. เว้นจากการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น
๓. เว้นจากการประพฤติดูหมิ่นทางเพศและการละเมิดต่อคู่ครองผู้อื่น
๔. เว้นจากการพูดเท็จให้ร้ายหลอกลวง
๕. เว้นจากการเสพสุรายาเมาสิ่งเสพติดที่ทำลายสติสัมปชัญญะแล้วนำไปก่อกรรมชั่วอย่างอื่น^{๑๘}

^{๑๖} พระมหาธีรพล สุขแสง, “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๘.

^{๑๗} ผศ. อุทิศ เชาวลิขิต, “เพื่อความต่าง”, วารสาร พ.ศ.ล. ปีที่ ๓๔ (พฤศจิกายน-ธันวาคม) : ๓๑-๓๒.

^{๑๘} อ.จ. ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๑/๑๕๒, อ.จ. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๑/๒๕๓. ดูเทียบในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ธรรมบุญชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

ข้อปฏิบัติพื้นฐานชุดนี้เป็นหลักประกันสังคมให้มั่นคงปลอดภัย เพียงพอที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันเป็นปกติสุขและดำเนินชีวิตทำกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยดีพอสมควร นับว่าเป็นวินัยแม่บทสำหรับเป็นข้อปฏิบัติในสังคมคฤหัสถ์หรือของชาวโลกทั้งหมด^{๑๕}

ในทางตรงกันข้ามปัญหาสังคมที่มีสาเหตุมาจากของความโลภที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้มีจำนวนมาก เพราะว่าพุทธศาสนิกชนลวงละเมิดศีล ๕ โดยไม่มีทำที่ว่าตนเป็นชาวพุทธ ในขณะที่สังคมไทยปัจจุบันกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเราจะพบว่ามีการทำผิดทางด้านศีลธรรมเพิ่มขึ้น ทั้งด้านกาย วาจา และใจ ซึ่งจัดว่าเป็นการประพฤติกุจจริต ตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทแบ่งความประพฤติกุจจริตหรือการปฏิบัติที่เป็นกุจจริตไว้ ๓ ประการ คือ

๑. กายกุจจริต ได้แก่ ความประพฤติกุจริตทางกาย
๒. วาจิกุจจริต ได้แก่ ความประพฤติกุจริตทางวาจา
๓. มโนกุจจริต ได้แก่ ความประพฤติกุจริตทางใจ^{๑๖}

สำหรับการประพฤติกุจริตทางกายที่เรียกว่ากายกุจริตนั้นแบ่งออกเป็น ๓ ประการ คือ

๑. การฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายให้ถึงตายและได้รับความเดือดร้อน
๒. การลักทรัพย์ คือ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่อนุญาตให้หรือไม่เต็มใจยกให้โดยใช้เวลาที่เจ้าของผลอ หรือใช้อำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งบีบบังคับเอา
๓. ประพฤติผิดในกาม (ทางเพศ) หรือลวงละเมิดทางประเวณีด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง^{๑๗}

ความประพฤติกุจริตทางกายที่เรียกว่า กายกุจริตทั้ง ๓ ประการ ที่กล่าวมานี้เราจะพบจำนวนมากในสังคมไทยปัจจุบัน มีการฆ่าและเบียดเบียนทั้งมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในที่ทุกแห่งมี

^{๑๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๕-๑๐.

^{๑๖} อัง.นฤก. (บาลี) ๒๒/๑๐๘/๔๒๔, อัง.นฤก. (ไทย) ๒๒/๑๐๘/๖๓๐; อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๓/๔๔๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๕๓๑.

^{๑๗} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๓/ ๔๔๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๕๓๐. ดูเทียบใน สุกตฺรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, หน้า ๘๒.

การคอร์รัปชันในบางวงราชการ มีการคดโกง ลักขโมย ฉกชิงวิ่งราว จี้ปล้น ฆ่าเจ้าทรัพย์ลักไปเป็นตัวประกัน เมื่อไม่ได้เงินก็ฆ่าแม้กระทั่งเด็ก มีการล่วงประเวณีโดยมิได้ละอายใจ ฆูฆฆ่าอนาจาร ข่มขืนแล้วฆ่า ประพฤติผิดทางกามกันอย่างมากมายจนแทบจะหาความปลอดภัยทางเพศไม่ได้เลย เหล่านี้มาจากต้นเหตุ คือ ความโลภทั้งนั้น เมื่อเกิดความโลภเสียแล้วก็ไม่เกรงกลัวต่ออะไรทั้งนั้นขอให้ได้มาเป็นพอนับว่าเป็นปัญหาสังคมอย่างมาก^{๒๒}

๓.๒.๑ ปัญหาของความโลภกับการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น

ในกรณีที่บุคคลถูกความโลภอยากได้และโมหะความหลงครอบงำจิตใจ แล้วมักไม่คำนึงถึงกรอบศีลธรรมจึงมีการประพฤติดังกล่าวได้แก่การเบียดเบียนชีวิตเพื่อนมนุษย์ให้ถึงตาย คือ ละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๑ ดังตัวอย่างที่ปรากฏตามข่าวรายวันคือ

๑) กรณียายวางยาพิษฆ่าหลานหวังเงินฉาบปก

กรณียายวางยาพิษฆ่าหลานชายหญิง ๒ คน ตำรวจสอบปากคำยายฆ่าหลาน คือ นางหวังเงินอายุ ๕๕ ปี (นามสมมติ) ซ้อหาلوبวางยาพิษฆ่าเด็กชายอายุ ๑๒ ปี และเด็กหญิงอายุ ๑๑ ขวบหลานแท้ ๆ เพื่อหวังเงินทำศพที่เด็กทำไว้กับหมู่บ้านเป็นเงินหลายหมื่นบาท

เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๐ ตามข่าวรายงานว่ายายของหลาน(นางหวังเงิน) ใช้จ่ายเงินหมดผสมน้ำให้หลานทั้ง ๒ คนดื่มเสร็จแล้วบอกให้สองพี่น้องขึ้นรถจักรยานออกไปซื้ออาหาร ระหว่างทางยาออกฤทธิ์จนรถล้มพี่ชายตายคาที่ ส่วนน้องสาวหมดสติไปสิ้นใจที่โรงพยาบาล พบพิรุณศพมีน้ำลายฟูมปาก ส่งไปตรวจพบยาฆ่าแมลงอยู่ในร่างกายตรงกับคราบแก้วน้ำที่มีลายนิ้วมือของยายติดอยู่ ตำรวจเลขขออนุมัติจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย เผยเมื่อต้นปี ๒๕๕๕ เคยมีหลานอีกคนเสียชีวิตในลักษณะเดียวกันมาแล้ว แต่ไม่มีหลักฐาน^{๒๓}

สำหรับเหตุการณ์ในกรณีนี้ชี้ให้เห็นว่าเพราะความโลภอยากได้เงิน และมีโมหะความหลงเชื่ออยู่ในจิตใจ จึงเป็นเหตุให้บุคคลไม่คำนึงถึงหลักศีล ๕ ข้อที่ ๑ มีใจโหดเหี้ยมยอมเบียดเบียนชีวิตของผู้อื่น โดยไม่พิจารณาว่าชีวิตของใคร ๆ ก็รักก็หวง ย่อมฆ่าได้แม้แต่กระทั่งหลานของตน ประเด็นนี้นับว่าเป็นปัญหาสังคมอย่างมากประการหนึ่ง

^{๒๒} สุภัตรา สุภาพ, ปัญหาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๘๒.

^{๒๓} “ยายฆ่าหลาน”, ไทยรัฐ, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๑.

ในประเด็นนี้เมื่อมองย้อนไปที่กรณีตัวอย่างน้องชายพระโพธิสัตว์ที่เกิดความโลภในทรัพย์สมบัติเกรงว่าหลานชายจะได้มรดกแต่คนเดียว จึงจับหลานตัวเองกดน้ำจนตาย ที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นนั้น เมื่อเปรียบเทียบกันกับกรณียาฆ่าหลานแล้วทั้ง ๒ เรื่องนี้สอดคล้องกันมาก ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า คนในสมัยอดีตกับปัจจุบันเมื่อถูกกิเลสประเภทความโลภนี้ครอบงำจิตใจแล้วพฤติกรรมที่แสดงออกมาเหมือนกันแต่ต่างกันที่ยุคสมัยเท่านั้น

ในประเด็นที่ว่า คนที่ลู่อ่านใจแก่ความโลภที่ทำให้ตัวเองต้องเดือดร้อน กล่าวคือน้องชายพระโพธิสัตว์ ถูกพระราชาริบบสมบัติเป็นคนล้มละลาย และที่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน คือหลานชายต้องเสียชีวิต และในกรณีที่ ๒ ตัวเองต้องเดือดร้อนเพราะถูกจับนำไปลงโทษตามกฎหมาย และคนอื่นเดือดร้อน คือ หลานเสียชีวิต ๒ คน ปัญหาจุดนี้ตรงกับที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎกว่า “โลภะก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ โลภะทำให้จิตกำเริบ”^{๒๔} “โลภะเป็นเหตุให้ทำกรรมชั่ว”^{๒๕}

๓.๒.๒ ปัญหาของความโลภกับการละเมิดทรัพย์สินผู้อื่น

ในกรณีที่บุคคลถูกความโลภครอบงำจิตใจแล้ว มักไม่คำนึงถึงกรอบศีลธรรมจึงมีการประพฤติชั่วทางกายด้วยอำนาจของความอยาก คือ ละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๒ ถึงกับต้องก่อคดีปล้นจีทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมีปรากฏเป็นข่าวใหญ่รายวันในสังคมปัจจุบันนี้

๑) กรณีผู้ร้ายบุกเดี่ยวจี้แบงก์

ในประเด็นนี้ ตามข่าวรายงานว่าคนร้ายสวมหมวกกันน็อกพร้อมปืนบุกจีเงินธนาคารกสิกรไทยสาขาศรีนครินทร์ อ.เมืองสมุทรปราการ กระโดดข้ามเคาน์เตอร์ฝาก – ถอนเงิน เข้าไปปล้นเงินสด ๑.๕ ล้านบาทใส่กระเป่า แล้ววิ่งออกไปขึ้นรถ จยย. ที่เพื่อนอีกคนคิดเครื่องรอกอยู่หนีไปได้ใช้เวลาปฏิบัติการแค่ ๑ นาที

คนร้ายพร้อมอาวุธปืนบุกเดี่ยวปล้นเงินแบงก์กสิกรไทยกลางเมืองปากน้ำ ต่อหน้าต่อตาลูกค้าในธนาคารกว่า ๒๐ คน คนร้ายสวมหมวกกันน็อกเพื่อปิดบังหน้าตา เปิดประตูใช้ปืนขู่ให้ทุกคนหมอบ ก่อนกระโดดข้ามเคาน์เตอร์เข้าไปหยิบเงินสด ๑.๕ ล้านบาท วิ่งออกขึ้นรถ จยย.ที่เพื่อนอีกคนหนึ่งคิดเครื่องรอกอยู่หนีไปได้ ใช้เวลาออกจากร้านแค่ ๑ นาที ผจก.ธนาคารยอมรับไม่มีรูป. เฝ้ามีเพียงสายตรวจแหวะเวียนมาดู แต่ก่อนเกิดเหตุยังไม่เข้ามาตรวจ เผยตั้งแต่เปิดทำการ

^{๒๔} บ.ร. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๖, บ.ร. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

^{๒๕} อ.จ.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๔/๑๓๐, อ.จ.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๑๘๖.

มา ๑๐ ปี เพิ่งเกิดเหตุครั้งแรก ผบก. สมุทรปราการสั่งตรวจสอบกล้องวงจรปิดจับภาพคนร้ายขณะก่อเหตุสงสัยเป็นแก๊งเดียวกับที่บุกจี๋ชิงเงิน ๒ ธนาคารเมื่อไม่กี่เดือนก่อน^{๒๖}

๒) กรณีปล้นรถขนเงินธนาคารจำนวน ๓.๕ ล้านบาท

กรณี ๒ คนร้ายพร้อมอาวุธปืนปล้นอุกอาจรถขนเงินธนาคารกรุงศรีอยุธยาแบบสะดวกชั่วคราวไม่นานได้เงินสดไป ๓.๕ ล้านบาท หนีลอยนวล คนร้ายใช้รถกระบะจอดเทียบประกบรถขนเงิน ขณะพนักงานหิ้วออกจากธนาคารไม่มี รปภ.คุ้มกัน ๒ ชายฉกรรจ์กระโดดลงจากท้ายรถใช้ปืนจี๋ให้หมอบลงเสร็จแล้วนำถุงบรรจุเงินสดไปหนีหายร่องรอย^{๒๗}

มีข้อควรสังเกตว่า ทั้งสองกรณีนี้คนร้ายปล้นทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นจำนวนมากเช่นนี้โดยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมืองและกฎของศีลธรรม เพราะอิทธิพลของความโลภอยากได้ครอบงำจิตใจนั่นเอง ดังมีข้อความปรากฏในพระไตรปิฎกว่า

“สัตว์ผู้หนึ่งมีความโลภรักษาทรัพย์ของตนไว้ ถือเอาส่วนอื่นที่เขาไม่ให้มาบริโภค”^{๒๘}
“การลักทรัพย์บางครั้งเกิดจากโลภมุลจิตและบางครั้งเกิดจากโทสมุลจิต ถ้าอยากได้ของผู้อื่นเพราะต้องการของนั้นการลักทรัพย์นั้นก็กระทำด้วยโลภมุลจิต ถ้าอยากได้ทรัพย์ของผู้อื่นไปเพราะต้องการให้เขาเดือดร้อน การกระทำนั้นก็ทำไปด้วยโทสมุลจิต”^{๒๙} “โลภะเป็นความอยากที่มีโทษเพราะนำไปสู่การแสวงหาสิ่งที่ต้องการโดยวิธีทุจริตตามที่กล่าวมาแล้วนั้น มิใช่กิเลสที่จะพึงกำหนดด้วยปริมาณสิ่งที่ต้องการ แต่กำหนดด้วยเจตนาทุจริตเป็นสำคัญ”^{๓๐} “คือจิตที่มีโลภะเป็นต้นเหตุเพราะมีความเห็นผิด (มิจฉาทิฎฐิ) เป็นตัวชักนำ”^{๓๑}

^{๒๖} “บุกเดี่ยวจี๋เบงก์หอบเงิน ๑.๕ ล้านบาทเฟ่น”, ไทยรัฐ, (๒๙ กันยายน ๒๕๕๐) : ๑๒.

^{๒๗} “ปล้นรถขนเงินแบงก์ถก ๓.๕ ล้านบาท”, ไทยรัฐ, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๑.

^{๒๘} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๒๙/๗๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๒๙/๕๕.

^{๒๙} นี้ นำ วัน กอรัคคอม, พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน, แปลโดย ดวงเดือน บารมีธรรม, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๘.

^{๓๐} พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์, พุทธศาสตร์ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕๗.

^{๓๑} นันทพล โรจนโกศล, “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขั้น ๕ กับการบรรลุนิพพานในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๖๐.

บางท่านมองว่า วิติกมกิลเลส “คือความโลภอย่างหยาบที่กลายสภาพเป็นอกิขณา (การเพ่งเล็งของเขา) ทำให้เกิดการล่วงละเมิดเกี่ยวกับทรัพย์สินของเขา (อทินนาทาน) หรือล่วงละเมิดความผิดทางเพศ (กาเมสุ มิจฉาจาร)”^{๑๒}

จากกรณีที่ยกตัวอย่างมานี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนา เถรวาทเพราะการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๒ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันเท่านั้น

สำหรับในประเด็นนี้ เมื่อวิเคราะห์ดูแล้วย่อมสอดคล้องกับข้อความที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นในกัณหาชคกที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ซึ่งกัณหาชคกที่ระบุโทษของความโลภไว้ว่า “การปล้นฆ่า การจี้ข่มขู่เอาทรัพย์ผู้อื่น การคดโกง และการหลอกลวง ย่อมปรากฏมีในบุคคลผู้มีความโลภ”^{๑๓}

เหตุการณ์อุกอาจที่ทำลายต่อกฎหมายบ้านเมืองและละเมิดต่อหลักศีลธรรม เพราะอำนาจความโลภเหล่านี้กลายเป็นปัญหาสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมมนุษย์อย่างมาก กล่าวคือประชาชนต้องอยู่อย่างหวาดระแวงต่อเหล่ามิฉาจารไม่มีความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน

ในเรื่องการละเมิดทรัพย์สินของผู้อื่น มีข้อที่ควรสังเกตว่าผลประโยชน์ที่เกี่ยวกับทรัพย์สินของผู้อื่นนั้น ทรัพย์สินเขามีจำนวนเท่าไร ควรจะยอมรับตามที่มีอยู่เป็นอยู่จริง ๆ เพราะฉะนั้น การลดคุณค่าผลประโยชน์ของเขา ซึ่งปรากฏมาในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ อยู่ในกรอบของการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้เช่นเดียวกัน

ทรัพย์สินนั้นเป็นวัตถุสาม เป็นโลกียทรัพย์ปัญหาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินจึงเกิดขึ้นได้มาก จะทำให้บุคคลไปล่วงเกินในสิทธิทางทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุปก็คือ

การถือเอา การปล้นจี้ การลักขโมย การขกขอก การสับเปลี่ยน การซ่อนของไว้ การนำผานด่านซึ่งจะต้องเสียภาษีแล้วไม่เสีย เป็นการทำลายสิทธิประโยชน์ที่รัฐควรจะได้จากค่าภาษี การสมรู้ร่วมคิดกับโจร การปลอมแปลงสินค้ามีค่าน้อยให้เป็นสินค้ามีราคาแพง การใช้เครื่องตวงเครื่องวัดที่ไม่เป็นไปตามความจริง ล้วนแล้วแต่ได้ชื่อว่าเป็นอทินนาทาน คือการถือเอาสิ่งของที่

^{๑๒} พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), รวมปาฐกถาธรรมชุดพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑), หน้า ๘๘-๘๙.

^{๑๓} ขุ.ชา.เอกก. (บาลี) ๒๗/๑๘/๒๑๓, ขุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๘/๓๒๔.

เจ้าของไม่ให้ทั้งสิ้น อทินนาทานอาจจะเกิดขึ้นด้วยการลักขโมยด้วยเอง ด้วยการสั่งให้คนอื่นลัก การยกย่องพวกขโมย การพอใจยินดีในของที่ได้มาในทางที่ผิดที่อยู่ในขอบข่ายของอทินนาทาน^{๓๔}

๓.๒.๓ ปัญหาของความโลภกับการล่วงละเมิดคู่ครอง(ผู้อื่น)

ในประเด็นของปัญหาความโลภกับการละเมิดในคู่ครองของผู้อื่นนี้ ในสังคมปัจจุบันมีปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะในสังคมระดับไหนจะเป็นสังคมนักการเมือง นักธุรกิจ คารานักร้องเป็นต้น เมื่อบุคคลมีคู่ครองแล้วไม่ยินดีพอใจในคู่ครองของตนไปละเมิดในคู่ครองของผู้อื่น ผู้นั้นย่อมประสบแต่ความเสื่อม ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบปัญหาของเทวดาในปรากฏสูตรว่า “คนผู้ไม่ยินดีในภรรยาของตนชอบเที่ยวผู้หญิงหอกินชอบคบชู้คู่สาวกับภรรยาของชายอื่น ข้อนั้นเป็นทางของความเสื่อม”^{๓๕}

สำหรับในกรณีที่มีคู่ครองแล้วหรือยังไม่มีแต่ปรารถนาคู่ครองของผู้อื่น ถ้าความอยากอยู่ในระดับที่ควบคุมได้อาการที่แสดงออกมาไม่รุนแรง แต่ถ้าควบคุมความอยากไม่ได้อาการที่แสดงออกมาก็ย่อมจะรุนแรง ถึงกับต้องละเมิดศีลข้อกามสุ มิจฉาจาร (ประพฤติดีกในกาม) ดังมีเหตุการณ์ที่ปรากฏตามสื่อว่า

(นาย ก.) พนักงานขายรัฐวิสาหกิจแห่งหนึ่งทราบว่าภรรยาของตน (นาง ข.) คิดนอกใจ ภายหลังจึงคอยสังเกตพฤติกรรมของเธอ วันหนึ่งพบหลักฐานด้วยตัวเองว่าภรรยาอยู่กับชายอื่น (นาย ค.) ในห้องนอนของตนไม่สามารถระงับความโกรธไว้ได้ใช้ปืนยิงภรรยาพร้อมกับนาย ค. เสียชีวิต เพราะมีหลักฐานว่าทั้งสองคนนั้นลับลอบประพฤติดีกทางประเวณี แล้วจึงตัวตายตามเพื่อหนีความผิดทางกฎหมาย^{๓๖}

ในกรณีนี้มีข้อสังเกตว่า นาย ก. ละเมิดในคู่ครองของนาย ค. เพราะมีความโลภมากอยากได้ภรรยาของผู้อื่นด้วยอำนาจแห่งกามตัณหา ทั้งที่ทราบว่านาง ข. มีสามีแล้ว ฝ่ายนาง ข. ตนเองก็มีสามีแล้ว ไม่ยินดีพอใจเฉพาะคู่ครองของตนเกิดความโลภด้วยอำนาจราคะตัณหา ซึ่งเป็นอาการของของความโลภที่รุนแรงไม่สามารถควบคุมไว้ได้ พฤติกรรมที่แสดงออกจึงเป็นกายทุจริต ความประพฤดิชั่วทางกายซึ่งผิดศีล ๕ ข้อที่ ๓ (กามเมสุ มิจฉาจาร) อย่างชัดเจน สำหรับ

^{๓๔} พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกอวาท, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕๐.

^{๓๕} บ.ร. (บาลี) ๒๕/๖/๓๕๔, บ.ร. (ไทย) ๒๕/๖/๕๒๓-๕๒๔.

^{๓๖} “แก๊งต้องฆ่า”, ไทยรัฐ, (๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๑.

ศีล ๕ ข้อ ๓ นี้ “ในหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มักเน้นไปที่สตรีซึ่งบุรุษไม่ควรละเมิด แต่ในระดับของศีลจะมองไปในแง่ของความเป็นผู้เป็นหลักสำคัญ”^{๓๓}

ในประเด็นการละเมิดคุ้มครองของผู้อื่นนี้ สาเหตุมาจากกามตัณหาความต้องการใน รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัสซึ่งเป็นกิเลสประเภทเดียวกับโลภะหรือที่เป็นไวกัจฉกันมีความหมายตรงกัน^{๓๔} “ความโลภนี้มีลักษณะพิเศษเฉพาะเป็นกิเลสที่โน้มน้าวเข้าหาอารมณ์ คือ รูปที่พอใจ”^{๓๕} “ความโลภที่เกี่ยวกับกามฉันทนิเวศน์ หนึ่งในนิเวศน์ ๕ คือ ความพอใจในกาม”^{๓๖}

สำหรับในประเด็นนี้ เมื่อเปรียบเทียบย้อนกลับไปทีกรณีของพระราชบุตรที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นนั้นที่ปรากฏในอติตาทุชาดก กล่าวคือ พระราชกุมารมีพระชายาแล้ว เมื่อเห็นนางกินรีในป่าเกิดความโลภจัดด้วยอำนาจราคะตัณหา ไม่ยินดีด้วยคุ้มครองของตนจึงตามนางกินรีไป ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า

ทั้ง ๒ กรณีนี้ คนที่มักมากในกามารมณ์ถูกความโลภครอบงำจิตใจ ปรารถนาสตรีหรือบุรุษอื่นที่ไม่ใช่คุ้มครองของตน ซึ่งอยู่ในข่ายของการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๓ (กามสุ มิจฉาจาร) ประพฤติออกใจคุ้มครองของตน ซึ่งเป็นการกระทำไปด้วยโลภมูลจิต เช่นนี้ เป็นสาเหตุทำให้ตนเองเดือดร้อนอย่างเห็นเป็นรูปธรรม คือ ในกรณีของพระราชบุตรตนเองถูกพระชายาทอดทิ้งอยู่เพียงลำพัง และในกรณีของพนักงานรัฐวิสาหกิจทั้งสามคนต้องเสียชีวิตก่อนวัยอันสมควร

^{๓๓} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตนาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๑๕๑.

^{๓๔} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๑๑/๑๐, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๑/๑๐. โดยทั่วไป ท่านถือว่า ฉันทะ รากะ นั้นมีคำจำกัดความเป็นไวกัจฉกัน มีความหมายตรงกัน แต่ในบางกรณีที่ต้องการให้เห็นความต่าง ท่านจะอธิบายความแตกต่างในแง่ของระดับความรุนแรง เช่น ความต่างระหว่าง ฉันทะ กับรากะ และฉันทะรากะ ว่าฉันทะ คือ รากะที่มีกำลังน้อย บ้าง ฉันทะคือตัณหาที่ยังอ่อนกำลัง แต่เมื่อเกิดขึ้นบ่อย ๆ กลายเป็นตัณหาที่แรง ก็เป็นรากะบ้าง โลภะที่มีกำลังน้อย เป็นฉันทะ เมื่อมีกำลังแรงขึ้นไปอีก ทำให้คิดได้ เป็นรากะ เมื่อมีกำลังเพิ่มขึ้นไปกว่านั้นอีก กลายเป็นรากะอย่างหนา จัดเป็นฉันทะรากะบ้าง (คู ม.อ.อ. (บาลี) ๓/๖๔/๓๗, ๓/๘๕/๕๒, ม.อ.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๒๓, ๓/๑/๑๘๒; อัง.ติก.อ. (บาลี) ๒/๑๑๓/๒๖๐, อัง.ติก.อ. (ไทย) ๓/๕๕๒/๕๒๒-๕๒๓; สารคดี.ฎีกา (บาลี) ๑/๒๘๘/๕๕๑; วิสุทธิ.มหาฎีกา (บาลี) ๑/๑๖๘/๒๓๕. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๔๘๗.)

^{๓๕} พุทธทาสภิกขุ, หลักปฏิบัติที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๗.

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๘๒๕.

ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอันทรามลสูตรว่า“โลกะทำจิตให้กำเริบ”^{๕๑} จิตกำเริบในความหมายนี้ ก็ตีความได้ว่ากำเริบเพราะความใคร่ในกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส

เหตุการณ์ใน ๒ กรณีนี้ วิเคราะห์ได้ว่าอาการที่แสดงออกเป็นอาการของราคะที่เป็นไวพจน์ของความโลภที่กล่าวไว้เบื้องต้น กล่าวคือ ความรู้สึกที่เกิดความกำหนัดรักใคร่ ยินดี ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเงื่อนไขกับอารมณ์ที่ตนได้ประสบว่ารูปสวย เสียงไพเราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สัมผัส (โภกฐัพพะ) น่าจับต้อง มีความปรารถนาที่จะได้สิ่งเหล่านั้นมาไว้ภายใต้การครอบครองของตน อาการที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะเกิดในขณะที่ รูป เสียง กลิ่น รส และโภกฐัพพะ ที่ผ่านมาในขณะนั้น ๆ บุคคลไปกำหนดโดยลักษณะดังกล่าว หรืออาจจะเกิดจากการเหนียวนี้กภายในใจ นึกถึงรูปที่สวยเป็นต้นในอดีตที่เก็บไว้ภายในใจ ซึ่งกลายเป็นธาตุเป็นเชื้อที่มีอยู่ภายในใจ

บุคคลจะมีอาการจำหมายว่า รูปอย่างนั้นสวย เสียงอย่างนั้นไพเราะเป็นต้น แล้วก็นึกถึง หมกมุ่นคิดในเรื่องเหล่านั้น จนก่อให้เกิดความเร่าร้อนภายในใจอยากจะได้ ถ้าหากว่าความอยากเกิดขึ้นมากก็จะเผาผลาญจนจิตใจกระสับกระส่ายเร่าร้อนสามารถสังเกตได้ว่า เมื่อใจไปตรึกลึกถึงอารมณ์ในลักษณะนี้ก็จะทำให้ไขว่คว้าปรารถนาจนถึงเป็นอาการแสวงหา ถ้าความรู้สึกกำหนดรุนแรงก็ออกมาในลักษณะประพฤติกิเลสในทางประเวณีเป็นต้น จากนั้นก็อาจถึงมีการต่อสู้กัน ประหัตประหารกัน เพลิงราคะก็เผาผลาญจิตใจจนถึงกับเสียอวัยวะชีวิตร่างกายของบุคคลนั้น^{๕๒}

๓.๒.๔ ปัญหาของความโลภกับการพุดหลอกลวง(กล่าวคำไม่จริง)

สำหรับการพุดหลอกลวงเป็นความประพฤติชั่วทางวาจา ที่เรียกว่า วชิทุจจริตนั้นตามหลักพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๔ ประการ^{๕๓} คือ

๑. การพุดเท็จหลอกลวง เชื่อถือไม่ได้ (มุสาวาท)
๒. การพุดต่อเสียดยุยง พุดจาให้เกิดความแตกสามัคคี (ปิสฺสนวจา)
๓. การพุดคำหยาบมีวาจากระคายหูคำทอด้วยคำรุนแรง (ผรุสวจา)

^{๕๑} จุ.อิตติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔, จุ.อิตติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

^{๕๒} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ), **ธรรมปริทรรศน์ ๒**, (อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒), หน้า ๖๐ -๖๑.

^{๕๓} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๕๑๓/๔๔๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๑๓/๕๓๐. ดูเทียบใน พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**, หน้า ๕๓-๕๔.

๔. การพูดเพื่อเจือ ไร้อารยะ ใช้วาจาเหมือนพูดเก่งแต่หาแก่นสารที่เป็นประโยชน์ไม่ได้ (สัมผัปปลาปะ)

เรื่องวาทุจริตนี้ เรามักจะเห็นกันมากในสังคมไทยปัจจุบันแทบทุกวงการ ซึ่งจำเป็นต้องพินิจพิเคราะห์ให้ดี เรามักจะเห็นข่าวลือที่พูดจากปากหนึ่งไปสู่อีกปากหนึ่งในลักษณะที่มุ่งหมายให้เกิดความสั่นคลอนในเสถียรภาพของสถาบันต่าง ๆ ที่สำคัญ ๆ ของชาติ การพูดที่เป็นวาทุจริตก่อให้เกิดการแตกความสามัคคีอาจนำมาซึ่งความเสื่อมสลายของสังคมนั้น ๆ ถ้าสังคมใดมีบุคคลประพฤติวาทุจริตอยู่มาก สังคมนั้นก็จะเจริญเติบโตและพัฒนาได้ช้า ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในสังคมปัจจุบัน

๑) กรณีนักการเมืองหาเสียงหลอกลวงคนไทย

นักการเมืองหาเสียงพูดเท็จหลอกลวงคนไทย นำเสนอนโยบายต่าง ๆ ขยายฝันกลางวัน รองประธานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเปิดเผยว่าในช่วงหาเสียงการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ไม่อยากให้การเมืองนำนโยบายที่ก่อให้เกิดการบิดเบือนกลไกตลาดและประชานิยมที่ไม่ส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจ เช่น ลดราคาน้ำมัน ก๊าซหุงต้ม การให้เงินหมู่บ้านและสนับสนุนให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงิน แต่ไม่ได้มีการฝึกอาชีพและตลาดของสินค้ารองรับไปหาเสียงกับประชาชน เพราะทั้งหมดนี้จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชนบ้างคงจะเป็นระยะสั้น ๆ เท่านั้น แต่จะประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมระยะยาว^{๔๔}

ในประเด็นนี้วิเคราะห์ได้ว่านักการเมืองที่มีความโลภอยากได้ตำแหน่ง (ส.ส.) จึงพูดหลอกลวงประชาชน โดยนำนโยบายที่เป็นอันตรายต่อเศรษฐกิจมาหาเสียงกับประชาชน เพราะเมื่อนำนโยบายที่บิดเบือนกลไกตลาดหรือการให้เงิน โดยที่ชาวบ้านไม่เห็นความสำคัญของเงินใช้หมดในระยะเวลาอันสั้น แม้ว่าในจุดนี้ประชาชนจะพอใจก็ตามแต่ก็ไม่เหมาะสม อยากรู้ก็ตามในส่วนของการประชานิยมที่มีความโปร่งใส ไม่ควรให้กระทบต่อระบบเศรษฐกิจระยะยาว การพูดเช่นนี้เป็นการหลอกลวงประชาชนโดยตรง เพราะในทางปฏิบัติทำไม่ได้จริง

ทั้งนี้หากพรรคการเมืองจะหาเสียงโดยใช้งบประมาณต่าง ๆ ควรให้ความสำคัญกับการศึกษาให้มากที่สุด เพราะจะช่วยพัฒนาและสร้างคุณภาพของประชากรเนื่องจากกลุ่มที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป

^{๔๔} เปิดตระกร้าข่าว, “นักการเมืองหาเสียงต้มคนไทย”, เดลินิวส์, (๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๕) : ๗.

นโยบายหาเสียงความจริงที่ประชาชนควรรู้

การโฆษณานโยบายเศรษฐกิจชิ้นแรกของพรรคการเมืองพรรคหนึ่ง ประกาศลดราคาขายต่างประเทศ คือ การประหยัดค่าน้ำมันปีละแสนล้านบาท นโยบายนี้ไม่มีแนวโน้มที่จะทำได้ ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันและไม่มีทางเป็นจริงในอนาคตอีกด้วย เป็นนโยบายที่ฟังดูดีในแง่การตลาด แต่ทำไม่ได้ในทางปฏิบัติในโฆษณาบอกว่า “ต่อไปนี้คนไทยจะได้ใช้พลังงานราคาถูกกว่า ๔ เท่าตัว” จากการใช้พลังงานทดแทนและก๊าซธรรมชาติอันเป็นทรัพยากรที่ผลิตได้เองในประเทศไทย ไม่ว่าจะราคาน้ำมันในตลาดโลกจะสูงขึ้นอีกเท่าไรก็ตาม

ความจริงในวันนี้ก็คือ ราคาพลังงานในโลกไม่ว่าจะเป็นน้ำมันหรือก๊าซธรรมชาติไม่มีท่าทีที่จะถูกลงกว่าราคาที่ขายในปัจจุบัน มีแต่จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากความต้องการใช้เพิ่มขึ้นจากการพัฒนาของประเทศต่างๆ ในโลก

ในขณะที่ปริมาณน้ำมันและก๊าซในโลกหาเพิ่มได้น้อยมากและไม่ทันต่อการบริโภคที่เพิ่มขึ้นทำให้ราคาแพงขึ้น พลังงานทดแทนไม่ว่าจะเป็น พลังงานน้ำ พลังงานลม พลังงานแสงแดดล้วนมีขีดจำกัดและมีราคาแพงขึ้นตามลำดับ

ดังนั้นการโฆษณาของพรรคการเมืองพรรคนี้อาจไม่มีแนวโน้มที่จะเป็นจริงได้เลย และทีมเศรษฐกิจของพรรคการเมืองพรรคนี้อาจไม่รู้จริง ถ้ารู้จริงแล้วการหาเสียงแบบนี้ถือว่าใช้ไม่ได้ “นี่คือความจริงที่ประชาชนต้องรู้เพื่อให้เท่าทันนักการเมือง”^{๕๕}

สรุปว่า ในประเด็นนี้นักการเมืองถูกความโลภด้วยความหลงด้วยกรอบจำกัดใจเพราะอยากได้ตำแหน่งทางการเมือง จึงประพฤตวิจิทจริต คือ กล่าวมุสาในการหาเสียง แต่ในทางปฏิบัติแล้วทำไม่ได้จริงเข้าข่ายหลอกลวงประชาชน

๒) กรณีหลอกลวงเงิน ๑.๒ ล้านบาทขายลอตเตอรี่ปลอม

อดีตนายแพทย์ประจำตำบลเข้าแจ้งความกับตำรวจว่าถูกแก๊งสืบแปดมงกุฎวางอุบายหลอกให้ซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล หรือลอตเตอรี่รางวัลที่ ๑ ปลอม สูญเงินไป ๑.๒ ล้านบาท ทางด้านตำรวจฝากเตือนประชาชนว่าเหตุการณ์ลักษณะนี้เกิดขึ้นบ่อย โดยคนร้ายจะเลือกเหยื่อที่มี

^{๕๕} ลม เปลียนทิส, “หมายเหตุประเทศไทย”, ไทยรัฐ, (๓ ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๕.

อายุมากและมีฐานะดี ขอให้ประชาชนระมัดระวังอย่าโลภมากเห็นแก่ได้ เพราะไม่มีทางที่ใครจะใจดียอมเอาผลตอบแทนที่ ๑ มาขายให้ในราคาถูกกว่าเงินรางวัลที่จะได้รับ^{๔๖}

ในกรณีของอดีตแพทย์ประจำตำบลที่ถูกแก๊งสืบแปดมงกุฎหลอกขายสลากกินแบ่งรางวัลที่ ๑ ปลอม ต้องสูญเสียเงินไป ๑.๒ ล้านบาท ก็เพราะความโลภอยากได้เงินมาก ๆ แต่ขาดสติปัญญาในการพิจารณาให้รอบคอบเข้าทำนองที่ว่าโลภมากมักลมหาย เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นได้ก็เพราะมีจลาจลพ้ออาศัยความโลภของผู้หลงเชื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการหลอกเอาทรัพย์สิน

ในประเด็นปัญหาความโลภกับการพูดหลอกหลวงเป็นการประพาดพิวจริตทางวาจา “ซึ่งเข้าข่ายเป็นการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๔ โดยที่มีจลาจลพุดเท็จเพื่อให้คนอื่นเชื่อถือนั่นเอง”^{๔๗} “ไม่เป็นจริงมาสร้างเป็นกลอุบาย เพื่อกระตุ้นความโลภของคนที่ตกเป็นเหยื่อแล้วหลอกเอาเงิน”^{๔๘} พระพุทธเจ้าตรัสเรียกบุคคลที่หลอกหลวงเช่นนี้ว่า “อฏฐวาที (กล่าวเรื่องไม่จริง) บ้าง อนัตถวาที (กล่าวคำไม่มีสาระ) บ้าง อธัมมวาที (กล่าวคำไม่อิงธรรม) บ้าง”^{๔๙}

สำหรับในประเด็นนี้ เมื่อวิเคราะห์เทียบเคียงกับที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นแล้วตรงกับคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในพระไตรปิฎกว่า “โลภะเป็นอกุศลมูล กรรมที่บุคคลทำทางกายวาจาและใจ กรรมที่ถูกโลภะครอบงำ มีจิตถูกโลภะกั้มรุม ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ด้วยการพูดเรื่องไม่จริง การเบียดเบียน ทำให้ผู้อื่นเสียหาย”^{๕๐} กรรมในที่นี้หมายถึงการกระทำทุจริต

ปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบันที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนในหัวข้อนี้ คือ ในกรณีแรกประชาชนต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจในระยะยาว และในกรณีหลังที่ทำให้สังคมเดือดร้อน คือ ประชาชนถูกหลอกจนเสียหายจำนวนมาก

การพูดเท็จเป็นวจีกรรม คือ วจีทุจริตนั่นเอง โดยส่วนใหญ่แล้วมักจะพูดไปด้วยอำนาจความโลภ ได้แก่ การพูดให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เช่น ของไม่จริงว่าเป็นของจริง โดยขยายให้เกินจริงเพื่อมุ่งห้การันประโยชน์ของผู้อื่น^{๕๐}

^{๔๖} “ข่าวสั้นก่อนขึ้นแท่นทั่วไทย”, เดลินิวส์, (๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๐) : ๑๘.

^{๔๗} พระมหาจันทอง วิชาเดช, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๖๑.

^{๔๘} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๐/๑๕๘, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๒๗๖.

^{๔๙} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๓๐/๑๕๖, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๒๗๕.

^{๕๐} พระเทพคิลก (ระแบบ จิตตนาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๑๑๓.

๓.๒.๕ ปัญหาของความโลภกับการเสพของมีนเมา

สำหรับปัญหาความโลภกับการเสพสิ่งเสพติดนี้นับว่า ได้สร้างปัญหาให้แก่สังคมปัจจุบันอย่างมาก เพราะการเสพสิ่งเสพติดเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทโดยปกติคนจะมีความประมาทอยู่โดยส่วนมาก แม้จะไม่เสพสิ่งมีนเมาก็ตาม เมื่อเสพแล้ว การพูด การทำ ที่ขาดสติก็จะเพิ่มมากขึ้นซึ่งมักเป็นสาเหตุของการก่ออาชญากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งเป็นการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๕ และยังผิดกฎหมายบ้านเมืองทำให้ผู้เสพต้องโทษเมื่อถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุม ดังตัวอย่างของนักกีฬาและนักร้องคนดังในสังคมก็เช่นกัน ที่มีพฤติกรรมต้องสงสัยคล้ายมีการมั่วสุ่มยาเสพติดที่ปรากฏตามข่าวรายวันว่า

ตำรวจจับยาไอซ์รวบตัวคนดังพบกัญชาตำรวจกองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดต่อเด็กเยาวชนและสตรี (ปดส.) จับกุมคนดังรายนี้ข้อหาหมักยาไว้ในครอบครอง หลังเข้าตรวจค้นโรงแรมแห่งหนึ่งพบอยู่กับเพื่อนชายหญิงรวม ๕ คน ยึดยาไอซ์พร้อมอุปกรณ์เสพ แต่ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธ ทางเจ้าหน้าที่ดำเนินคดีในข้อหาหมักยาเสพติดประเภทที่ ๕ (กัญชา) ไว้ครอบครองโดยผิดกฎหมายเพื่อเสพ^{๕๑}

มีข้อที่ควรสังเกตว่า ในกรณีที่กำลังกล่าวมาแล้วนี้ เมื่อบุคคลถูกค้นหาคำหาความอยากในการเสพของมีนเมาครอบงำจิตใจลุ่มอนาจแห่งความอยากจนไม่สามารถควบคุมสติไว้ได้ เมื่อถูกเจ้าหน้าที่จับได้ตามที่ปรากฏในสื่อต่าง ๆ ย่อมขาดความเชื่อมั่นจากสังคม เพราะว่าเมื่อบุคคลละเมิดศีล ข้อ ๕ แล้วเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ง่าย การดื่มน้ำเมาเป็นทางเสื่อมซึ่งไม่ทำให้ชีวิตดีขึ้น ทั้งยังเป็นการบั่นทอนกำลังสติปัญญาและชีวิต “การดื่มน้ำเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิดเป็นพิษภัยต่อสุขภาพของผู้เสพมาก”^{๕๒} ทำให้บุคคลขาดระเบียบวินัย ขาดสติสัมปชัญญะขาดความกตัญญูทะเลาะวิวาท ก่ออาชญากรรมและมีอุบัติเหตุอื่น ๆ ฯลฯ ตลอดจนเป็นต้นเหตุของความโลภ ขาดเหตุผลทางปัญญา

เพราะเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าสุราเป็นเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่นว่า ภิกษุทั้งหลายกรรมชั่วของบุรุษผู้ที่ประกอบเนื่อง ๆ ซึ่งเหตุอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย จึงฆ่าหญิงบ้าง ชายบ้าง ถูเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้จากบ้านบ้าง จากป่าบ้าง ด้วยอาการแห่งขโมย จึงก้าวล่วงในภริยาของผู้อื่น ในบุตรสาวของผู้อื่น จึงหักรานประโยชน์ของผู้อื่น

^{๕๑} “ตำรวจจับยาไอซ์รวบตัวคนดังพบกัญชา”, *คมชัดลึก*, (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๔.

^{๕๒} ดร. วิทย์ เทียงบุรณธรรม, *ตำรายาเสพติด*, (กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์ จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๖๓.

ด้วยการพูดปด เขาย่อมถูกพระราชอาจับ และจงจำ เพราะโทษของยาเสพติดที่เป็นเหตุแห่งความประมาท^{๕๓} และโทษของการติดสุรายาเมา หรือ ที่เรียกว่าอบายมุขมี ๖ ประการ คือ

๑. เสียวทรัพย์ เพราะเป็นเรื่องที่ตนต้องซื้อหาสุรามาด้วยราคาแพง ๆ โดยไม่คุ้มค่า

๒. ก่อการทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นกรรมดาของคนที่ดื่มสุราในขณะที่ดื่มไปสนทนาไปนั้น เริ่มจะสนทนาไม่รู้เรื่องมากขึ้น ถึงจุดหนึ่งแม้เพื่อนกันก็พร้อมที่จะวิวาทกัน

๓. ทำลายสุขภาพ เป็นเหตุให้เกิดโรคซึ่งการเกิดโรคเพราะสุรามักพบกันได้ในที่ทั่วไป ซึ่งมีการชี้แจงมาตลอด แต่คนเป็นอันมากยังมีความพร้อมที่จะยุติการแสวงหาโรคเหล่านั้นมาใส่ตนเอง

๔. เสื่อมเสียชื่อเสียง ต้องถูกติเตียน การตกเป็นทาสสิ่งเสพติด อาการที่แสดงออกมาในขณะที่เมาสุรา ล้วนเป็นกิริยาที่ไม่สบายตา สบายหู สบายใจของคนดีทั้งหลาย ดังนั้นคนเหล่านี้มักได้รับการตำหนิจากคนดี

๕. ทำให้แสดงด้านไม่รู้จักอาย อันเป็นพฤติกรรมที่ค่อนข้างสาหัสสำหรับคนเมาเพราะขาดสติ ความยับยั้งในการแสดงออก ทั้งการพูดการกระทำที่คนปกติไม่ทำกัน

๖. ทอนกำลังปัญญา เนื่องจากสติกับปัญญาเป็นธรรมะร่วมกัน เมื่อคนขาดสติเพราะการดื่มสุรา ปัญญาย่อมลดน้อยลงไปเหตุผลที่จะใช้ในขณะนั้น ๆ ก็เจือจางจนถึงไม่มีเหตุผลอะไรเลย หากเมานขาดสติสัมปชัญญะ ที่สำคัญคือการบั่นทอนปัญญานั้นแม้ในยามที่ไม่เมาแต่เพราะพิษสุราที่เรื้อรัง สติปัญญาของเขาก็ย่อมลดถอยลงตามลำดับ^{๕๔}

ในประเด็นนี้วิเคราะห์ได้ว่า คนที่ถูกความโลภอยากดื่มสุราหรือเสพลั้งเสพลิด ตนเองต้องเดือดร้อนในด้านร่างกายเพราะถูกเจ้าที่ตำรวจจับจนเสียอิสรภาพและในด้านจิตใจ ทำให้เสียสุขภาพจิตขาดสติสัมปชัญญะและเสียชื่อเสียง ขาดความเชื่อมั่นทางสังคม ทำให้สังคมเดือดร้อนเพราะคนที่ขาดสติจากการเสพลั้งเสพลิดซึ่งเป็นสาเหตุของการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว ดังที่พระพุทธองค์ตรัสว่า “โลภะเกิดขึ้นภายในตนย่อมประทุษร้ายบุคคลผู้มีจิตเลวทรามเหมือนขุยไผ่กำจัดต้นไผ่ฉะนั้น”^{๕๕}

^{๕๓} อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๘/๑๕๗-๑๕๘, อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๘/๒๕๖-๒๕๘. ดูเทียบในมหามกุฏราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกฉบับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๓.

^{๕๔} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๔๘/๑๕๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๔๘/๒๐๒-๒๐๓. ดูเทียบใน พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^{๕๕} ตี.ส. (บาลี) ๑๕/๑๓๔/๑๑๗, ตี.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๔/๑๖๘.

สรุปว่า ปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏให้เห็นตามสื่อและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้มีจำนวนมาก แต่ในประเด็นนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอเพียงบางส่วนเท่านั้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการล่องละเมียดศีล ๕ ที่เป็นวินัยขั้นพื้นฐานของสังคัม ในเรื่องของการละเมียดและเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การละเมียดในทรัพย์สินของผู้อื่น การละเมียดในคู่ครองของผู้อื่น ส่วนใหญ่จะเป็นพฤติกรรมซึ่งเกิดขึ้นจากโลภะบ้าง หรือราคะบ้าง แต่ก็มีโมหะเจืออยู่ในใจ โดยไม่ได้ใคร่ครวญว่า ชีวิต ทรัพย์สิน หรือคู่ครองของใคร ๆ ก็รักก็หวง การพูดเท็จเพื่อหลอกลวงเอาทรัพย์สินผู้อื่นเกิดขึ้นจากโลภะและโมหะเจืออยู่ด้วย ถ้ากล่าวเท็จเพื่อต้องการทำลายประโยชน์ของผู้อื่นก็เกิดจากโทสะ และการเสพสุรายาเมาและสิ่งเสพติดทุกชนิดเกิดจากโลภะโมหะและตัณหา เพราะว่าเมื่อเสพแล้วย่อมขาดเหตุผลทางปัญญา มักมีพฤติกรรมที่เป็นทุจริตขัดต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทและเป็นการกระทำที่ไม่เคารพต่อกฎหมาย

๓.๓ พฤติกรรมอันเกิดจากโลภะ

พฤติกรรมที่เกิดจากความโลภจะแสดงอาการในรูปแบบของความอยากได้ ซึ่งเป็นความอยากได้ที่เป็นไปในขอบข่ายของการประพฤติทุจริตหรือเป็นบทบาทเชิงลบที่กีดกันวิถีชีวิตของมวลมนุษย์ให้ออกจากครรลองแห่งความชอบธรรม^{๕๖} จิตของบุคคลที่ถูกความโลภนี้ครอบงำจะมีอาการเต็มไปด้วยความอยากอันไม่มีที่สิ้นสุด

๓.๓.๑ พฤติกรรมส่วนบุคคล

พฤติกรรมที่เกิดจากความโลภส่วนบุคคลในประเด็นนี้ เป็นความโลภที่รุนแรงเมื่ออยากได้อะไรแล้ว แม้จะต้องทำบาปอกุศลเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนอยากได้อันแสดงออกมาทางกาย มีสาเหตุเนื่องจาก “จิตที่ประกอบด้วยเจตสิกฝ่ายชั่ว ได้แก่ โภภมูลจิต เป็นฝ่ายอกุศล การปรุงแต่งจิตนับว่าสำคัญมาก จิตเป็นเหตุของการกระทำที่บุคคลแสดงออกมาทางกายและวาจาตามที่เจตสิกปรุงแต่ง ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดจิตที่เป็นผลของกรรมดี กรรมชั่ว”^{๕๗} บุคคลเช่นนี้จะแสดงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ในรูปแบบของการละเมียดศีล ๕ ที่เป็นการเบียดเบียนคนในสังคัมให้เดือดร้อนดังกรณีตัวอย่างต่อไปนี้

^{๕๖} พระมหาจันทอง วิชาเดช, “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันติในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖๐.

^{๕๗} นัตติมา ชูดวงแก้ว, “การศึกษาเปรียบเทียบเจตสิกธรรมในพระอภิธรรมปิฎกกับพระสูตรตันตปิฎก”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑.

๑) กรณีผู้ร้ายสาวบุกเดี่ยวจี้ร้านทอง

ความอยากของมวลมนุษย์มีมากมายหลายระดับทั้งที่เหมือนกันและต่างกัน ทุกคนต่างพากันแสวงหาวิธีที่จะบรรลุจุดหมายตามที่ตนมุ่งหวัง ซึ่งมีทั้งสมหวังและผิดหวัง แต่หากวิธีปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องชอบธรรมความเดือดร้อนต่าง ๆ ย่อมติดตามมา ดังกรณีของผู้ร้ายสาวที่อยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่นจนตัวเองต้องบาดเจ็บสาหัสที่ปรากฏตามข่าวรายวันว่า

คนร้ายหญิงสาวคนเดียวเข้าไปเลือกซื้อทองอยู่นานกว่า ๑ ชั่วโมง พอได้แบบที่พอใจแล้วเอาทองใส่กระเป๋ายัดใส่กระเป๋าเงินปลอมจี้เจ้าของร้าน แต่โชคไม่เข้าข้างถูกลูกชายเจ้าของร้านยิงบาดเจ็บอาการสาหัส^{๕๘}

ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เงินยังเป็นตัวแปรหลักสำหรับการดำเนินชีวิตในยุคปัจจุบัน ซึ่งทุกคนต่างต่อสู้ดิ้นรนที่จะครอบครองเป็นเจ้าของเพื่อนำมาสนองความต้องการด้านปัจจัย ๔ อันเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ความโลภหรือความต้องการไม่สิ้นสุดของมนุษย์ เป็นปัญหาทางเจตคติที่แก้ได้ยาก “เพราะกิเลสชนิดนี้เป็นบ่อเกิดแห่งอกุศลจำนวนมาก”^{๕๙} หรือทำให้มนุษย์กระทำความผิดในหลายรูปแบบทั้งที่ซับซ้อนและไม่ซับซ้อนโดยไม่คำนึงถึงกรอบของสังคมไม่ว่าจะเป็น กฎหมาย ระเบียบ กติกา ข้อบังคับ ตลอดจนศีลธรรมอันดีงามของสังคม

การกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อตัวผู้กระทำและผู้เกี่ยวข้องโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้เลย อันที่จริงวัตถุประสงค์ของใครใคร่รัก ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเล็กน้อยเพียงไรในความรู้สึกของผู้อื่น แต่ก็มีคามหมายต่อผู้เป็นเจ้าของเสมอ จงดูเด็กที่กำลังเพลินอยู่กับของเล่น ซึ่งความรู้สึกของผู้ใหญ่อาจมองเป็นของเล็กน้อย แต่สำหรับเด็กกลับเป็นเรื่องใหญ่ เมื่อเป็นเช่นนี้เด็กที่ถูกแย่งของเล่นที่ตนหวงแหนจึงรู้สึกสะเทือนใจเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับความรู้สึกของผู้ใหญ่ที่สูญเสียสิ่งที่ตนแสวงหามาได้ด้วยความยากลำบากจะนั้น

๓.๓.๒ พฤติกรรมกลุ่มบุคคล

พฤติกรรมที่เกิดจากความโลภของกลุ่มบุคคล แสดงอาการเช่นเดียวกับพฤติกรรมส่วนบุคคล ต่างแต่เพียงลักษณะของพฤติกรรมมิได้เกิดจากการกระทำของปัจเจกชนเท่านั้น แต่จะเกิดจากมหาชนหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นการกระทำในรูปแบบของขบวนการ ที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตน

^{๕๘} “โจรสาวบุกเดี่ยวจี้ร้านทอง”, ไทยรัฐ, (๔ ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๑.

^{๕๙} อัง.ตัก. (บาลี) ๒๐/๓๐/๑๕๘, อัง.ตัก. (ไทย) ๒๐/๓๐/๒๓๕.

เกือบทุกสาขาอาชีพมีทั้งนักการเมือง นักธุรกิจ ทหาร ฯลฯ พฤติกรรมเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวม และขัดกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา เพื่อความชัดเจนในประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำเสนอพฤติกรรมกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่เกิดขึ้นในประเทศไทยซึ่งปรากฏตามสื่อต่าง ๆ กล่าวคือ

๑) กรณีทุจริตคอร์รัปชัน

ดังกรณีทุจริตในสังคมไทยปัจจุบันหลายเรื่อง เช่น กรณี “การยักยอกเงินทางด่วน ๖,๒๐๐ ล้านบาท รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ (รอง ผบ. ตร.) ในฐานะประธานคณะกรรมการสืบสวน กรณีการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) ต้องชดเชยค่าก่อสร้างทางด่วนบางนา-บางพลี-บางปะกง ให้กับกิจการร่วมค้าบีบีซีตามคำชี้ขาดให้กับอนุญาโตตุลาการ จำนวน ๖,๒๐๐ ล้านบาท ได้รับผลการสอบสวนให้ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในฐานะประธานคณะกรรมการสนับสนุนและติดตามดำเนินการป้องกันและปราบปรามการทุจริตตามนโยบายของคณะรัฐมนตรี (ป.ท.) ทราบเพื่อดำเนินคดีอาญาและสอบวินัยร้ายแรง กับบุคคลผู้ถูกกล่าวหาทางอาญาจำนวน ๑๕ คน^{๖๐} ซึ่งมีนักการเมืองและชาวต่างประเทศ (นาย LEROY PLIOY) รวมอยู่ด้วย

อีกกรณีหนึ่งซึ่งกลายเป็นประเด็นทางการเมืองก็คือ ปัญหาขบวนการหลอกลวงแรงงานไทยไปต่างประเทศ ปมปัญหาครั้งนี้อยู่ไปถึงผู้ใหญ่ในกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งเปิดช่องทางให้บริษัทจัดหางานนำหนังสือราชการ (จต.๒) เป็นเครื่องมือหลอกลวงแรงงานที่หวังจะไปทำงานที่ต่างประเทศ ขบวนการนี้อาศัยระบบอุปถัมภ์เป็นกลไกหลอกลวงอย่างหนึ่ง ด้วยการให้เงินใต้โต๊ะซึ่งเริ่มตั้งแต่ข้าราชการในพื้นที่ส่วนใหญ่ สาย หรือ นายหน้า จัดหาแรงงานจะเป็นผู้จ่ายค่าน้ำร้อนน้ำชาให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่แรงงานจังหวัด ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้ตรวจราชการกระทรวง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. อบจ. รวมไปถึง ส.ส. ส.ว. ส.จ. การจ่ายเงินเป็นลำดับขั้นนี้ทำให้ นายหน้า เรียกเก็บเงินจากแรงงานในอัตราที่สูงกว่าค่าใช้จ่ายปกติ เช่น ค่าหนังสือเดินทาง ราคาปกติ ๑,๐๕๐ บาท สาย เรียกเก็บ ๒,๐๐๐ บาท ค่าตรวจโรค ราคาปกติ ๑,๒๐๐ บาท เรียกเก็บ ๒,๕๐๐ บาท

^{๖๐}สรุปข่าวในประเทศ, มติชนสุดสัปดาห์, (๒๒ เมษายน ๒๕๔๕) : ๖.

ประเด็นปัญหาซึ่งเป็นช่องทางให้บริษัทจัดหางานนำไปเป็นข้ออ้างว่าตำแหน่งงานรองรับในประเทศต่าง ๆ จำนวนมากก็ คือ หนังสืออนุญาตให้รับสมัครจัดหาคนงาน (จด.๒) ซึ่งออกโดยกระทรวงแรงงานฯ แต่ไม่มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงว่ามีตำแหน่งงานอยู่จริงหรือไม่ โดยในแต่ละปีกระทรวงแรงงานฯ จะออกใบรับรอง (จด.๒) ให้กับบริษัทจัดหางานจำนวนมากตัวเลขจากเดือนมีนาคม ๒๕๔๔ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๔๕ มีจำนวนทั้งหมด ๑๗,๘๔๕ ใบ ขออนุญาตจัดส่งทั้งหมด ๑๗,๕๑๑ ตำแหน่ง จำนวน ๑๒๗,๓๔๗ คน แต่เมื่อตรวจสอบข้อมูลพบว่า การจัดส่งแรงงานทำได้จริงเพียง ๑๖,๑๑๖ ตำแหน่ง จำนวน ๖๒,๓๕๒ คน ยังเหลือแรงงานตกค้างซึ่งจ่ายเงินไปแล้ว แต่ไม่ได้ไปทำงานอีก ๕๕,๔๕๕ คน

กรณีหลอกลวงแรงงานครั้งนี้เกิดขึ้น เมื่อที่ปริกษารัฐมนตรีว่ากระทรวงแรงงานฯ ออกมาให้ข้อมูลว่า การออกเอกสาร (จด.๒) เฉพาะประเทศอิสราเอลมีถึง ๒๘,๐๐๐ ตำแหน่งทั้ง ๆ ที่ไม่มีงานจริง และบริษัทจัดส่งคนงานก็นำไปอ้างเรียกเก็บเงินจากแรงงานเฉลี่ยหัวละ ๕๐,๐๐๐ บาท ขณะที่บริษัทจัดหางานบางแห่งแล้ว เฉพาะขั้นตอนการรับรองว่ามีตำแหน่งงานจริงก่อนได้รับใบ (จด.๒) บริษัทจัดหางานต้องจ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่หัวละ ๕,๐๐๐ บาท ถ้าคำนวณจากการออกใบ (จด.๒) ตั้งแต่เดือนมีนาคม ๒๕๔๔ ถึงเดือนมีนาคม ๒๕๔๕ บริษัทจัดหางานจะต้องส่งผลประโยชน์ให้กับกระทรวงแรงงานฯ ถึง ๖๐๐ ล้านบาท^{๖๐}

อีกกรณีหนึ่งที่กำลังเป็นปัญหาคอร์รัปชันทางสังคมและการเมือง คือ การทุจริตประมุขสนามบินสุวรรณภูมิ สรุปรุทุจริตสุวรรณภูมิเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๐ นักการเมืองได้รับผลประโยชน์เป็นจำนวนมาก ดี เอส ไอ สรุปรุคดีทุจริตในสนามบินสุวรรณภูมิส่ง ป.ป.ส ชื่ออดีตนักการเมืองข้าราชการเกี่ยวข้องจำนวนมาก

อธิบดีการสอบสวนคดีพิเศษ (ดี เอส ไอ) กล่าวถึงความคืบหน้าคดีความ เรื่องทุจริตการประมูลของโครงการในสนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐว่า ดี เอส ไอ ได้รับข้อมูลการทุจริตประมูลโครงการต่าง ๆ ในสนามบินสุวรรณภูมิหลายเรื่องได้แก่ กรณีร้านค้าของกลุ่มบริษัทคิงเพาเวอร์ บริษัทรักษาความปลอดภัย รถเข็นกระเป๋า เรื่องระบบไฟฟ้า และเครื่องปรับอากาศ เป็นต้น^{๖๑}

^{๖๐} ศัลยา ประชาชาติ, บทความพิเศษ, “ชำแหละขบวนการคืบหน้าแรงงานโยงโยบกับบริษัทจัดหางานพันล้านบาท” หน้า ๖๐๐ ล้านบาท”, มติชนสุดสัปดาห์, (๒๒ เมษายน ๒๕๔๕) : ๑๑.

^{๖๑} สรุปรุข่าว, หนังสือพิมพ์รายวันคมชัดลึก, (๒๗ กันยายน ๒๕๕๐) : ๑๔.

๒) กรณีกลุ่มมิจนาซีพหลอกโอนเงิน

กลุ่มมิจนาซีพใช้กลอุบาย หลอกผู้หลงเชื่อให้โอนเงินกลุ่มนี้กำลังสร้างปัญหาให้แก่สังคมอย่างมาก มีผู้เสียหายหลายรายหลงเชื่อต้องสูญเสียเงินในบัญชีจำนวนมาก พฤติกรรมของคนร้ายกลุ่มนี้เป็นอาชญากรรมในรูปแบบของขบวนการ “ฉ้อโกงประชาชน”

มิจนาซีพกลุ่มนี้จะเปิดบริษัทผิดกฎหมายเป็นฐานปฏิบัติการใจกลางกรุงเทพฯ ใช้วิธีการ “สุมเบอร์โทรศัพท์ผู้หลงเชื่อ” โดยแจ้งว่าได้รับรางวัลใหญ่ของบริษัทสินทรัพย์ที่ร่วมกับค่ายโทรศัพท์มือถือชื่อดังเป็นเงินสดจำนวนหลายหมื่นบาท ใช้หลักจิตวิทยาพูดเกลี้ยกล่อมผู้เสียหายว่า ถ้าอยากได้เงินเร็วบริษัทจะจัดการโอนเงินเข้าบัญชีภายใน ๓๐ นาที ให้ผู้เสียหายตรวจสอบดูได้

เมื่อประชาชนที่หลงเชื่อพบว่าไม่มีเงินโอนเข้ามาจริง มิจนาซีพกลุ่มนี้ก็จะโทรศัพท์ย้อนมาหาอีกครั้ง ก่อนพูดโน้มน้าวให้ผู้เสียหายทำรายการที่หน้าตู้เอทีเอ็มตามขั้นตอนที่เขาบอกเป็นเมนูภาษาอังกฤษ หากใครไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมเพราะมีใจจดจ่อกับเงินจำนวนมากที่เขาเสนอให้ จะโดนคนร้ายกลุ่มนี้หลอกล่อจนหลงทำรายการโอนเงินผ่านเข้าบัญชีพวกเขา รู้ตัวอีกทีก็ตอนที่สลิบเงินไหลออกมาจากตู้พบว่าเงินหมดบัญชีแล้ว^{๖๓}

จะเห็นได้ว่า ในกรณีที่เกิดมาแล้วนี่เป็นการหลอกหลวงผู้อื่นด้วยการแสดงข้อความเท็จหรือปกปิดความจริง และพฤติกรรมเช่นนี้ทำให้กลุ่มมิจนาซีพได้ทรัพย์สินจากผู้หลงเชื่ออย่างนี้เป็นความผิดฐานฉ้อโกง ทางพระพุทธศาสนาถือว่าการแสดงข้อความเท็จเป็นการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๔ และการหลอกหลวงเอาทรัพย์สินผู้อื่นเข้าข่ายละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๒ “อนุโลมโจรกรรมเป็นอาการของอทินนาทาน”^{๖๔} พฤติกรรมเช่นนี้ทางกฎหมายบ้านเมืองถือเป็นความผิดฐานฉ้อโกงประชาชนมีโทษหนัก

๓) กรณีผลกำไรความโลภเหยื่อแชร์ข่าวสาร

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ มีผู้เสียหายวงแชร์ข่าวสาร บริษัทร่วมทุนค้าปลีก จำกัด เมืองเชียงใหม่ทยอยเข้าแจ้งความแล้ว ๔๖๒ ราย ยอดเงินเสียหายทั้งหมดเท่าไรยังสรุปไม่ได้

แชร์ข่าวสาร กลายเป็นแชร์ลูกโซ่ที่หลอกเอาเงินชาวบ้าน การตลาดเช่นนี้มีช่องว่างช่องเดียว คือ ความโลภ เริ่มมีธุรกิจแชร์ข่าวสารสมาชิกหนึ่งราย หรือ ๑ ขา สัมครได้ด้วยเงิน

^{๖๓} สหบาท, “ส่องตำรวจ”, ไทยรัฐ, (๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๖.

^{๖๔} วาทีน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๕๓-๕๔.

๑,๔๕๐ บาท จะได้ข้าวสารหอมมะลิหือดั่ง ๕๐ กิโลกรัม ใครจะเอาข้าวสารไปรับประทานก็เอาไปได้เลย แต่ถ้าไม่เอาก็ขายฝากได้ในราคา ๘๐๐ บาท บางคนก็ให้หักค่าข้าวสารจากเงินค่าขายผ่านชั้นตอนขายฝากแล้วรอเวลา ๓ เดือน จะได้เงินปันผลอีก ๕๐๐ บาท และรอต่ออีก ๓ เดือน จะได้เงินปันผลคืนอีก ๑,๕๐๐ บาท มีที่ไหนลงทุน ๑,๔๕๐ บาท รอ ๖ เดือน ได้กำไร ๒,๐๐๐ บาท ถ้ารวมค่าข้าวสารครั้งแรกอีก ๘๐๐ บาท จะได้กำไร ๒,๘๐๐ บาท กลไกการตลาดแชร์ข้าวสารวงนี้ ไม่ได้ซับซ้อนซ่อนเงื่อนจนตามไม่ทันว่าจะจบด้วยการเป็นวงแชร์ลูกโซ่

ถ้าบรรดาผู้เสียหายได้ตรงใจให้ดี ๆ “แชร์ข้าวสารวงนี้ให้ผลกำไรเกือบ ๒๐๐ เปอร์เซ็นต์” นักค้าข้าวมืออาชีพเห็นแล้วรีบประกันธุรกิจค้าข้าวจะทำกำไรได้มาก แต่ก็ได้ไม่นานขนาดนี้ ข้าวหอมมะลิหือดั่ง บรรจุถุงละ ๕ กิโลกรัม ขายปลีกแบบแพงมาก ๑๕๐ บาท สมาชิกรับมาคนละ ๑๐ ถุง ก็ ๑,๕๐๐ บาท ว่ากันตามพื้นฐานถือว่าแชร์ข้าวสารขายสินค้าไม่แพงเกินจริง แต่จุดดึงดูดหลักอยู่ที่ผลตอบแทนสุดใจ ลงขาเดียวไม่ใช่ปัญหาเสี่ยงน้อย บริษัทโกงปิดตัวไปไม่เสียหายเท่าไร แต่ที่เป็นปัญหา คนคนเดียวไม่ได้ลงขาเดียวโค้ดเดียว หลายคนลงทุนซื้อตั้งแต่ ๑๐ โค้ด ๆ ละ ๑,๔๕๐ บาท เป็นเงิน ๑๔,๕๐๐ บาท ๑๐๐ โค้ด เป็นเงิน ๑๔๕,๐๐๐ บาท

ถ้าเล่นกันเป็นหลัก ๑๐,๐๐๐ โค้ด จะเป็นเงินมากถึง ๑๔,๕๐๐,๐๐๐ บาท เจ้าหน้าที่ตรวจเงินนอกระบบเรียกตัวแทนบริษัทมาชี้แจง ก็สรุปไม่ได้ว่า มีความผิดหรือเข้าข่ายต้องปรับโทษ ปัญหาไม่หยุดเพียงเท่านี้ ยิ่งนานวันก็มีคนกู้หนี้ยืมสินมาลงทุน เพิ่มขา เพิ่มเครือข่ายโยงโยกันไปมากขึ้น ใครที่พอจะรู้หลักการลงทุนธุรกิจแบบง่าย ๆ คงจะไม่หวังผลกำไรกับการลงทุนเพียงไม่กี่หมื่นบาท ก็ใช้กลยุทธ์สร้างความมั่นใจด้วยวิธีการต่าง ๆ ก็ยังสร้างความมั่นใจของสมาชิกจนลืมไปว่า ลงทุนสมัครสมาชิกในธุรกิจนี้เพื่ออะไรกันแน่

แชร์ข้าวสารวงล่าที่เชียงใหม่ช่วงแรก ๆ ก็ไปได้ดี บริษัทหมุนเงินได้ดึงเงินจากสมาชิกใหม่มาจ่ายสมาชิกเก่าได้ ยังไม่มีผู้เสียหาย ทำไปทำมาหมุนเงินไม่พอทุกอย่างก็จบ อาศัยสินค้าที่น่าสนใจเป็นจุดขายหลอกหาสมาชิกเพิ่มความสนใจด้วยผลประโยชน์ที่จูงใจ ใช้ความโลภของสมาชิกตัวแทนบริษัทช่วยขยายเครือข่าย

จุดจบแชร์ข้าวสาร คือ ผิดกฎหมาย แต่ความเสียหายบรรดาผู้แชร์สินนี้เมื่อประดาตัวน้อยนักที่จะได้รับการเยียวยาอย่างทั่วถึงเหลือธุรกิจปั่นเงินต้องจำไว้ให้ดี มองให้ลึกถึงโอกาสและความเป็นไปได้ในธุรกิจ “ไม่มีธุรกิจไหนที่สามารถทำประโยชน์ได้เกิน ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์หากนายทุนนำเงินไปค้ากำไรได้มากถึงขนาดนี้ คงไม่มีใครทำกำไรแล้วเอามาจ่ายแจกชาวบ้าน หรือถ้า

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มีคงเก็บไว้ทำเอง” หวังผลกำไรมาก ๆ ในช่วงเวลาสั้น ๆ มองข้ามเหตุและผล ผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า จะโทษใครไม่ได้ นอกจากความโลภโดยขาดการไตร่ตรองที่รอบคอบ^{๖๕}

ปัญหาทุจริตคอร์รัปชันและการประพฤตินิยมชอบของกลุ่มมิชฌาชีพตามที่กล่าวมานี้สามารถระบุได้ชัดเจนว่า เนื่องด้วยพฤติกรรมที่เกิดจากความโลภที่กลุ่มมิจฉาชีพซึ่งเป็นความอยากได้ขั้นรุนแรงอยู่ในจุดที่ไม่สามารถควบคุมได้ ถึงกับต้องแสดงออกทางกายและวาจาจนทำให้สังคมเดือดร้อน

ในประเด็นนี้พระพุทธศาสนาบอกว่า คนที่โลภจัดอยากได้สิ่งของ ๆ ผู้อื่นโดยมิชอบธรรม เช่น การปล้น ยักยอก น้อโกง หลอกหลวง การกระทำเช่นนี้เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นบาป บาปนี้จะติดตัวไป ทั้งชาตินี้และชาติหน้า การแสวงหาความสุขความพอใจของตน บนความทุกข์เดือดร้อนของผู้อื่น ความทุกข์นั้นย่อมจะต้องย้อนมาหาตนสักวันหนึ่งบ้าง เพราะให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นย่อมถึงตัว^{๖๖} การทุจริต คดโกงในวงการต่าง ๆ การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบันปัญหามาจากความโลภสาเหตุที่แท้จริงก็คือการขาดจริยธรรมของคนในสังคมนั่นเอง

สรุปว่า พฤติกรรมที่เกิดจากความโลภมีอิทธิพลทำให้บุคคลมีการกระทำทางกายทางวาจาอันไม่น่าปรารถนาของแต่ละบุคคลและกลุ่มบุคคล ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้กระทำและสร้างปัญหาแก่สังคมโดยรวม เพราะพฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากอำนาจของกิเลสและขัดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาททั้งสิ้น

๓.๔ ผลกระทบของความโลภที่มีต่อสังคมปัจจุบัน

ในหัวข้อที่ผ่านมา ได้ชี้ให้เห็นถึงปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนาเพราะการละเมิดศีล ๕ เนื่องจากบุคคลถูกความโลภครอบงำจิตใจ คือ

ต้นเหตุของการกระทำทุจริตผิดศีลธรรมต่าง ๆ มีการฆ่าและเบียดเบียนเป็นการละเมิดในชีวิตของผู้อื่น การลักทรัพย์ การข่มขู่เอาทรัพย์ และการหลอกหลวง การประพฤตินิดในคู่ครองของผู้อื่น และการเสพสิ่งเสพติดของมีนเมาทุกชนิดโดยส่วนมากเกิดจากความโลภมูลจิต

ต่อจากนี้จะเป็นการศึกษาถึงผลกระทบของความโลภที่มีต่อสังคม การกระทำที่ละเมิดศีล ๕ ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นพฤติกรรมที่ขัดต่อหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาท มีสาเหตุ

^{๖๕} สกรู้นหน้า ๑, “ผลกำไรความโลภเหยื่อแชร์ข่าวสาร”, ไทยรัฐ, (๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐) : ๕.

^{๖๖} วสิน อินทสระ, พุทธจริยศาสตร์, หน้า ๖๓.

มาจากความโลภทั้งชั้นละเอียด กลาง และหยาบเป็นที่ตั้ง เพราะผลกระทบของความโลภจึงกลายเป็นปัญหาสร้างความเดือดร้อนให้แก่สังคมมนุษย์และเรามักพบเห็นได้ทั่วไปในสังคมไทยปัจจุบัน เมื่อย้อนไปวิเคราะห์ถึงปัญหาที่นำเสนอมาแล้วพอสรุปได้ว่า

ผลกระทบจากความโลภเชิงวัตถุนิยมบางประเภทที่กำลังสร้างปัญหาให้แก่สังคมปัจจุบัน เช่นขยะรถยนต์ คอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารเป็นต้นเหล่านี้กลายเป็นขยะที่ทำลายยากบางชนิดเป็นพิษ ส่งผลกระทบทำให้เกิดภาวะโลกร้อนย้อนมาบั่นทอนชีวิตมนุษย์เอง เพราะว่าวัตถุเหล่านี้เป็นผลของความต้องการของมนุษย์ที่ผลิตไว้มากเกินขอบเขต

ผลกระทบจากความโลภทางสังคม เพราะความอยากมีชื่อเสียงและความต้องการอยากเป็นคนเด่นคนดังในสังคม จนต้องมีการจ่ายเงินเพื่อซื้อตำแหน่ง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เหล่ามิชฉินนำมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ จากบุคคลบางกลุ่มผู้ปรารถนาตำแหน่งทางการเมืองหรือตำแหน่งอื่น ๆ ในทางที่มีขอบธรรม

ผลกระทบจากปัญหาความโลภกับการละเมิดศีล ๕ ในส่วนนี้ส่งผลกระทบในทางลบโดยตรงต่อสังคมไทยปัจจุบันอย่างมาก เพราะเป็นสาเหตุให้สังคมเดือดร้อน จากปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ กล่าวคือ การประทุษร้ายและฆ่าผู้อื่น การละเมิดในสิทธิทางทรัพย์สินผู้อื่น การประพฤติผิดทางเพศและการละเมิดในคุ้มครองของผู้อื่น การพูดเท็จบิดเบือนความเป็นจริง หลอกลวงประชาชนของนักการเมืองบางกลุ่ม และกลุ่มมิชฉินจำนวนมาก การเสพสุรา ยาเสพติดต่าง ๆ ซึ่งเป็นเหตุที่ตั้งแห่งความประมาท

ผลกระทบของพฤติกรรมที่เกิดจากโลภะในส่วนของบุคคลนับว่าเป็นปัญหาโจรกรรมทางสังคม เนื่องด้วยประชาชนต้องอยู่อย่างหวาดระแวงไม่มีความปลอดภัยในทรัพย์สินของตน

ผลกระทบของพฤติกรรมที่เกิดจากโลภะของกลุ่มบุคคล ปัญหาทุจริตประพฤติมิชอบทั้ง ๒ กรณีนับว่าเป็นปัญหาสังคมขั้นรุนแรง คือ กรณีถูกยึดยกค่าทางด่วน ๖,๒๐๐ ล้านบาท และกรณีทุจริตประมูลสนามบินสุวรรณภูมิ ย่อมเป็นบทพิสูจน์ซึ่งสะท้อนถึงผลกระทบของความโลภที่มีต่อสังคมไทยอย่างมาก เพราะบุคคลผู้อำนาจแก่ความโลภถูกความโลภครอบงำจิตใจ จากเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดปัญหาทุกด้านทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม

ทางตรงก็ คือ ผู้ที่ตกอยู่ในอำนาจของความโลภต้องประสบกับความเสื่อมหลายอย่าง ทั้งถูกจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมต้องเป็นทุกข์เดือดร้อนใจ หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องย่อมเกิดความเสียหายร้ายแรงขาดความเชื่อมั่นจากสังคม

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ส่วนทางอ้อมก็ คือ ประชาชนผู้เสียภาษีอากรให้แก่รัฐย่อมเกิดความรู้สึกขุ่นเคืองใจว่า คนโลกมากเหล่านี้ได้อัดฉีด โกงเงินภาษีของเราไป อย่างนี้เรียกว่า สร้างความทุกข์ก่อความไม่ ปลอดภัยให้แก่สังคมอย่างมาก

กรณีปัญหาขบวนการหลอกลวงแรงงานไทยไปต่างประเทศ ผลกระทบทำให้ ประชาชนขาดความเชื่อมั่นจากภาครัฐบางส่วนที่เปิดโอกาสให้บริษัทจัดหางานหลอกลวง โดย อาศัยระบบอุปถัมภ์จากบุคคลของภาครัฐทำทุจริต เมื่อประชาชนเหล่านี้ไม่ได้รับความคุ้มครองจาก รัฐอาจกลับมาเป็นปฏิปักษ์ต่อภาครัฐในรูปแบบของการชุมนุมประท้วงก็ได้

ผลกระทบจากกลุ่มมิชชันนารีหลอกลวงเงิน และแชร์ข่าวสารกำลังเป็นอาชญากรรมใน รูปแบบขบวนการถือโกงประชาชน ทำให้บุคคลผู้เสียหายหลายรายต้องสูญเสียเงินจำนวนมาก

ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสสอนเหล่าพุทธบริษัทให้ตระหนักอยู่เสมอว่า “ความโลภก่อให้เกิดสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ความโลภทำจิตใจให้กำเริบ ความโลภเป็นภัยที่เกิดขึ้น ภายในจิตใจ”^{๖๓} “โลภะความอยากได้เป็นเหตุให้เกิดกรรม”^{๖๔} (คือวิบากที่เป็น ผลของการกระทำ)

สำหรับประเด็นของผลกระทบจากความโลภที่มีต่อสังคมปัจจุบันนี้ เมื่อมองในแง่ของ วงจร “ปฏิจสมุปบาท คือ กิเลส กรรม วิบาก”^{๖๕} ทำให้วิเคราะห์ได้ว่า การที่บุคคลถูกความโลภ ครอบงำจิตใจแล้วอยากได้ของผู้อื่นในทางที่ผิดศีลธรรม ไม่สามารถที่จะห้ามใจได้นี้ เป็นส่วนของ กิเลส ขณะที่กำลังทำการก่ออาชญากรรมต่าง ๆ มีการปล้นฆ่า ลักทรัพย์ผู้อื่น และถือโกงเป็นต้นนี้ เป็นส่วนของ กรรม คือ การกระทำ เมื่อถูกจับดำเนินคดีตามกฎหมายนี้เป็นส่วนของวิบาก

จากการอธิบายมิตติของความโลภมาตั้งแต่ต้นจะเห็นได้ว่า ความโลภเป็นกิเลสขั้น พื้นฐานสามารถเกิดขึ้นได้กับปุถุชนทุกเพศทุกวัยโดยไม่มีข้อยกเว้น ความโลภเป็นกิเลสชนิดที่ฝัง รากลึกกลงไปภายในจิตใจ เมื่อเกิดแก่บุคคลใดแล้วย่อมเป็นมลทินในจิตใจทำจิตใจให้เศร้าหมอง เปรียบเสมือนหนึ่งโคลนตมซึ่งบุคคลแต่ละต้องครั้งใดแล้วย่อมเปโรละเปือนทุกครั้ง

สรุปว่า การศึกษาในประเด็นผลกระทบของความโลภที่มีต่อสังคมปัจจุบัน ก่อให้เกิด อรรถประโยชน์ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ คือ ทำให้ผู้ศึกษาทราบและเข้าใจถึงผลกระทบใน

^{๖๓} พุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๘๘/๓๐๔-๓๐๖, พุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๘๘/๔๕๖.

^{๖๔} อัง.มกก. (บาลี) ๒๒/๓๕/๓๒๕, อัง.มกก. (ไทย) ๒๐/๓๕/๔๕๐.

^{๖๕} พระภิกษุ ฐิติวฑฒโน (ภาวิไล), ปฏิจสมุปบาทสำหรับคนรุ่นใหม่, (เชียงใหม่ : บริษัท นันทพันธ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๕๘), หน้า ๑๒๖.

ปัญหาของความโลภในเชิงลบที่มีต่อสังคมปัจจุบันในหลายมุมมอง และพร้อมที่จะนำวิธีการแก้ปัญหาปรับประยุกต์ใช้ต่อการดำเนินชีวิต และนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับวิธีการแก้ปัญหาความโลภเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมปัจจุบัน

รวมความว่า การศึกษาปัญหาที่เกิดจากความโลภในสังคมปัจจุบันในบทนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบถึงมิติต่าง ๆ ในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากความโลภพอสรุปคือ

ทำให้ทราบว่า ความโลภเชิงวัตถุนิยม คือ การบุคคลที่มุ่งส่งเสริมสถานะของตนเองให้มั่งคั่งร่ำรวยอยากมีเงินมาก ๆ อยากได้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ มาก ๆ แต่เน้นว่าต้องได้มาโดยสุจริตชอบธรรม อยู่ในขอบเขตที่พอดีเท่านั้น ต้องไม่อยากได้ของผู้อื่นในทางที่ผิดศีลธรรมและผิดกฎหมาย

ทำให้ทราบว่า ความโลภทางสังคม คือ เป็นสถานภาพที่บุคคลต้องเกี่ยวข้องกับทางสังคมและมีความต้องการให้สังคมยอมรับมากขึ้น เช่น การอยากมีชื่อเสียง การอยากเป็นคนดังในสังคม เป็นต้น

ทำให้ทราบว่า ถึงปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนาที่ใช้หลักศีล ๕ เป็นเครื่องตัดสินข้อถูกผิด เพราะว่าศีล ๕ เป็นเครื่องพัฒนากายวาจาและเป็นวินัยแม่บท สำหรับเป็นข้อปฏิบัติในสังคมทุกทัศน์ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัยไม่เบียดเบียนซึ่งและกันในด้าน ชีวิต ทรัพย์สิน และคุ้มครองของผู้อื่น เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด

ทำให้ทราบว่า เมื่อบุคคลถูกความโลภครอบงำจิตใจมีความอยากเกินขอบเขตย่อมเป็นเหตุให้ละเมิดศีล ๕ ได้ง่าย เช่น การประพฤติดุจริต มีการคดโกง คอร์รัปชัน ไม่ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่และหน่วยงานของรัฐแล้ว ย่อมเกิดผลกระทบ คือ ความเสื่อมเสียในด้านต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ฉะนั้นจะเห็นว่ากิเลสประเภทความโลภนี้ย่อมเกิดมีในใจของปุถุชนได้ทุกเพศทุกวัยซึ่งมีลักษณะที่โน้มน้ำหนักว่า ปรารถนา อารมณ์และวัตถุเข้ามาหาตนเองทั้งสิ้น

ทำให้ทราบว่า พฤติกรรมที่เกิดจากโลภะส่วนบุคคล และพฤติกรรมของกลุ่มบุคคลนั้นอาการที่แสดงออกมามีลักษณะเหมือนกันซึ่งส่งผลกระทบต่อเชิงลบแก่ผู้กระทำและสร้างปัญหาแก่สังคมโดยรวม

ในบทที่ ๔ จะได้เข้าสู่วิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ทาน ศีล สันโดษ ขันติ และปัญญา

บทที่ ๔

วิธีการแก้ปัญหาคือโลกในสังคมปัจจุบันตามหลัก

พระพุทธศาสนาเถรวาท

ปัญหาคือโลกในสังคมปัจจุบันที่กล่าวไว้ในบทที่ ๓ นั้น เป็นปัญหาที่ทำให้สังคมเดือดร้อนวุ่นวาย ซึ่งมีวิธีการแก้ปัญหาคือโดยอาศัยแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องหรือสอดคล้องกับสภาพปัญหา ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะขอนำเอาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทมาเป็นแนวทางแก้ปัญหาคือโลกในสังคมปัจจุบัน ซึ่งแนวทางดังกล่าวเป็นวิธีการแก้ปัญหาคือโลกทางจิตใจและทางสังคมกล่าวคือ

องค์ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคือโลก คือ ทาน ศีล สันโดษ ขันติ และปัญญาที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ ๒ นั้น เมื่อศึกษาลงในรายละเอียดแล้วสามารถนำมาปรับประยุกต์ใช้กับวิธีการแก้ปัญหาคือโลกในสังคมปัจจุบันได้ กล่าวคือ เป็นองค์ธรรมสำหรับแก้ปัญหาคือโลกในจิตใจเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกที่แสดงออกทางสังคม “เพราะว่าความโลภอยากได้สิ่งต่าง ๆ ในทางที่ผิดศีลธรรมเป็นเรื่องของความคิดที่เป็นมโนทุจริต”^๑ “เพราะมโนกรรมสำคัญกว่ากายกรรมและวาจกรรม”^๒ ดังนั้น วิธีการแก้ปัญหาคือโลกจึงเน้นที่การปรับแนวคิดและกระบวนทัศน์ให้สอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทควบคู่กับการปฏิบัติตนตรงตามหลักเบญจศีล ที่เป็นวินัยหรือเป็นมาตรฐานของความประพฤติทางสังคม

อนึ่ง การแก้ปัญหาคือโลกแบบพุทธนั้นเป็นวิธีการแก้ปัญหาคือโลกของมนุษย์โดยมนุษย์ ซึ่งเน้นการแก้ไขเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาคือโลกที่สำคัญ คือ เป็นวิธีการแก้ปัญหาคือโลกแบบป้องกันปัญหา หรือเป็นการปรับแนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่ ให้รู้เท่าทันตามสภาพความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลาย ซึ่งเป็นกลยุทธ์สำคัญสำหรับป้องกันโอกาสการเกิดขึ้นของปัญหาทุกกรณี ส่วนวิธีการแก้ปัญหาคือโลกนั้นสามารถกระทำได้ในหลายลักษณะ เช่น การศึกษาอบรม การสนทนาธรรม การส่งเสริมคนดี เพื่อช่วยต่อการศึกษาและสอดคล้องต่อพฤติกรรมของบุคคลที่นำเสนอข้างต้น

^๑พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ), อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท,(กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๕.

^๒ม.ม. (บาลี) ๑๓/๕๗/๓๕, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๕๗/๕๕.

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจัดวางวิธีการแก้ปัญหาความโลกของแต่ละกลุ่มไว้ในแต่ละองค์ธรรมที่เหมาะสมกัน เพราะว่าพฤติกรรมที่เกิดจากกิเลสสายโลภะนี้ สามารถนำเอาหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทมาเป็นแนวทางสำหรับแก้ไขตามความเหมาะสมของปัญหาเฉพาะกรณี โดยหลักการทั่วไปความโลภนี้ แก้ไขและป้องกันได้ด้วยองค์ธรรม คือ ทาน การเสียสละก็ได้ หรือจะใช้อีกธรรม คือ สันโดษ ได้แก่ ความพอใจในสิ่งของของตนที่ตนมีและได้มาโดยชอบธรรมก็ได้ เนื่องจากสภาพปัญหาในแต่ละประเด็นมีรายละเอียดและความซับซ้อนไม่เท่ากัน ซึ่งอาจทำให้การวินิจฉัยของปัญหาแตกต่างกัน เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจึงเสนอวิธีการแก้ปัญหาความโลกในสังคมปัจจุบันตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทคือ :

๔.๑ วิธีการแก้ปัญหาความโลกด้วยการให้ทาน

วิธีการแก้ปัญหาความโลกด้วยการให้ทาน คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติและป้องกันพฤติกรรมของบุคคลที่มีความโลภ โดยนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าและพระสาวกมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตามความเหมาะสม หรือ สอดคล้องกับลักษณะของปัญหาแต่ละกรณี

อนึ่งเนื่องจากเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหามีจำนวนมาก จึงเป็นการยากที่จะนำเอาเหตุปัจจัยเหล่านั้นทั้งหมดพร้อมกับวิธีการแก้ปัญหามาแสดงอย่างครบบริบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ จึงนำเสนอเฉพาะหลักธรรมที่สำคัญและวิธีการแก้ปัญหบางส่วนกล่าวคือ :

การให้ทาน คือ การเสียสละสิ่งของต่าง ๆ ของตน หรือให้ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็จะสามารถนำมาเป็นอุบายวิธีการแก้ปัญหาความโลกในสังคมปัจจุบันได้ตามความเหมาะสม ทานตามความหมาย คือ

ทาน หมายถึง เจตนาเป็นเครื่องให้ ได้แก่ การให้ปัจจัย ๔ มีข้าว น้ำ ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น

ทาน หมายถึง การตัด หมายความว่าตัดความตระหนี่ ชำระความตระหนี่ออกจากขันธสันดานของตน ตัดความโลภ ชำระความโลภออกจากสันดานของตน” “ทาน กำจัดความตระหนี่เหนียวแน่นที่นอนจมอยู่ อันเป็นอาสวะชนิดหนึ่ง”^๓ “ทานกำจัดความโลภได้”^๔

^๓มจล. (บาลี) ๒/๓/๒, มจล. (ไทย) ๓/๓/๓.

^๔สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, พระราชวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๑๖๑.

^๕พระบุคดา ถาวโร, ชีวิตการงานหลักธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา), ๒๕๓๗, หน้า ๑๐๕.

ลักษณะของท่าน การให้ ที่ประพุดติปฏิบัติกันมี ๔ อย่าง คือ

๑. การให้เพื่อชำระกิเลส คือ ความตระหนี่ในใจของผู้ให้ เรียกว่า บริจาคทาน การให้ด้วยการเสียสละเพื่อกำจัดความขุ่นมัวแห่งจิตโดยไม่คำนึงถึงผู้รับว่าจะเป็นคนใดก็ตาม

๒. การให้เพื่อตอบแทนคุณความดี เรียกว่า ปฏิการทาน หมายถึง การให้เพื่อตอบแทนหรือบูชาคุณความดีแก่ผู้ที่มีคุณธรรมสูงกว่า เช่น การให้สิ่งของแก่บิดามารดา ครูอาจารย์และบุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

๓. การให้เพื่อสงเคราะห์ เรียกว่า สังคหทาน หมายถึง การให้เพื่อผูกมิตร ยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ในกลุ่มคนที่มีความสัมพันธ์กับตน โดยมุ่งที่จะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้รับเป็นสำคัญ

๔. การให้เพื่ออนุเคราะห์ เรียกว่า อนุคหทาน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ดูแลแก่คนยากจนด้วยจิตเมตตาสงสารไม่ว่าคนนั้นจะเป็นใคร^๖

ทานในพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. อามิสทาน หมายถึง การให้วัตถุสิ่งของต่าง ๆ และทรัพย์สินเงินทองภายนอกทั้งสิ่งที่เป็นที่รักมาก เช่น อวัยวะเลือด ดวงตา เป็นต้นเป็นทาน

๒. ธรรมทาน หมายถึง การให้ในส่วนของจิตใจ^๗ เช่น การให้ธรรมะ การให้ความถูกต้องดีงาม แนะนำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ (สพพทาน ธรรมทาน ชีนาติ) การให้ธรรมะขณะการให้ทั้งปวง^๘

๓. อภัยทาน หมายถึง การยกเว้นการประทุษร้ายเบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีชีวิตอยู่ร่วมกันโดยไม่มีเวร ไม่มีภัยต่อกัน มีจิตคิดเมตตาในคนและสัตว์ หากผิดพลาดก็ไม่ถือโทษโกรธตอบ^๙

^๖ พระมหาสุวิทย์ วิชเชสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรซ์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๒๑-๒๒.

^๗ อง.ทุก. (บาลี) ๒๐/๑๔๒/๘๗, อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๔๒/๑๒๐.

^๘ พ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๕๔/๓๘, พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕๔/๑๔๔. หมายถึง บุคคลจะให้หรือเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ผู้อื่นหรือส่วนรวมได้ก็ต่อเมื่อได้ฟังธรรม จนรู้ว่าคุณประโยชน์ของการให้หรือการเสียสละคืออะไรเสียก่อนจึงจะให้ได้ หากไม่ได้ฟังธรรมการให้สิ่งของแก่ผู้อื่นจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย.

^๙ พ.จริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๕๒-๓๕๔, พ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๖๑๘.

อามิสทานแบ่งตามทายก คือ ผู้ให้มีประเภท ๓ ดังนี้

๑. ทานทาส หมายถึง การที่บุคคลให้ของที่ตนไม่บริโภคใช้สอยเอง เช่น เมื่อได้สิ่งของที่ประณีตก็ใช้เอง เมื่อจะให้ก็ให้สิ่งที่ไม่ประณีต

๒. ทานสหาย หมายถึง บุคคลให้ของที่เสมอกันกับที่ตนบริโภคใช้สอย ตนใช้บริโภคใช้สอยของอย่างไร ถึงคราวจะให้ผู้อื่นก็ให้ของอย่างนั้น

๓. ทานสามี หมายถึง บุคคลให้ของที่ตีประณีตกว่าของที่ตนบริโภคใช้สอย โดยเลือกเอาสิ่งของที่ดีที่สุดให้ไป^{๑๑} การให้ดังกล่าวนี้ พระพุทธเจ้าตรัสอานิสงส์ไว้ ดังปรากฏอยู่ในกีนทสูตรสังยุตตนิกายสคาถวรรคความ ว่า

บุคคลให้ข้าว	ชื่อว่า ให้กำลัง
ให้ผ้า	ชื่อว่า ให้วรรณะ
ให้ยานพาหนะ	ชื่อว่า ให้ความสุข
ให้ประทับ	ชื่อว่า ให้จักขุ
ผู้ให้ที่พักอาศัย	ชื่อว่า ให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ^{๑๒}

อานิสงส์ดังกล่าวมานี้จะเกิดแก่ผู้บริจาคให้ด้วยใจที่เสียสละ ตัดความตระหนี่ความโลภในจิตใจของตนออกไปเห็นประโยชน์ยิ่งใหญ่แล้วจึงเกิดการบริจาคขึ้น อานิสงส์ก็จะปรากฏมากเป็นธรรมดาดังพุทธดำรัสว่า

ผู้ให้สิ่งที่ชอบใจ	ย่อมได้สิ่งที่ชอบใจ
สิ่งดีที่ท่านให้แล้ว	ย่อมได้สิ่งดีเช่นกัน
ผู้ให้สิ่งที่เลิศ	ได้สิ่งที่เลิศเช่นเดียวกัน
ให้สิ่งที่ประเสริฐ	ก็ย่อมได้สิ่งนั้นแล ^{๑๓}

ถ้ามุ่งถึงเจตนา การบริจาคทานจะสัมฤทธิ์ผลแก่ผู้ให้ต้องประกอบด้วยเจตนา ๓ วาระดังพระพุทธดำรัสที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย นักกนิบาต ความว่า

^{๑๑}พระมหาสุวิทย์ วิชูเชสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, หน้า ๒๔.

^{๑๑} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๔๒/๓๖, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๔๒/๕๘.

^{๑๒} อ.จ.ปญฺจก. (บาลี) ๒๒/๔๔/๔๖, อ.จ.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

ก่อนให้จิตใจเบิกบาน กำลังให้ทำใจให้ผ่อนคลาย ครั้นให้แล้ว ชื่นอกชื่นใจใน
ทานที่ได้เสียดสละไปแล้วนี้แลเป็นความถึงพร้อมแห่งการบริจาคที่ให้ผลสมบูรณ์^{๑๓}

จะเห็นว่า “ผู้บริจาคทานย่อมได้รับานิสงส์ทั้งแก่ตนเองและแก่ผู้อื่นที่ได้รับทานการ
บริจาคของเราไปเป็นความสุขทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับทั้ง ๒ ฝ่าย”^{๑๔} ทั้งเป็นการบรรเทาความโลภ
ความตระหนี่ออกจากใจของผู้ให้ด้วย

จากความหมายของทานตามที่กล่าวมาแล้วนั้นบ่งชี้อยู่ในตัวเองว่า ทานทำหน้าที่ใน
เวลาเดียวกัน ได้แก่ (๑) สงเคราะห์ เอื้อเพื่อแผ้วแผ่แจกจ่ายสิ่งของให้แก่ผู้อื่นบ้าง (อามิสทาน) (๒)
ประพฤติปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยเจตนาอันงดงามเป็นแบบอย่างที่ดีบ้าง (ธรรมทาน) (๓) การให้ความ
ปลอดภัย ให้ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงละเมิดของผู้อื่น
(อภัยทาน) การให้อภัยเป็นการให้ที่ไม่ต้องลงทุนอะไรเลยเป็นการให้ที่ง่าย แต่คนเราทำได้ยาก
เพราะมีกิเลสอยู่ในใจ ต้องอาศัยการฟังธรรม จึงจะเห็นคุณประโยชน์ของการให้อภัยแล้วจะให้อภัย
ได้ง่าย ดังมีข้อความปรากฏในอรรถกถาพุทธกนิยาจริยาปิฎกว่า “ทานเป็นปฏิบัติภัยต่อโลกะ”^{๑๕}
“ทานมีการบริจาคเป็นลักษณะ มีการกำจัดโลกะความอยากได้เป็นรส”^{๑๖}

เมื่อมองย้อนไปที่กรณีพนักงานขายของรัฐวิสาหกิจในประเด็นนี้ วิธีการแก้ปัญห
ความโลภในจิตใจ นาย ค. ควรเคารพในสิทธิทางคุ้มครองผู้อื่น โดยสร้างสำนึกว่าคุ้มครองของใคร
ใครก็รัก ใครก็หวง การละเมิดในคุ้มครองผู้อื่น เป็นการสร้างภัยให้เกิดแก่ตนเอง ในกรณีนี้ถ้าฝ่าย
นาย ก. ยอมเสียดสละคุ้มครองของตนให้เป็นทาน (สงเคราะห์ในอามิสทาน) แก่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นการตัด
ความตระหนี่คือความหวงแหนออกจากใจ ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะให้อภัยทานโดยไม่โกรธ
ตอบเหตุการณ์รักสามเส้าและคดีปัญหาอาชญากรก็จะไม่เกิด

หากมองเผิน ๆ จะดูเหมือนว่าการให้อภัยเป็นการให้ประโยชน์สุขแก่ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่น
มีความสุขสบายใจ แต่ที่จริงแล้วผู้ที่ได้รับประโยชน์สุขมากที่สุด ก็คือ ตนเองเพราะทุกครั้งที่ให้
อภัยได้จะรู้สึกปลอดโปร่ง เบิกบานใจมีความสุขในขณะที่กำลังให้สิ่งที่เป็นประโยชน์เหล่านั้น
อยู่ ก็เป็นกระบวนการกำจัดความโลภออกไปจากจิตใจด้วย

^{๑๓} อ.จก. (บาลี) ๒๒/๓๗/๓๒๓, อ.จก. (ไทย) ๒๒/๓๗/๔๘๖.

^{๑๔} แม่ชีดวงพร คำหอมกุล, “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในสัมมปทัฏฐกถา”, **วิทยานพนธ์
พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๖๑.

^{๑๕} พ.จริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๕๑, พ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๖๑๖.

^{๑๖} พ.จริยา.อ. (บาลี) ๑/๓๒๘, พ.จริยา.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๗๘.

จำนงค์ ทองประเสริฐ อธิบายความสำคัญของการให้ทาน หรือการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สิ่งของให้แก่ผู้อื่น โดยใช้หลักการของลัทธิโซลิดาริสม์ (Solidarism) ซึ่งท่านเรียกง่าย ๆ ว่า ลัทธิสังคมนิยมพวกโซลิดาริสม์ ถือว่ามนุษยชาติต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตั้งแต่แรกเกิดจนกระทั่งสิ้นลมปราณ ทุกคนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบสังคมด้วยกัน เพราะการกระทำของผู้หนึ่งผู้ใดย่อมกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นเสมอ มากหรือน้อยแล้วแต่จะอยู่ใกล้หรือไกล เหมือนกับเราทิ้งก้อนหินลงไปใต้น้ำ เราจะเห็นคลื่นแตกกระจายออกไปเป็นวงกลมโดยรอบ ตรงใกล้ก้อนหินก็เป็นคลื่นสูงใหญ่ห่าง ๆ ไปก็จะเล็กลงทุกทีจนเกือบมองไม่เห็น แต่ความเป็นจริงน้ำที่อยู่ไกลออกไปก็ถูกกระทบกระเทือนเหมือนกัน แต่อาจจะน้อยลงไปตามลำดับ การกระทำทุกอย่างของเราย่อมก่อให้เกิดผลดีและผลร้ายกระทบกระเทือนถึงผู้อื่นด้วย ฉะนั้นหากมีคนบางคนยากจนทุกข์ยากเราก็ต้องช่วยเหลือด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ

๑) เพราะการกระทำของเราอาจมีส่วนสร้างความลำบากให้แก่เขา ดังนั้น เราจึงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือเขา

๒) เรารู้ว่าตัวของเรา หรือ ลูกหลานของเราจะต้องได้รับทุกข์ อันเป็นผลจากการกระทำของคนอื่น เช่น เกิดโรคระบาดอาจติดผ่านถึงเรา ฉะนั้นการที่เราได้เกื้อกูลผู้อื่นก็เท่ากับเราเกื้อกูลเพื่อประโยชน์ของเราด้วย^{๑๑}

ความเห็นของลัทธินี้ตรงกับมติทางพระพุทธศาสนาในเรื่องการช่วยเหลือกัน หรือการสงเคราะห์กัน ซึ่งเรียกว่า สังคหวัตถุ หมายถึง ข้อปฏิบัติสำหรับเกื้อกูลกัน โดยเริ่มจากการให้ทานเช่นเดียวกัน ด้วยกระบวนการ“เอาใจเขามาใส่ใจเรา”พิจารณาเห็นคุณค่าแห่งชีวิตของปัจเจกชนและของสังคม ก็จะทำให้เราปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยท่าทีที่อ่อนโยนและมีเมตตาจิตจะให้เราเพื่อเกื้อกูลต่อผู้อื่นและบรรเทาความโลภในใจของเราด้วย

การปรับฐานความคิดให้เป็นสัมมาทิฐิอย่างนี้ ย่อมก่อให้เกิดความกรุณาต่อเพื่อนมนุษย์แล้วจะทำให้เราตัดความตระหนี่ไม่คิดกอบโกยเอาแต่ฝ่ายเดียวแต่กลับจะสงเคราะห์ผู้อื่นอยู่เรื่อยไป ดังนั้น ท่านจึงเป็นความเต็มใจที่จะให้ เต็มใจที่จะเปิดเผย ไม่ปกป้องตัวเองด้วยความตระหนี่ให้เกิดความกลัดกลุ้มใจไม่หวังผลว่าจะได้ตอบแทนหรือไม่^{๑๒}

^{๑๑} จำนงค์ ทองประเสริฐ, ศาสนาปรัชญาประยุกต์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๓๕), หน้า ๓๔๘-๓๕๐.

^{๑๒} เซอเกียม ตรุงปะ, รินโปเช, ลิงหลอกเจ้า ลอกกราบวัตถุนิยมทางศาสนา, แปลโดยวิระ สมบูรณ์ และพจนานันท์ จันทรสันติ, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๘), หน้า ๒๒๕.

การศึกษาในมิตินี้ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ ด้วยการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเว้นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์คือการเอาใจเอาเปรียบด้วยการกอบโกยเฉพาะประโยชน์ส่วนตัวด้วยความโลภ ตลอดจนเกื้อหนุนให้เกิดการประพฤต้อย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมปัจจุบัน หรือที่เรียกว่า เรียนเพื่อให้รู้จักอยู่ร่วมกัน

การนำองค์ธรรม คือ ทาน มาปรับประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ บุคคลในสังคม ควรปลูกจิตสำนึกในการแบ่งปันวัตถุสิ่งของ ๆ ตน ให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นบ้าง ไม่สะสมไว้มากจนเกินความเป็น ซึ่งเป็นการอุบายตัดความโลภ ความตระหนี่ออกจากใจ

ทาน คือ การแจกจ่ายแบ่งปันที่เป็นหลักธรรมกลุ่มเดียวกันกับศีล คือ เจตนาที่ไม่ละเมิดและเบียดเบียนผู้อื่นที่เป็นวินัยพื้นฐานของสังคม เมื่อบุคคลในสังคมปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ มีการให้ทานและมีศีลเป็นเครื่องพัฒนากายวาจา ตนเองและสังคมก็ไม่เดือดร้อน ก็จะสามารปรับประยุกต์นำเอาหลักธรรมกลุ่มนี้มาเป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันได้

๔.๒ วิธีการแก้ปัญหาความโลภด้วยศีล

คำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนา ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุดก็คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในขั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกที่เกี่ยวกับการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดการสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลการดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่นั้นนั้น ศีลขั้นพื้นฐานหรือระดับเบื้องต้นที่สุดก็คือ “การไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยกายหรือวาจา และการไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุมศีลของตน ศีลขั้นต้นนี้เรียกว่า ศีล ๕ หรือ สิกขาบท ๕”^{๑๕} ดังมีข้อความว่า “คนมีศีลไม่ถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นแม้แต่เส้นหญ้า เป็นผู้ไม่โลภ”^{๑๖}

^{๑๕}ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๕.

^{๑๖}บ.จ.อ. (บาลี) ๑/๓๓๕, บ.จ.อ. (ไทย) ๕/๓/๕๘๕.

คิด หมายถึง เจตนาเป็นเครื่องเว้น “ได้แก่เว้นจากการคิดล่วงละเมิด คำว่าละเมิดในแง่หนึ่ง คือ ละเมิดระเบียบ ละเมิดกฎเกณฑ์ บทบัญญัติ ละเมิดวินัยที่วางกันไว้ อีกแง่หนึ่งก็คือ ละเมิดต่อผู้อื่น มองอีกด้านหนึ่ง คิด อยู่ที่ความสำรวมระวัง กล่าวคือ การสำรวมระวังคอยปิดกั้น หลีกเว้น ไม่ให้ความชั่วเกิดขึ้นได้นั้นเอง”^{๒๑} “และถ้ามองให้ลึกที่สุดสภาพจิตของผู้ไม่คิดจะละเมิด ไม่คิดจะเบียดเบียนใครนั้นแหละเป็นคือตัวคิด”^{๒๒}

คิดนั้นมีนัยหลายอย่าง อาจจะมองในแง่ของระเบียบเพื่อสร้างสังคมที่เรียบร้อยอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุขเป็นสภาพเกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตและการปฏิบัติของสมาชิกทั้งหลาย (ศีลระดับวินัย) ก็ได้

มองในแง่ของความประพฤติดีงามของบุคคล ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีงามกับผู้อื่น เป็นความดีแก่ชีวิตของตนเองและผู้อื่นด้วยก็ได้

มองในแง่เป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติทำให้กายวาจาเรียบร้อยงดงามอยู่ในระเบียบก็ได้

มองในแง่ที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับกำจัดกิเลสชั้นหยาบที่แสดงออกทางกายวาจาขัดเกลาคคนให้ประณีตขึ้นก็ได้

มองในแง่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมกายวาจาและอาชีวะให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะเป็นพื้นฐานการฝึกคุณภาพจิต และการใช้สมรรถภาพของจิตอย่างได้ผลในระดับสมารถก็ได้

มองในแง่เป็นสภาพปกติทางกายวาจาและอาชีวะของผู้ที่มีชีวิตดีงาม หรือคนที่ได้รับการฝึกอบรมดีมีการศึกษาแท้จริงบรรลุมิธรรมอันสูงแล้วก็ได้^{๒๓}

โดยย่อที่สุด แบ่งคิดออกเป็น ๒ ระดับ คือ

๑. คิดในแง่ที่เป็นธรรม ได้แก่ ความประพฤติระดับกายวาจาและอาชีวะที่นำมาตั้งสอน โดยถือภาวะที่ควรจะมีจะเป็นตามธรรมชาติเป็นหลัก และผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับผลดี ถ้าฝ่าฝืนหรือปฏิบัติชั่ว ย่อมได้รับผลคือความชั่ว โดยรับผิดชอบต่อกฎธรรมดาของธรรมชาติเองโดยตรง

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๗๖๗.

^{๒๒} บุ.ป. (บาลี) ๓๑/๔๐/๔๖, บุ.ป. (ไทย) ๓๑/๔๐/๖๐. อธิบายใน วิสุทธิ. (ไทย) ๑/๘.

^{๒๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๗๖๗-๗๖๘.

๒. ศิลปินที่เป็นวินัย ได้แก่ กฎระเบียบบังคับที่กำหนดวางกันขึ้นเป็นบัญญัติทางสังคมเพื่อกำหนดความประพฤติของบุคคล ตามความมุ่งหมายจำเพาะของหมู่ชนหรือชุมชนนั้น โดยมากมุ่งเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติตามธรรม ให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นและผู้ฝ่าฝืนต้องได้รับโทษตามความผิดต่อชุมชนหรือสังคมนั้นอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งต่างจากผลทางจิตใจตามกฎธรรมชาติ

อีกอย่างหนึ่ง หมายถึง การปฏิบัติตามขั้นศีลก็ดี ตามวินัยก็ดีที่กลายมาเป็นความประพฤติประจำตัวบุคคลแล้ว ธรรมมีทั้งที่เป็นศีลสมาธิและปัญญา แต่วินัยเป็นศีลอย่างเดียว แต่ในเวลาเดียวกันสมาธิและปัญญาเป็นธรรมอย่างเดียว ส่วนศีลเป็นธรรมก็มีเป็นวินัยก็มี^{๒๔} สรุปว่าธรรมเป็นเรื่องของกฎธรรมชาติ วินัยเป็นเรื่องของกฎสังคมหรือเกิดจากการที่มนุษย์บัญญัติขึ้น

ในหัวข้อของงานวิจัยนี้ผู้วิจัย จะสรุปหลักทั่วไปของศีลขั้นพื้นฐานที่เป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภสำหรับประชาชนทั่วไปในสังคมปัจจุบัน มานำเสนอพอเป็นแนวทางประกอบความเข้าใจ ในเรื่องศีลให้เห็นความหมายและขอบเขตพร้อมทั้งเนื้อหาของศีลให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ศีลขั้นพื้นฐาน คือ ศีลที่เป็นหลักกลางซึ่งเป็นความหมายของสัมมาวาจา สัมมากรรมันตะ และสัมมาอาชีวะที่เป็นองค์ของมรรค ได้แก่การพูดการกระทำ การประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตามที่ประกอบด้วยเจตนา ซึ่งปราศจากความทุจริตหรือความคิดเบียดเบียน

๑. สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่

- ๑) ละมุสาวาท เว้นจากการพูดเท็จ รวมถึงสัจวาจา พูดคำจริง
- ๒) ละปิสฺสนวาท เว้นจากการพูดต่อเสียด รวมถึงพูดคำสมานสามัคคี
- ๓) ละหฺรฺสวาท เว้นจากการพูดคำหยาบ รวมถึงพูดคำอ่อนหวานสุภาพ
- ๔) ละสัมผฺปลापะ เว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ รวมถึงพูดคำมีประโยชน์^{๒๕}

๒. สัมมากรรมันตะ กระทำชอบ ได้แก่

- ๑) ละปาณาติบาต เว้นจากการทำลายชีวิต รวมถึงการกระทำช่วยเหลือเกื้อกูล
- ๒) ละอทินนาทาน เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้
- ๓) ละกามสุ มิจฉาจาร เว้นจากการประพฤติดิในกาม รวมถึงสทาร์สันโดย

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๗๖๘.

^{๒๕} อัง.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๑๔๘-๑๔๙/๑๘๕, อัง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๑๔๘-๑๔๙/ ๒๑๒.

๓. สัมมาอาชีพะเลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ละมิจอาชีพ เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีพ รวมถึงความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพที่สุจริตเว้นจากการค้าที่เป็นโทษ ๕ อย่าง^{๒๖}

แต่สำหรับบุคคลที่ครองเรือนไม่สามารถปฏิบัติตามที่กล่าวมาแล้ว ก็มีการผ่อนลงเอาสาระของศีลพื้นฐานนี้มาแสดงเป็นข้อกำหนดขั้นต้นที่สุดในทางความประพฤติของมนุษย์ เท่าที่จำเป็นพอที่จะให้สังคมมนุษย์อยู่กันโดยปกติสุขและแต่ละคนก็มีชีวิตที่ไม่เป็นโทษภัยแก่กัน เรียกข้อกำหนดนี้ว่า สิกขาบท ๕^{๒๗} หรือต่อมาเรียกว่า ศีล ๕ ได้แก่

๑. เว้นจากปาณาติบาต คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตร่างกาย

๒. เว้นจากอทินนาทาน คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์

๓. เว้นจากกาเมสุ มิจฉาจาร คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน

๔. เว้นจากมุสาวาท คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โทกหลอกลวงตบตรอนประโยชน์หรือแกล้งทำลาย

๕. เว้นจากของเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ การดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาทมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

อนึ่งการจะกำหนดว่า จะละเมิดศีลหรือไม่ ประเด็นนี้พิจารณาได้ที่องค์ประกอบของการกระทำแต่ละกรณี หรือที่เรียกว่าองค์สำหรับตัดสิน ต่อเมื่อกระทำการครบทั้งหมดขององค์ประกอบคือ

ศีลข้อ ๑ ปาณาติบาตมีองค์ ๕ คือ (๑) สัตว์มีชีวิต (๒) รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต (๓) จิตคิดจะฆ่า (๔) มีความพยายามฆ่า (๕) สัตว์ตายด้วยความเพียรนั้น

ศีลข้อ ๒ อทินนาทานมีองค์ ๕ คือ (๑) ของผู้อื่นหวงแหน (๒) รู้ยู่ว่าเขาหวงแหน (๓) จิตคิดจะลัก (๔) มีความพยายาม (๕) ลักของนั้นมาด้วยความพยายามนั้น

^{๒๖} อก.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๒/๑๕๒, อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๒/๒๘๗.

^{๒๗} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๗๐๓/๓๔๕, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๐๓/๔๔๗; ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๕.

ศีลข้อ ๓ กามเมสุ มิจจาจารมืองค์ ๔ คือ (๑) อคมณียวัตถุ ได้แก่สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรละเมิด (๒) จิตคิดจะเสพ (๓) มีความพยายามในการเสพ (๔) ยังมรรคคืออวัชระสี่พันรู้ให้ถึงกัน

ศีลข้อ ๔ มุสาวาทมืองค์ ๔ คือ (๑) เรื่องไม่จริง (๒) จิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน (๓) มีความพยายามเกิดจากจิตที่คิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อนนั้น (๔) ผู้อื่นเข้าใจความที่พูดนั้น

ศีลข้อ ๕ สุราเมรยมัชชปมาทัญญานามืองค์ ๔ คือ (๑) สิ่งนั้นเป็นของเมา (๒) จิตใคร่จะดื่ม (๓) มีความพยายามเกิดจากจิตที่ใคร่จะดื่ม (๔) กลืนให้ลวงล้ากลงไป^{๒๘}

เมื่อย้อนไปวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาความโลภในพระพุทธศาสนาแล้ว นำมาเปรียบเทียบกับองค์ศีลของศีล ๕ แต่ละข้อจะเห็นได้ว่าทุกกรณี ก่อนที่จะกระทำการได้มีการวางแผนและไตร่ตรองไว้ก่อน สามารถตัดสินใจว่าการกระทำทั้ง ๕ กรณีเป็นการละเมิดศีล ๕ บุคคลที่ละเมิดศีล ๕ ดังกล่าวนั้น “พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นผู้ทุศีลต้องประสบกับเวรในโลกนี้ และโลกหน้าต้องเป็นทุกข์ใจเพราะการฆ่าผู้อื่น ฯลฯ การเสพของมีนเมาเป็นปัจจัย”^{๒๙} “ย่อมอยู่ในนรกเหมือนถูกฝังไว้”^{๓๐}

ปัญหาอาชญากรรมที่ร้ายแรงแทบทั้งหมดเป็นเรื่องการละเมิดศีล ๕ ในสังคมที่มากด้วยการเบียดเบียนชีวิต การประทุษร้าย การลักขโมย ปล้นจี้ ชิงทรัพย์ การกระทำความผิดทางเพศของผู้อื่น การเสพของมีนเมาสิ่งเสพติด การละเมิดศีล ๕ ที่มาจากปัญหาความโลภเป็นมาตรฐานวัดความเสื่อมโทรมของสังคม ส่วนพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตที่ตรงกันข้ามจากนี้คือการมีศีล ๕ ดังนั้น ศีล ๕ จึงเป็นเกณฑ์มาตรฐานระดับเบื้องต้นที่สุดของความประพฤติมนุษยสำหรับรักษาสภาพแวดล้อมทางสังคมให้อยู่ในภาวะเกื้อกูล และเป็นมาตรฐานในการดำเนินชีวิตที่ดีงาม^{๓๑}

สำหรับการแก้ปัญหาคความโลภในประเด็นที่มีการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่นทางออกคือต้องใช้ศีลข้อที่ ๑ มาเป็นวิธีแก้โดยให้เว้นจากการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น เว้นจากการทำร้ายร่างกายผู้อื่นให้บาดเจ็บได้รับความเดือดร้อน อันเกิดจากการกระทำของตนเองและผู้อื่น พร้อมกับ

^{๒๘} บ.ม.อ. (บาลี) ๘/๑๑๒-๑๑๕, บ.ม.อ. (ไทย) ๕/๑/๒๘๐-๒๘๕.

^{๒๙} อ.จ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๔/๑๕๓, อ.จ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๔/๒๕๐.

^{๓๐} อ.จ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๓๓/๑๕๓, อ.จ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๓๓/๒๕๐.

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๗๗๑-๗๗๒.

ชี้ให้เห็นโทษของ “การฆ่าผู้อื่นว่าเป็นเหตุ ให้อายุสั้น มีโรคมาร ร่างกายไม่แข็งแรง”^{๑๒} ในด้านนามธรรมทำให้จิตใจเศร้าหมอง ในด้านรูปธรรมตนเองต้องประสบกับความเสื่อมต่าง ๆ เช่น ถูกลงโทษทางกฎหมาย “เสื่อมจากโภคทรัพย์ มีความประมาท เสียชื่อเสียงสังคมไม่ยอมรับ หลงลืมสติ ตายแล้วไปเกิดในอบาย”^{๑๓} และใช้หลัก“เบญจกัลยาณธรรม (ธรรมอันงาม ๕ ประการ) มาเป็นเครื่องสนับสนุน ได้แก่ เมตตาและกรุณาโดยพิจารณาเอาใจเขามาใส่ใจเราว่า เรา รักสุขเกลียดทุกข์รักชีวิตของเราฉันใด ผู้อื่นก็ฉันนั้น”^{๑๔} ดังนั้น จึงไม่ควรเบียดเบียนและฆ่ากันที่ ผิดศีลธรรมเพราะสาเหตุของความโลภ

ในประเด็นปัญหาความโลภกับการละเมิดทรัพย์สินผู้อื่น ทางออก คือ ต้องใช้ศีลข้อที่ ๒ เป็นวิธีแก้ปัญหาคือให้เว้นจากการถือเอาสิ่งของ ๆ ผู้อื่นที่เจ้าของไม่อนุญาตให้ ควรสร้างความสำนึกยอมรับนับถือสิทธิทางทรัพย์สินของบุคคลอื่น ว่าทรัพย์สินของเราเราก็ไม่ต้องการให้คนอื่นมาล่วงเกินฉันใด ทรัพย์สินของคนอื่นก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน พร้อมกับชี้ให้เห็นโทษของการลักทรัพย์ว่า “ต้องเสื่อมจากโภคทรัพย์เป็นเหตุให้ยากจน รักษาสมบัติไว้ไม่ได้ ต้องประสบกับภัยต่าง ๆ มีโจรภัยเป็นต้น และตนเองต้องประสบกับความเสื่อมหลายด้าน เช่น ถูกลงโทษทางกฎหมาย ต้องเสื่อมเสียชื่อเสียง สังคมไม่ยอมรับ”^{๑๕} และใช้“หลักเบญจกัลยาณธรรม (ธรรมอันงาม ๕ ประการ) มาเป็นเครื่องสนับสนุน ได้แก่ สัมมาอาชีพะ การแสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรม ในทางที่สุจริต และใช้จ่ายในทางที่เป็นประโยชน์ด้วย หรือรวมถึงทานการให้สิ่งของ ๆ ตนแก่ผู้อื่น ด้วยเพื่อบรรเทาความโลภ”^{๑๖}

มีข้อที่ควรสังเกตว่า พระพุทธศาสนามองเป้าหมายสัมมาอาชีพะ โดยมุ่งเน้นด้านเกณฑ์ในระดับต้นที่วัดด้วยความต้องการแห่งชีวิตของคน คือมุ่งให้ทุกคนมีปัจจัย ๔ พอเพียงที่จะเป็นอยู่ เป็นการถือเอาคนเป็นหลัก มิได้ตั้งเป้าหมายที่วัดดูพร้อมบริบูรณ์ซึ่งถือเอาวัตถุเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแม้จะแสวงหาทรัพย์ได้มาโดยชอบธรรม และใช้จ่ายให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็ยังหาชื่อว่าเป็นการปฏิบัติในทรัพย์ได้ถูกต้องทางพระพุทธศาสนาโดยบริบูรณ์ไม่ ทั้งนี้เพราะทางพระพุทธศาสนาเน้นคุณค่าทางจิตและปัญญาด้วย คือ การวางท่าทีต่อทรัพย์นั้น ว่าจะจะเป็นไปเพื่อ

^{๑๒} ม.อ. (บาลี) ๑๔/๒๕๗/๒๖๘, ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๕๗/๓๕๖.
^{๑๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๖/๒๐๕-๒๑๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๔-๓๐๕.
^{๑๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, หน้า ๗๗๓.
^{๑๕} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๖/๒๐๕-๒๑๐, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๖/๓๐๔-๓๐๕.
^{๑๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรมฉบับขยายความ**, หน้า ๗๗๓.

ตั้งศีลธรรมเป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

นิสสรณปัญญา มีความรู้เท่าทันในคุณค่าที่แท้จริงของทรัพย์มีใจเป็นอิสระไม่เป็นทาส โดยสรุปหลักการปฏิบัติเกี่ยวกับทรัพย์ที่ถูกต้องในทางพระพุทธศาสนา คือ

การหา : แสวงหาทรัพย์โดยชอบธรรมไม่ข่มเหง

๑) การใช้ :

- ก. เลี้ยงตน (และคนอื่นที่เกี่ยวข้องรับผิดชอบ) ให้เป็นสุข
- ข. เพื่อแผ่แบ่งปัน
- ค. ใช้ทรัพย์ทำสิ่งดีงามเป็นประโยชน์เป็นบุญ (รวมถึงใช้ส่งเสริมธรรม)

๒) คุณค่าทางจิตใจและปัญญา : ไม่ลุ่มหลง หมกมุ่นมัวเมา บริโภคทรัพย์อย่างรู้เท่าทันเห็นคุณโทษมีจิตเป็นอิสระ และอาศัยทรัพย์เพื่อให้ได้โอกาสที่จะพัฒนาจิตปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๓๖}

ในประเด็นปัญหาความโลภกับการละเมิดคุ้มครองผู้อื่น ทางออกคือ ต้องใช้ศีลข้อที่ ๓ เป็นวิธีการแก้ปัญหา โดยให้เว้นจากการประพฤติดิถินในคุ้มครองของผู้อื่น ทั้งฝ่ายบุรุษและสตรีที่มีคุ้มครองแล้ว คือห้ามประพฤติดิถินทางประเวณี (การมีเพศสัมพันธ์กับสตรีหรือบุรุษที่มีคุ้มครองแล้วได้) ซึ่งถือว่าเป็นการทำลายประเวณี การสืบเชื้อสายของบุคคลนั้นให้สับสนเช่น นาย ก. แต่งงานกับนาง ข. แต่นาง ข. คบชู้กับนาย ค. เมื่อบุตรเกิดมาแล้วกลายมาเป็นบุตรของนาย ก. ทำให้เชื้อสายประเวณีของนาย ก. วิปริตออกไปจากเชื้อสายของตน) พร้อมกับชี้โทษในการประพฤติดิถินทางประเวณีว่า “ต้องประสบกับเวรในโลกนี้และโลกหน้าต้องเป็นทุกข์ใจ”^{๓๗} เป็นเหตุให้ได้คุ้มครองที่ไม่ดี ความรักไม่มั่นคง ครอบครัแตกแยกและใช้หลักเบญจกัลยาณธรรม (ธรรมอันงาม ๕ ประการ) มาเป็นเครื่องสนับสนุน ได้แก่ กามสังวร คือ รู้จักยับยั้งควบคุมตนในทางกามารมณ์ หรือเรื่องรักใคร่ไม่ให้ผิดศีลธรรม และสทาร์สันโดษ คือ ยินดีด้วยคุ้มครองของตน^{๓๘}

มีข้อสังเกตว่า สำหรับสทาร์สันโดษ ที่เป็นข้อปฏิบัติตรงกันข้ามกับกามสมุจฉาจารย์นี้ สทาร์สันโดษ แปลว่า ความพอใจด้วยภรรยาของตนว่าโดยสาระแล้ว ก็คือความยินดีเฉพาะคุ้มครองของตน แม้มองกว้าง ๆ หลักการจะเปิดโอกาสให้เกี่ยวกับจำนวนคุ้มครอง มิได้กำหนดไว้แน่นอนว่าคนเดียวหรือกี่คน คุ้มครองจะต้องตกลงยินยอมกันโดยสอดคล้องกับประเพณีและบัญญัติทางสังคม โดยสาระว่า ไม่ละเมิดคุ้มครองหรือของหวงห้ามที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น ไม่ละเมิดฝ่าฝืนความสมัครใจของคุ้มครองและไม่นอกใจคู่ของตน เมื่อพร้อมใจและเป็นไปโดยเปิดเผย ก็ไม่จัดเป็นเสีย

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘๒.
^{๓๗} อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๔/๑๒๐, อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๑๖๕.
^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๗๗๓.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แต่กระนั้นก็ตาม เมื่อว่าโดยนิยามท่านยกองค์การมีคู่ครองแบบสามีเดียวและภรรยาเดียว ซึ่งมีความรักภักดีต่อกันมันคงยังยืนภายในครอบครัว ๆ ไม่แตกแยกไม่สร้างปัญหาต่อสังคม^{๕๐}

ดังชีวิตคู่ของอริยสาวกนกุลบิดาและนกุลมารดาที่มีตัวอย่างปรากฏในพระสูตรว่า สามีภรรยาคู่นี้เป็นอริยบุคคลชั้น โสดาบันและเป็นเอตทัคคะในทางสนิทสนมคุ้นเคยกับพระพุทธเจ้า ทั้งสองท่านมีความประสานสอดคล้องโดยความรักภักดี และความซื่อสัตย์ซึ่งนำไปสู่ความกลมกลืนกันโดยคุณธรรม^{๕๑}

สทาร์สัน โดยนี้ท่านจัดเป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง แสดงว่าเป็นความประพฤติและการดำเนินชีวิตที่ได้รับยกย่องอย่างสูงในพระพุทธศาสนา ท่านจัดว่าเป็นเหตุอย่างหนึ่งซึ่งช่วยให้ไม่ตายแต่ยังหนุ่มสาว ดังความว่า พวกเราไม่ประพฤตินอกใจภรรยา และภรรยาก็ไม่ประพฤตินอกใจพวกเรา พวกเราประพฤติพรหมจรรย์ในหญิงอื่น นอกจากภรรยาของพวกเรา ฉะนั้นพวกเราจึงไม่มีใครตายตั้งแต่ยังหนุ่มสาว^{๕๒}

ดังนั้น จะเห็นว่าหลักธรรมข้อว่าเว้นจากการประพฤติผิดในกามและ สทาร์สันโดย (ยินดีเฉพาะคู่ของตน)สามารถนำมาเป็นวิธีการแก้ปัญหาความเรื่องความโลกและ มักมากในคู่ครองคู่รักของผู้อื่นได้ เมื่อบุคคลในสังคมปัจจุบันปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่กล่าวมานี้ ปัญหาการล่วงละเมิดในคู่ครองของผู้อื่นก็จะไม่เกิดขึ้นดังที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อต่าง ๆ

ในประเด็นปัญหาความโลกกับการพูดหลอกลวง (กล่าวคำไม่จริง) ทางออก คือ ต้องใช้ศีล ข้อที่ ๔ เป็นวิธีการแก้ปัญหาโดยให้เว้นจากการพูดคำไม่จริง ไม่พูดเสริมความ อ้าความ ขยายเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่แต่ในทางปฏิบัติแล้วทำไม่ได้จริง ควรพูดเฉพาะที่ทำได้จริงเท่านั้น ไม่พูดให้คลาดเคลื่อนจากความจริง พร้อมกับชี้โทษของการพูดเท็จว่า “ต้องประสบกับเวรในโลกนี้ และโลกหน้าต้องเป็นทุกข์ใจ”^{๕๓} เป็นเหตุให้มีคำพูดที่เชื่อถือไม่ได้ เสียงไม่ไพเราะ กลิ่นปากเหม็น และใช้“หลักเบญจกัลยาณธรรม (ธรรมอันงาม ๕ ประการ) มาเป็นเครื่องสนับสนุนได้แก่สัจจะ คือ การกล่าวคำจริง รักษาสัจจะต่อคำพูดของตน”^{๕๔}

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗๔.

^{๕๑} อภ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๕๕/๖๕-๗๐, อภ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๕๕/๕๓-๕๔.

^{๕๒} อภ.ภก. (บาลี) ๒๒/๑๖/๒๘๖, อภ.ภก. (ไทย) ๒๒/๑๖/๔๓๖.

^{๕๓} อภ.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๔/๑๒๐, อภ.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๑๖๕.

^{๕๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๗๓๓.

ในประเด็นปัญหาความโลภเพราะการเสพล้างเสพลิดให้โทษทางออก คือ ต้องใช้ศีลข้อที่ ๕ เป็นเครื่องแก้ คือ การงดเว้นจากการดื่มสุรามรัย และสิ่งเสพลิดที่มีแอลกอฮอล์ในระดับมรัยขึ้นไป หรือที่เรียกรวมว่าสิ่งเสพลิดให้โทษทุกชนิด ที่ผู้ใด สูบ เสพล จืด ดมแล้วเป็นการผิดศีลข้อนี้ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นโทษของการเสพลของมีนเมาว่า “ต้องประสบกับเวรในโลกนี้และโลกหน้าต้องเป็นทุกข์ใจ”^{๔๕} เป็นเหตุให้เสพลิต หลงลืม ค่อยปัญญาไม่ฉลาด และใช้หลักเบญจกัถยาณธรรม (ธรรมอันงาม ๕ ประการ) มาเป็นเครื่องสนับสนุน คือ ให้มีสติรักษาดนไว้เสมอ^{๔๖}

จากการพิจารณาปัญหาความโลภที่เกิดในสังคมปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่แล้วบุคคลจะทำไปเพราะต้องการเงินมากที่สุด ให้ความสำคัญแก่เงินในการดำรงชีวิตประจำวัน จนลืมกรอบของศีลธรรมที่ดิงงามทางพระพุทธศาสนาไป ในประเด็นนี้พระพุทธศาสนาเถรวาทมีท่าทีต่อการปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องเงิน (โภคทรัพย์) ในหลายแง่ดังนี้คือ

ก. ในแง่บุคคล ควรดำเนินตามพุทธปฏิบัติที่นิยมยกย่องคนมีทรัพย์ เฉพาะผู้ที่ร่ำรวยขึ้นมาด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยทางสุจริตชอบธรรม และใช้ทรัพย์นั้นทำสิ่งที่ดีงามบำเพ็ญประโยชน์ คือ ยกย่องคนดีมีประโยชน์เหนือคนมีทรัพย์ โดยเฉพาะจะต้องฝึกสอนคนรุ่นใหม่ให้มีค่านิยมที่เห็นเป็นความดิงงาม ต่อเมื่อได้สร้างสมโภคทรัพย์ด้วยความเพียรสุจริต

ข. ในแง่สังคม ตามหลักพระพุทธศาสนา ทรัพย์เป็นอุปกรณ์หรือเป็นปัจจัยอุดหนุนชีวิต ไม่ใช่จุดหมายของชีวิต ทรัพย์จึงควรเป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์มีความสะดวกมากขึ้นและพร้อมมากขึ้นในการที่จะดำเนินชีวิตที่ดีงามและทำกิจที่ดีงามเพื่อเข้าถึงสิ่งที่ดีงามยิ่งขึ้นไป

ค. ในแง่รัฐ พระพุทธศาสนามองเห็นความสำคัญของทรัพย์ในสังคมของชาวโลกว่าความจนเป็นทุกข์ในโลก”^{๔๗} “ความยากไร้ขาดแคลนเป็นสาเหตุสำคัญของอาชญากรรม และความชั่วร้ายต่าง ๆ ในสังคม”^{๔๘} เช่นเดียวกับความโลภและสัมพันธ์กันกับความโลภด้วย และถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องเอาใจใส่ดูแลจัดสรรปันทรัพย์ให้แก่ผู้ยากไร้ต้องอาศัยวิธีการต่าง ๆ ประกอบกันและที่เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยเฉพาะการจัดให้ราษฎรทุกคนมีทางทำมาหาเลี้ยงชีพโดยสุจริต การส่งเสริมอาชีพ การจัดสรรเกี่ยวกับทุนและอุปกรณ์ การควบคุมการกระทำที่ไม่ชอบ

^{๔๕} อัง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๔/๑๒๐, อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๔/๑๖๕,
^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๕ (กรุงเทพมหานคร : มหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๐-๑๔๑.
^{๔๗} ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๔/๔๒๘, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๔/๕๕๒.
^{๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๑๕๕.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ธรรม การเอารัตเอาเปรียบเป็นต้น เมื่อภาครัฐดำเนินตามนโยบายนี้ได้ ปัญหาความยากจนก็จะลดน้อยลง และเป็นการแก้ปัญหาความโลภที่เกิดจากการเฟื่องฟูในทรัพย์สินผู้อื่น ซึ่งเป็นที่มาปัญหาของอาชญากรรมในสังคม

ฉะนั้นการนำหลักศีล ๕ ไปประยุกต์ใช้ในสังคม กล่าวคือ ทุกคนควรมีจิตสำนึกในศีล ๕ ที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติ การอยู่ร่วมกันในสังคม ไม่ควรเบียดเบียนหรือทำลายชีวิตกัน ไม่ละเมิดสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ละเมิดสิทธิ์ทางเพศ และพฤติกรรมเสี่ยงเกี่ยวกับสิ่งเสพติด อันขัดต่อกฎหมาย ค่านิยมที่ผิดต่อสังคมและเป็นทางแห่งความเสื่อมเพราะความโลภเกินขอบเขต เมื่อบุคคลได้นำไปปฏิบัติกับชีวิตประจำวันแล้ว ตนเองและสังคมย่อมประสบกับความสุขไม่เค็ดร้อน

๔.๓ วิธีการแก้ปัญหาความโลภด้วยความสันโดษ

สันโดษ หมายถึง ความยินดี ความพอใจ ยินดีด้วยปัจจัย ๔ คือ เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค ตามมีตามได้ ยินดีในคุ้มครองของตน การมีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตนไม่โลภ ไม่ริษยาใคร สันโดษมี ๓ ประการ คือ

๑. ยถาลภสันโดษ ยินดีตามที่ได้ คือ ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรของตน ก็พอใจด้วยสิ่งนั้น ไม่เค็ดร้อนเพราะของที่ไม่ได้ ไม่เฟ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่ริษยาเขา

๒. ยถาพลสันโดษ ยินดีตามกำลัง คือ พอใจเพียงพอแก่กำลังร่างกายสุขภาพ และขอบเขตการใช้สอยของตน ของที่เกินกำลังก็ไม่หวงแหนเสียดายเก็บไว้ให้เสียเปล่า หรือฝืนใช้ให้เป็นโทษแก่ตน

๓. ยถาสารูปสันโดษ ยินดีตามสมควร คือ พอใจตามที่เหมาะสมแก่ภาวะฐานะแนวทางชีวิตและจุดหมายแห่งการบำเพ็ญกิจของตน เช่น ภิกษุพอใจแต่ของอันเหมาะสมแก่สมณภาวะหรือได้ของที่ไม่เหมาะสมกับตนแต่จะมีประโยชน์แก่ผู้อื่น ก็นำไปมอบให้แก่เขาเป็นต้น^{๔๕}

สันโดษเป็นธรรมะทั่วไปแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ความมุ่งหมายของสันโดษ คือ ความไม่โลภ ไม่ปรารถนาเกินไป การปฏิบัติในสันโดษมีวิธีการดังนี้

^{๔๕} มงคล. (บาลี) ๒/๒๕๓/๒๒๖, มงคล. (ไทย) ๔/๒๕๓/๔๗. อ้างใน พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๒๔.

สันโดษในความคิด คือ ระวังความคิดที่ฟุ้งซ่าน พอใจในการใช้ความคิดในทางที่ถูก
ที่ควร

สันโดษในการแสวงหา คือ ยินดีแสวงหาแต่สิ่งที่จะได้ ที่สมควรแก่ภาวะฐานะ
ในทางที่ถูกที่ควร

สันโดษในการรับ คือ รับในสิ่งที่ควรรับและรับพอประมาณ

สันโดษในการบริโภค คือ ยินดีบริโภคใช้สอยสิ่งที่ได้มาด้วยการพิจารณาให้รู้ถึง
ประโยชน์ที่ต้องการ

เกณฑ์ที่พึงตัดสินว่าสมควรแก่ตนหรือไม่ ในที่นี้เกณฑ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ คือ
ประโยชน์ที่พึงได้ในการบริโภคใช้สอยในสิ่งนั้น ๆ และเกณฑ์ดังกล่าวนำมาใช้ได้ง่ายสำหรับทุกคน
สันโดษกับธรรมบางข้อตามที่กล่าวมานี้ จึงมิใช่ข้อที่ทำให้เกียจคร้าน แต่แสดงถึงความ
ขยันหมั่นเพียร และในลักษณะตัดสินธรรมวินัยมีสันโดษถึง ๒ ข้อ^{๕๐}

สันโดษมักแสดงคู่กับ “อัปปิณฑา ที่แปลว่า ความมักน้อย”^{๕๑} ความมักน้อยตรงข้าม
กับ “มหิณฑา ที่แปลว่า ความมักมาก”^{๕๒} อธิบายได้ ๒ อย่าง คือ ความต้องการเฉพาะสิ่งที่
ต้องการบริโภคใช้สอยจริง ๆ ไม่ต้องการมากไปกว่านั้น อีกอย่างหนึ่งไม่ควรอวดตัวด้วยหวังความ
เด่น หรือแม้ความดีก็ไม่ปรารถนาแสดงตัว

คุณของสันโดษเป็นองค์ธรรมซึ่งยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นและทำกุศลธรรม
(ความโลภ) ที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมไป ดังที่มีพุทธดำรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เห็นธรรมแม้อื่นที่
เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้นหรืออกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ก็เสื่อมไปเหมือนความ
สันโดษนี้”^{๕๓} สันโดษนี้ เป็นเหมือนทรัพย์เพราะทำจิตใจให้รู้จักกับความมั่งมี คือ พอใจในสิ่งที่มี
อยู่ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ทำไปตามกิจที่มีมิได้ทำให้เสื่อมเสียประกอบแต่กิจที่สุจริตยินดีพอใจ
แต่ลาภยศที่เกิดขึ้นแก่ตนจะมากหรือน้อยก็ตาม เพราะตนมีความสันโดษเป็นทรัพย์อยู่แล้ว

แต่จิตที่ขาดสันโดษประกอบไปด้วยความปรารถนา กระจายในสิ่งต่าง ๆ ย่อมรู้สึกว่
ขาดแคลนอยู่นั่นเอง เขาจึงไม่มีโอกาสได้รู้จักกับความมั่งมีหรือความอึดความพอ ความเต็ม รู้จัก

^{๕๐} ดูรายละเอียดใน วิ.จู. (บาลี) ๗/๔๐๖/๑๔๐, วิ.จู. (ไทย) ๗/๔๐๖/๓๒๓.

^{๕๑} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๖๓/๑๑, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๖๓/๑๑.

^{๕๒} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๖๒/๑๑, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๖๒/๑๑.

^{๕๓} อัง.เอกก. (บาลี) ๒๐/๖๕/๑๑, อัง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๖๕/๑๑.

แต่ความยากจนขาดแคลน มีทรัพย์มากเท่าไรก็เหมือนไม่มี ทรัพย์เหล่านี้มีค่าเท่ากับเชื้อสำหรับสูมกองไฟคือค้นหาเท่านั้น แล้วเชื่อนั้นก็กลายเป็นเถื่อนไปในเวลาไม่ช้า ตัณหาอยากหาเชื้อใหม่ต่อไปดังมีพุทธคำรัสว่า “บุคคลผู้มักมากตกอยู่ในอำนาจตัณหาที่มีความคับแค้น”^{๕๔} และผู้ที่ปรารถนาความเป็นอิสระแก่ตน ไม่พึงตกอยู่ในอำนาจความโลภและค้นหา

จะเห็นได้จากตัวอย่างคำสนทนาระหว่างนั้นทิวีสาลเทพบุตรกับพระพุทธเจ้าดังต่อไปนี้
นั้นทิวีสาลเทพบุตรถามว่า “ข้าแต่พระมหาวิระเจ้าสรีระยนต์มีลือ ๔ ลือ มีประตู่ ๕ ประตู่ เต็มไปด้วยของไม่สะอาด ถูกความโลภประกอบไว้ เป็นเหมือนเปือกตม สรีระนี้จะแล่นไปได้อย่างไร?” พระพุทธเจ้าตอบว่า เพราะตัดชะเนาะเชือกหนังตัวความปรารถนาและความโลภอันเลวทราม และเพราะถอนตัณหาพร้อมทั้งรากได้ สรีระนี้จักแล่นไปได้”^{๕๕} คนที่ขาดสันโดษจะพอกพูนแต่ความชั่วทุจริตต่าง ๆ จะทำความดีอะไรไม่ได้ แม้แต่ศีลก็รักษาไม่ได้จะชำระจิตก็ยาก เพราะจะมีแต่ความโลภปรารถนาในทางที่ผิดมากเกินไป

เพราะฉะนั้น อย่าให้ความโลภเกิดขึ้นเลยเพราะความโลภเมื่อเกิดในใจแม้เพียงเล็กน้อยก็จะครอบงำใจให้เศร้าหมอง เมื่อโลภอยากได้สิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้นสมปรารถนาก็จะเดือดร้อนเป็นทุกข์หรือหาทางออกด้วยการทำทุจริต สังคมใดประพฤติสันโดษ สังคมนั้น ๆ ก็จะไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดศีลข้ออทินนาทาน (ลักทรัพย์) และข้อกามเมสุมิฉฉาจาร^{๕๖} (ละเมิดในคูครองผู้อื่น) ฉะนั้น สันโดษนี้เองจึงเป็นตัวทรัพย์ที่ทำให้เกิดความสุขได้แท้จริง

จากความหมายของสันโดษดังกล่าว พอสรุปใจความสำคัญโดยย่อว่า สันโดษ ก็คือการปลุกฉันทะความพอใจให้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ๔ ที่ตนเองหามาได้ด้วยริ้วแรงและความพยายามอันชอบธรรม ได้สิ่งใดก็ยินดีกับสิ่งนั้นไม่คิดโลภอยากได้ของผู้อื่น เพราะว่าการเป็นมูลเหตุแห่งอกุศลหรือทุจริตทั้งปวง สันโดษจึงเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาเป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันได้กล่าวคือ

๑) กรณีแก้ปัญหาโจรสู้ร้าย

วิธีการแก้ปัญหาความโลภในด้านนามธรรม คือ บุคคลไม่ควรเพ่งเล็งในทรัพย์ของผู้อื่นควรยินดีหรือพอใจในสิ่งของของตนที่แสวงหาโดยชอบธรรมเท่านั้น ควรเคารพในสิทธิทาง

^{๕๔} บุ.อิติ. (บาลี) ๒๕/๕๒/๓๑๑, บุ.อิติ. (ไทย) ๒๕/๕๒/๔๖๕.

^{๕๕} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๐๕/๓๕, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๐๕/๑๒๐-๑๒๑.

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรมฉบับขยายความ, หน้า ๑๗๓.

ทรัพย์สินของผู้อื่น เพราะว่าทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นวัตถุทาง เป็นโลกีย์ทรัพย์ พร้อมทั้งจะเกิดภัยจาก ผู้ที่ไม่หวังดีบ้าง จากภัยธรรมชาติบ้าง เป็นผลผลิตของธรรมชาติเป็นเพียงกำหนดรู้ไว้เท่านั้น ไม่ ควรสร้างเงื่อนไขว่าเป็นสิ่งที่ตนจะต้องได้มาครอบครองไว้เป็นจำนวนมาก การกระทำเช่นนี้เป็นการ ป้องกันความละโมภโลภมาก ในของรักของหวงของผู้อื่นไม่ให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของคน

ส่วนการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรม คือ ควรพิจารณาให้เห็นว่าอาชีพโจรกรรมเป็น อาชีพที่ผิดกฎหมายและขัดต่อศีลธรรมทางสังคมเพราะเป็นอาชีพที่เบียดเบียนผู้อื่น เนื่องจากการ แก้ปัญหาของรัฐเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุโดยการฆ่าหรือจองจำไม่ใช่เป็นการแก้ปัญหาแบบ ยั่งยืน เพราะบุคคลที่พ้นจากการถูกลงโทษจะหวนกลับมายึดอาชีพเดิมอีก

พระพุทธศาสนาจึงเสนอวิธีการแก้ปัญหาโจรผู้ร้ายที่ให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ หรือเน้นการแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนเป็นหลัก กรณีนี้พิจารณาเปรียบเทียบจาก กฎทันทศตวรรษที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารเศรษฐกิจของรัฐในด้านการเกษตร การพาณิชย์และ สวัสดิการ^{๕๓} กล่าวคือ ด้านการเกษตร รัฐส่งเสริมเกษตรกรผู้มีความอดสาหะในการประกอบ อาชีพด้วยการแจกพันธุ์พืช ปรับปรุงสภาพพื้นดิน ฯลฯ ด้านพาณิชย์ รัฐส่งเสริมการลงทุนด้วยการ ให้อุปถัมภ์ (ดอกเบี้ยต่ำ) แก่พ่อค้าหรือนักธุรกิจผู้มีความอดสาหะในการค้าขายหรือการดำเนินธุรกิจ

ส่วนด้านสวัสดิการ รัฐให้ค่าตอบแทนหรือเงินเดือนที่เหมาะสมกับค่าครองชีพของ ข้าราชการ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะทำให้ผู้ทำงานมีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดี เช่น สถานพยาบาล ที่พักอาศัย รถรับส่ง เมื่อรัฐดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวจะประสบความสำเร็จ จะส่งผลให้คนในชาติมีรายได้และปัญหาโจรกรรมอาชญากรรมก็จะลดน้อยลง

๒) วิธีแก้ปัญหาคอรัปชั่น

พระพุทธศาสนาเถรวาทมองว่าการคอรัปชั่น เป็นการเบียดเบียนสังคมโดยตรง เป็นการยกยอกทรัพย์สินผู้อื่นโดยแสดงข้อความเท็จ เป็นการแสวงหาผลประโยชน์บนความทุกข์ ของผู้อื่น เป็นการกระทำที่ไม่ชอบธรรม เป็นบาปเป็นสาเหตุให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นมิชฌาอาชีพะ เป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมชาวพุทธไม่ควรทำ พร้อมกับได้เสนอทางออกในกรณีนี้ไว้แล้ว โดย พิจารณาจากบทสนทนาระหว่างพระสารีบุตรกับชนัญชานิปราหมณ์ที่ว่า

^{๕๓}ดูรายละเอียดใน ที.ที. (บาลี) ๕/๓๓๔-๓๓๕/๑๓๔-๑๓๕, ที.ที. (ไทย) ๕/๓๓๔-๓๓๕/๑๓๐-๑๓๒.

พระสารีบุตรถามว่า: “ชนัญชานี ท่านเข้าใจความซื่อมั่นว่าอย่างไร บุคคลประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา บุตรภรรยา ทาสกรรมกร มิตรและอำมาตย์ แยก บุรพเปตชน พระราชา บำรุงบำเรอกาย กับบุคคลผู้ประพฤติกุศลกรรม ประพฤติสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา บุตรภรรยา ทาสกรรมกร มิตรและอำมาตย์ แยก บุรพเปตชน พระราชา บำรุงบำเรอกาย บุคคลไหนจะประเสริฐกว่ากัน”

ชนัญชานีพราหมณ์ตอบว่า “พระคุณเจ้าสารีบุตร บุคคลประพฤติกุศลกรรม ประพฤติไม่สม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา บุตรภรรยา ทาสกรรมกร มิตรและอำมาตย์ แยก บุรพเปตชน พระราชา บำรุงบำเรอกาย ไม่ประเสริฐ ส่วนบุคคลประพฤติกุศลกรรม ประพฤติสม่าเสมอ เพราะเหตุแห่งมารดาบิดา บุตรภรรยา ทาสกรรมกร มิตรและอำมาตย์ แยก บุรพเปตชน พระราชา บำรุงบำเรอกาย ประเสริฐ แท้จริง การประพฤติกุศลกรรมและการประพฤติกุศลกรรม ประเสริฐกว่า การประพฤติกุศลกรรมและการประพฤติกุศลกรรมไม่สม่าเสมอ” ท่านพระสารีบุตรกล่าวว่าชนัญชานี “การงานที่ประกอบด้วยกรรม ซึ่งเป็นเหตุให้บุคคลสามารถเลี้ยงมารดาบิดา ฯลฯ บำรุงบำเรอกาย ไม่ต้องทำบาปกรรมและปฏิบัติตามข้อปฏิบัติ ที่เป็นบุญได้ ก็มีอยู่^{๕๕}

บทสนทนานี้ คือ วิธีการแก้ปัญหาที่พระสารีบุตรเสนอต่อชนัญชานีพราหมณ์ผู้อ้างถึงเหตุผลหรือความจำเป็นในการประกอบอาชีพที่ไม่ชอบธรรมเพื่อเลี้ยงดูคนในครอบครัว ซึ่งเป็นการยืนยันว่า พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้บุคคลหารายได้จากวิธีการทุจริตทุกประเภท เพราะสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ติดตามมาไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นการเลือกประกอบอาชีพที่ชอบธรรมหรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันงาม จึงเป็นการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องในความเป็นพุทธศาสนิกชนที่พึงประสงค์ตามหลักของสัมมาอาชีพทางพระพุทธศาสนา

หนึ่งในฐานะที่คนไทยทุกคนอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้ทรงมีพระสติปัญญาอันอัจฉริยะ ซึ่งพระองค์พระราชทานโครงการในพระราชดำริแก่พสกนิกรชาวไทยหลายโครงการ ควรอย่างยิ่งที่จะน้อมเกล้าฯ นำมาเป็นแนวปฏิบัติเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น โดยเฉพาะหลักเศรษฐกิจพอเพียงนั้นนับว่าเป็นแนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของคน

^{๕๕}ดูรายละเอียดใน ม.ม. (บาลี) ๑๓/๔๔๘/๔๓๘-๔๔๑, ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๔๘/๕๖๓-๕๖๗. การประพฤติกุศลกรรม หมายถึง การประพฤติกุศลกรรมคือความซื่อ ๕ ประการ (ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๔๗/๓๐๘) การประพฤติกุศลกรรม หมายถึง การทำกสิกรรมวาณิชยกรรมที่ชอบธรรม (ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๔๘/๓๐๘).

ไทยในทุกสาขาอาชีพ เพราะเน้นการใช้สติปัญญาตามหลักสายกลาง อยู่กินตามฐานะไม่ฟุ้งเฟ้ออย่างไร้สาระ และมีให้ยี่ฉัฏฐเป็นสรณะ^{๕๕} เพราะความโลภอยากได้เกินขอบเขต

เพราะฉะนั้น “สัน โศษจึงเป็นคุณธรรมที่สร้างให้บุคคลมีการรู้จักความพอเพียง พอเหมาะในสิ่งที่ตนได้ ยินดีพอใจตามกำลังของตนและรู้จักภาวะของตน ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น”^{๖๐} ดังนั้น การนำหลักสัน โศษไปประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ บุคคลในสังคมจะต้องรู้จักประเมินฐานะตนเองว่า มีฐานะความรู้ความสามารถมีกำลังมากน้อยอย่างไรควรที่จะใช้จ่ายตามกำลังตามความสามารถ เมื่อบุคคลในสังคมมีความยินดีในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นประกอบแต่สัมมาอาชีพ ปัญหาการประพฤติดุจริตก็จะลดน้อยลงทั้งตนเองและสังคมก็ไม่เดือดร้อน ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการส่งเสริมสัน โศษหรือเศรษฐกิจพอเพียง

ในประเด็นของสัน โศษที่ท่านให้ยี่ฉัฏฐด้วยของของตน ด้วยการแสวงหามาด้วยความพยายามอันชอบธรรมไม่ผิดกฎหมายนั้น สัน โศษ จะทำงานเป็นกระบวนการร่วมกับขันติด้วยการแสดงความอดทนอดกลั้น ข่มระงับอกุศลเจตนาอันจะมุ่งหวังช่วงชิงเอาสิ่งของของผู้อื่น อดทนต่อความรู้สึกความโลภอยากได้ โดยไม่เข้าใจผิดคิดว่าสิ่งของของเราคือยวาทะไม่ควรค่าแก่ความชื่นชม ไม่ดีเท่าของคนอื่น หรือไม่เข้ากับสมัยนิยม ความอดทนซึ่งทำงานร่วมกับสัน โศษดำเนินไปโดยอดทนต่ออำนาจกิเลสประเภทที่เป็นความปรารถนาในสิ่งของของผู้อื่น ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ควรนำมาปรับประยุกต์เป็นวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน

๔.๔ วิธีการแก้ปัญหาความโลภด้วยขันติ

วิธีการแก้ปัญหาความโลภด้วยขันติ “ขันติ หมายถึง ความอดทน อดกลั้น ทนตรากตรำ ทนเจ็บใจ ทนความหนักเอาเบาสู้ เพื่อบรรลุจุดหมายที่ตั้งงาม”^{๖๐} “ขันติในทศพิธราชธรรม หมายถึง กิริยาที่อดทนต่อโลกะ ไม่แสดงกิริยาอันชั่วร้ายไปตามอำนาจของ

^{๕๕} ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล, เศรษฐกิจพอเพียงทฤษฎีใหม่, ใน ๑๒ พรรษาภูมิพลมหาราชา, (กรุงเทพมหานคร : ศึกษาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๖.

^{๖๐} พระครูสุวรรณธรรมมากรณ, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวิสุทธิศาสตร์”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๘.

^{๖๑} มงคล. (บาลี) ๒/๔๐๕/๓๒๐, มงคล. (ไทย) ๔/๔๐๕/๑๖๕; อ้างในพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๒๖.

โลกะ”^{๖๒} “ขันติ อคตน์ไม่ทำชั่ว คือ ไม่ลู่อ่านาจกิเลสที่เกิดขึ้นครอบงำแล้วชักใจให้อยากทำชั่ว อคตน์ไว้ไม่ทำชั่วและอคตน์ทำดี แม้จะไม่ชอบใจที่จะทำดี ก็อคตน์ทำเป็นเครื่องกำจัดความไม่อคตน์ที่ตรงกันข้าม”^{๖๓}

ขันติ จะทำหน้าที่ในความหมายว่ารอได้คอยได้ รอคอยให้เราพิสูจน์ศักยภาพของตัวเองในการแสวงหาปัจจัย ๔ จนเต็มความสามารถเสียก่อน เมื่อสำเร็จสมประสงค์แล้วก็แสดง ความยินดีภาคภูมิใจกับสิ่งที่เราสรรหามา อันเป็นของบริสุทธิ์ด้วยหยาดเหงื่อแรงงานของตน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องใช้ปัญญาพิจารณาทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่นให้เห็นเป็นเพียงเศษดินเศษหินไม่ทรงคุณค่าเพียงพอที่จะให้แต่ละต้องหิบนอยเอาไป การคิดได้อย่างนี้จะสอดคล้องกับโคลงนิติบทที่ ๒๐๖ ซึ่งสอนให้เราตระหนักรู้ว่า สิ่งของของผู้อื่นเป็นสิ่งที่ไร้ค่า หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การระบุดึงคุณค่าของความสันโดษ พร้อมทั้งแสดงนัยยะของความอดทนอยู่ในที่ว่า

๒๐๖)เมียท่านพิศพางเพียน	มารดา
ทรัพย์ท่าน คือ อิฐผา	กระเบื้อง
รักสัตว์อื่นอาตมา	เทียมเท่ากันแฮ
ครองคังนี้จักเปลื้อง	ปลดพันสงสาร ^{๖๔}

ความหมายสำคัญที่ผ่านสื่อ โคลงโลกนิติบทนี้ กวีได้สะท้อนบทบาทของความอดทนต่อความโลภในหลายแง่มุม เช่น ความอดทนต่อการล่วงละเมิดทางเพศ ในภรรยาของผู้อื่น ด้วยการยกไว้เสมือนหนึ่งมารดาของตน หรืออีกความหมายหนึ่ง ก็เป็นการป้องกันความโลภในเรื่อง กามารมณ์ ให้รู้จักอดทนข่มระงับจิตใจต่อแรงเสียดทานของกามคุณ ๕ อีกทั้งยังให้เห็นความอดทนในแง่ที่ข่มระงับความรู้สึกมิให้เกิดความโลภเรื่องทรัพย์สินเงินทองของผู้อื่น ด้วยการพิจารณาโดยแยกคางว่า ทรัพย์เหล่านั้นมีคุณค่าให้ชื่นชมได้เพียงเศษอิฐเศษกระเบื้องเท่านั้น เมื่อทำได้อย่างนี้ จิตย่อมหลุดจากวงจรของความโลภโดยสิ้นเชิง ระบบการคิดทำนองนี้ก็คือ มรรคาแห่งการปฏิบัติลักษณะนี้ก็คือ เป็นรูปแบบแห่งการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของขันติร่วมกับสันโดษ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับความโลภที่เป็นต้นเหตุของอกุศลมูล

^{๖๒} สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, พระราชวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๓๘.

^{๖๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๒.

^{๖๔} กรมศิลปากร, ประชุมโคลงโลกนิติ, (ธนบุรี : อมราการพิมพ์, ๒๕๑๑), หน้า ๑๓๓.

ศึกษาศาสตร์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากประเด็นที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า ชันติเป็นความอดทนและบังคับจิตใจของตนเอง ไม่ให้อำนาจความโลภต้องการอารมณ์ที่น่าปรารถนา กล่าวคือ ชันติความอดทนดังกล่าวมานี้เป็นคุณธรรมที่ทำให้บุคคลต่อสู้กับอุปสรรค ไม่ทอดถอนใจต่อการกระทำความคิด ต่อหน้าที่ อดทนไม่ทำ ความชั่ว คือ ไม่โลภอยากได้ ในทรัพย์สินและคุ้มครองของผู้อื่น

อนึ่งการนำองค์ธรรม คือ ชันติไปปรับประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบัน ดังมีกรณีตัวอย่างของพลเมืองดีที่ปรากฏตามสื่อหนังสือพิมพ์รายวันว่า

คนขับรถโดยสารสองแถวรอบเมืองพัทยาเก็บกระเป๋าสะพายหนัง ภายในมีทรัพย์สินมูลค่า ๕ แสนบาทของนักธุรกิจชาวสกอตแลนด์ที่ลืมไว้บนรถแล้วนำส่งคืนเจ้าของทั้งหมด^{๖๕}

ในกรณีนี้ คนขับรถโดยสารสองแถวพลเมืองดี ถ้าไม่ใช่องค์ธรรมคือชันติข่มความโลภไว้ ก็คงจะไม่นำทรัพย์สินทั้งหมดคืนให้กับผู้เป็นเจ้าของแน่นอน แต่เพราะมีชันติอยู่ในใจจึงได้เป็นผู้มีน้ำใจดีและซื่อสัตย์สามารถข่มใจไว้ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ทั้งที่มีโอกาสที่จะไม่มอบคืนให้ก็ได้

ชันติกับการปรับประยุกต์ใช้วิธีการแก้ปัญหาความโลภกับการละเมิดศีล ๕ กล่าวคือ ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ข้อ ๑ (ปาณาติบาต) ในประเด็นนี้เมื่อนำองค์ธรรม คือ ชันติไปแก้ปัญหา คืออดกลั้นและข่มจิตจากความอยากได้เงิน เพื่อบรรเทาความโลภ เมื่อความอยากได้ไม่รุนแรงอยู่ในระดับที่ควบคุมได้ ปัญหาอาชญากรรมก็จะไม่เกิด

ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๒ (อทินนาทาน) ในกรณีปัญหาโจรผู้ร้าย เมื่อใช่องค์ธรรม คือ ชันติอดกลั้นต่อความโลภที่อยากได้ทรัพย์สินผู้อื่น ด้วยการพิจารณาว่าทรัพย์สินสมบัติของเขาเป็นเพียงเศษหินเท่านั้น ไม่ควรนำมาครอบครองไว้ เมื่อปฏิบัติได้ดังนี้ปัญหาอาชญากรรมในรูปแบบของการโจรกรรมก็ไม่เกิดในสังคม

ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๓ (กามสุ มิจฉาจาร) ในกรณีปัญหาการละเมิดทางเพศในภรรยาผู้อื่น เมื่อใช่องค์ธรรม คือ ชันติอดกลั้นในเรื่องกามสังวร ทนต่อแรงกระตุ้นจากความโลภอยากได้ภรรยาผู้อื่นด้วยอำนาจกามตัณหา ด้วยการยกไว้ในฐานะเหมือนมารดาของตน เมื่อปฏิบัติตามองค์ธรรมข้อนี้ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศก็จะไม่เกิด

^{๖๕} ข่าวสั้นทันโลก, “พลเมืองดีสองแถวคนซื่อ”, ไทยรัฐ, (๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) : ๑๕.

ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๔ (มุสาวาท) ในกรณีปัญหาการพูดหลอกลวง เมื่อใช้
องค์ธรรม คือ ชนดิอดทนต่อความโลภอยากเป็นนักการเมือง โดยไม่นำเสนอนโยบายทางเศรษฐกิจ
ที่เป็นไปไม่ได้ ด้วยพิจารณาว่า การโฆษณาหาเสียงเช่นนี้เป็นพฤติกรรมที่หลอกลวงประชาชน

ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ข้อที่ ๕ (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา) ในกรณีปัญหาการเสพ
สิ่งเสพติดทุกชนิด เมื่อใช้องค์ธรรม คือ ชนดิ อดกลั้นต่อความอยากจะดื่มสุราและสิ่งเสพติดให้
โทษต่าง ๆ ด้วยคิดว่าการเสพสิ่งเหล่านี้ เป็นอบายมุข เป็นสาเหตุของความประมาทขาดสติมีโทษ
ถึง ๖ ประการ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามองค์ธรรมคือขันติดังกล่าวนี้ ปัญหาสังคมกับการละเมิดศีล ๕
ย่อมไม่เกิด

ฉะนั้นจะเห็นว่าความอดทนเป็นองค์ธรรมสำคัญที่ทำให้บุคคลประสบความสำเร็จ
ข่มใจไว้ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น และไม่ทำสังกะให้เดือดร้อน

๔.๕ วิธีการแก้ปัญหาคือความโลภด้วยปัญญา

การพิจารณาถึงวิธีการแก้ปัญหาคือความโลภในสังคมปัจจุบัน ในท่ามกลางธรรมชาติที่
เกี่ยวคู่บ้างไม่เกี่ยวคู่บ้าง ชีวิตมนุษย์ไม่มีความมั่นคงมนุษย์ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด แสวงหา
เครื่องหล่อเลี้ยงชีพหลีกเลี่ยงและกำจัดสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์ เมื่อไม่รู้สภาวะที่แท้ของธรรมชาติ ก็ยึดมั่น
ต่อสิ่งที่ต้องการ เพื่อสนองความอยากจนเกินขอบเขต ทุ่มทะลุคุณค่าให้แก่วัตถุสิ่งของเหล่านั้น
มองเห็นโลกเป็นแดนที่จะทะยานหาสิ่งเสพเสวย เป็นที่ให้ความสุขและทุกสิ่งทีปรารถนามองเห็น
ตนในฐานะเป็นผู้ครอบครองมองเห็นผู้อื่นเป็นผู้ขัดขวางแย่งชิง ทำให้เกิดความหวงแหน ความแย่ง
ชิง การเบียดเบียนและการครอบงำกันในระหว่างมนุษย์ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อไม่ได้สิ่งที่ปรารถนา ก็
เกิดความทุกข์อย่างมากต่อเมื่อมีกัลยาณมิตรช่วยชักจูงจึงได้เห็นคุณค่าของเมตตาธรรมในเพื่อน
มนุษย์

แต่นั้นปัญญาระดับโลกก็ย่อมเกิดขึ้น แต่ถ้าจะให้ลึกซึ้งและมั่นคงก็ต้องฝึกให้เกิด
ปัญญาแนวโลกุตระด้วย โดยให้เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของโลกและชีวิตว่าล้วนเป็นไปตาม
ธรรมดาแห่งเหตุปัจจัย มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายเป็นเพื่อนร่วมทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ต่างก็รักสุข
เกลียดทุกข์เหมือนกันทุกชีวิตต้องสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกัน

เพื่อให้รู้จักวางท่าทีต่อโลกและชีวิตเพื่อนมนุษย์ได้อย่างถูกต้อง ทำให้จัดระบบการให้
คุณค่าในทางความคิดใหม่ โดยเปลี่ยนจากใช้ตัณหาความโลภอยากได้ หันมาใช้ปัญญาเป็น
เครื่องวัด รู้ว่าอะไรเป็นคุณค่าแท้จริงสำหรับชีวิตที่ควรแก่ฉันทะ รู้จักทำจิตใจให้เบิกบาน ผ่อนคลาย

ทุกข์และที่สำคัญ คือ เป็นวิธีบรรเทาความโลภ ลดการเบียดเบียน แย่งชิง และลดปัญหาทางศีลธรรม กล่าวคือ ใช้ปัญญาเป็นวิธีการแก้ปัญหภายในจิตใจโดยตรง

การที่จะแก้ปัญหาคือโลกได้นั้นต้องใช้ปัญญา ปัญญา แปลว่า ความรู้ทั่ว รู้ซึ่งในสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริง รู้เหตุ รู้ผล รู้เท่าทันสังขาร รู้องค์ประกอบ รู้ที่จะจัดการสิ่งต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต^{๖๖} ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการประพฤติปฏิบัติ ดังนั้น เราจึงต้องพัฒนาปัญญาให้เกิดมีขึ้นในตัวอยู่เสมอการพัฒนาปัญญามี ๓ ทางคือ^{๖๗}

๑) สุตมยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการฟัง การเล่าเรียนหรือการถ่ายทอดจากผู้อื่น หรือที่เรียกว่าปัญญาเกิดจากการได้ยินนั่นเอง

๒) จินตามยปัญญา หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากการคิด การพิจารณาเหตุผลวิเคราะห์ วิเคราะห์เหตุผล กล่าวคือ เป็นความรอบรู้ที่เกิดจากการคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่เราได้รับมาจากการฟังหรือการอ่าน รวมถึงการตรวจสอบแหล่งข่าวต่าง ๆ เป็นต้น เหล่านี้เป็นกระบวนการของจินตามยปัญญา

๓) ภวานามยปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรมลงมือปฏิบัติจริง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง หมายความว่า หลังจากได้วิเคราะห์พิจารณาเหตุผลจนเป็นที่พอใจแล้ว ปัญญาขั้นนี้เป็นปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ตรงไม่ใช่ความรู้ที่เกิดจากการฟัง หรือ ใช้เหตุผลเทียบเคียง ปฏิบัติเองเห็นเอง เช่นการเจริญวิปัสสนาภาวนา^{๖๘}

อนึ่งการที่บุคคลจะรู้เท่าทันลักษณะอาการของกิเลสประเภทความโลภได้อย่างแจ่มแจ้ง ต้องใช้ภวานามยปัญญา คือ ความรู้ที่เกิดจากการฝึกอบรมให้เกิดขึ้นในใจ จนเข้าใจธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายแล้ววางเฉยมีจิตเป็นอิสระ ไม่เศร้าหมองด้วยอำนาจของความโลภที่ครอบงำจิตใจมีความสุขได้ทุกเมื่อ กล่าวคือ รู้ว่าความโลภมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกฎธรรมชาติแห่งไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นความรู้หรือปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์ตรงตามสภาวะที่แท้จริง รู้ความสิ้นไปแห่งความโลภ ในจิตใจของตนความรู้ในระดับนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า ปริปัญญา^{๖๙} ครอบคลุม แบ่งเป็น ๓ ชั้นคือ

^{๖๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, หน้า ๒๖๔.

^{๖๗} อภิ.วิ. (บาลี) ๓๕/๗๖๘/๓๕๔, อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๗๖๘/๕๐๓-๕๐๔.

^{๖๘} พระสาขันธ์ ธมฺมรํสีโร, “การศึกษาวิเคราะห์หามานะในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๘๒.

^{๖๙} ขุ.ม. (บาลี) ๒๕/๑๔/๔๖, ขุ.ม. (ไทย) ๒๕/๑๔/๖๗.

๑) ญาณปริญา คือ รู้ตามสภาวะลักษณะ กล่าวคือ รู้จำเพาะตัวของสิ่งนั้นตามสภาวะของมัน เป็นสิ่งที่เสวยอารมณ์นั่นเอง

๒) ติรณปริญา หมายถึง การรู้ด้วยปัญญาที่ยังลึกซึ้งถึงสามัญลักษณะ กล่าวคือ รู้ถึงการที่สิ่งนั้น ๆ เป็นไปตามกฎธรรมดาโดยพิจารณาเห็นความไม่เที่ยงเป็นทุกข์และเป็นอนัตตา

๓) ปหานปริญา หมายถึง รู้ขั้นละได้ กล่าวคือ เป็นความรู้ถึงขั้นที่ทำให้ถอนความยึดมั่น ไม่ผูกพันหลงไหล ทำให้วางใจและมีท่าทีปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่รู้ว่าจะต้องทำอย่างไร

การที่จะรู้เท่าทันความโลภเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่นที่เกิดขึ้นในใจของคนได้ จะต้องเป็นความรู้ด้วยปัญญาแบบบูรณาการทั้ง ๓ ระดับ ที่ทำงานเป็นระบบ ขั้นแรกเป็นการกำหนดรู้ความโลภ ขั้นที่ ๒ เป็นการพิจารณา ความโลภ ขั้นที่ ๓ เป็นการละความโลภถอนถอนความอยากออกจากใจซึ่งปัญญาทั้ง ๓ นี้มีความสัมพันธ์กันดังกล่าวแล้ว

อนึ่งการนำองค์ธรรม คือ ปัญญาไปประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาคความโลภในสังคมปัจจุบัน คือ

ในกรณีของพลเมืองคินขัรบรถโดยสารสองแควนั้นเมื่อเก็บทรัพย์สินมีค่าของผู้อื่นได้แล้ว ใช้ปัญญาในขั้นญาณปริญา กำหนดรู้ว่าทรัพย์สินที่เก็บได้นี้เจ้าของไม่ได้สละให้ด้วยความเต็มใจ เขาต้องเป็นทุกข์ใจเพราะเสียดายของที่ลืมไว้ ใช้ปัญญาขั้นติรณปริญา พิจารณารู้แบบเอาใจเขามาใส่ใจเราว่า ถ้าเมื่อเรตอยู่ในสถานการณ์เช่นนี้บ้าง ก็คงจะเกิดความเสียใจในเพราะของที่หายไปเพราะกังวลว่าจะไม่ได้คืน และใช้ปัญญาขั้นปหานปริญา ปัญญาในขั้นละและถอนถอนว่าไม่ควรโลภอยากได้ในทรัพย์สินของผู้อื่นที่ผู้เป็นเจ้าของไม่ได้สละให้โดยบริสุทธิ์ใจ องค์ธรรมคือปหานปริญาจึงแสดงบทบาทในการตัดสินใจละความโลภในทรัพย์สินมีค่านั้น โดยมอบคืนให้แก่เจ้าของด้วยน้ำใจที่น่ายกย่อง ซึ่งเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคคลในสังคมปัจจุบัน

การนำเอาองค์ธรรม คือ ปัญญาไปประยุกต์ใช้กับการแก้ปัญหาคความโลภในสังคมปัจจุบันดังกล่าวนี้ ปัญญาเป็นองค์ธรรมที่มีคุณค่าสูงสุดแก่บุคคลทุกระดับในสังคม เช่นเมื่อคิดอยากได้สิ่งของของผู้อื่นต้องใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งนั้น ๆ ว่าความโลภอยากได้ในทางที่ผิดศีลธรรมเป็นไปเพื่อความเสื่อมเสีย เป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่ควรกระทำ เมื่อบุคคลปฏิบัติได้ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ตนเองและสังคมก็ไม่เดือดร้อน “ปัญญาที่พิจารณาเห็นดีชั่วถูกผิดตามเป็นจริงแล้ววางใจเป็นกลางไม่ทำไปด้วยอำนาจโลภะ”^{๑๐}

^{๑๐} สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “ทศบารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, พระราชวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, หน้า ๑๖๑.

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพราะฉะนั้น ควรใช้ปัญญาพิจารณาโดยแยกขาดตลอดเวลาว่า ได้สิ่งใดควรพอใจด้วย
สิ่งนั้น “เพราะความโลภเกินไปเป็นความชั่วร้าย”^{๑๑} ด้วยเหตุนี้ปัญญาจึงเป็นองค์ธรรมที่สามารถ
แก้ปัญหาคือความโลภในสังคมปัจจุบันทุกกลุ่มชน

ในประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอปัญญาเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาคือความโลภ เพื่อเป็นองค์
ความรู้สำหรับนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ในสังคมปัจจุบัน เพราะว่า
ปัญญาคือหลักธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่นได้ทุกข้อ ด้วยว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์
ปุถุชนย่อมยังมีความโลภอยากได้ การที่มนุษย์ปุถุชนเหล่านี้ทำการใดโดยไม่มีมีความโลภอยากได้
เข้ามาเกี่ยวข้องมีจำนวนน้อยมาก

อนึ่งมีข้อควรคำนึงอยู่ที่ว่า ความโลภเป็นอกุศลธรรมที่มีโทษ เป็นตัวก่อทุกข์และ
ปัญหาทั้งหลาย ทั้งแก่ตนเองและบุคคลในสังคมจึงต้องหาวิธีการแก้ปัญหาคือความโลภ คือ บรรเทา
หรือให้อยู่ในขอบเขตที่ควบคุมได้ซึ่งทำได้ด้วยการดำเนินชีวิตด้วยปัญญา

แต่สำหรับปุถุชนผู้ดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งเข้ายวนต่าง ๆ โดยมีโลภะ ตัณหา และ
อุปาทาน พริ้งพริ้วอยู่ภายในใจที่คอยขานรับสิ่งล่อเร้าเป็นต้นตลอดเวลา ถึงจะใช้ปัญญาเพียงไร
บางครั้งก็ผลอปล่อยให้ความโลภแสดงบทบาทเบาบ้างแรงบ้าง วิธีการแก้ปัญหาคือที่พึงเน้น คือ
พยายามนำหลักธรรม ได้แก่ ทาน ศีล สันโดษ ขันติ ปัญญาและปลุกฉันทะที่เป็นความต้องการที่
ดีงามขึ้นมาให้เป็นตัวชักนำการกระทำให้มากที่สุด มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีสมมอเจริญมาก จะอยู่ด้วย
โลภะ ตัณหา อุปาทาน อย่างสัตว์อื่นไม่ได้ จะต้องมีความต้องการภาวะที่ดีไม่ผิดศีลธรรมเป็นแรง
ควบคุมไว้บ้าง มิฉะนั้นก็จะสามารถทำความชั่วร้ายที่ผิดกฎระเบียบสังคมอย่างไม่มีขอบเขต ดังที่
ปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ในปัจจุบัน

แต่เมื่อรู้จักองค์ธรรม คือ ทาน การเสียสละ ศีล ๕ ซึ่งเป็นวินัยแม่บทของสังคม
สันโดษ การยินดี เฉพาะสิ่งที่ตนมีที่แสวงหามาโดยชอบธรรม ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ขันติ
ความอดทนที่จะไม่ทำความชั่วไว้บ้าง ก็ยังทนทำความดีตามที่สำนึกแห่งความดีหรือสังคม
กำหนดไว้

เมื่อคนในสังคมปฏิบัติตามหลักธรรมที่กล่าวมานี้ชื่อว่ายอมปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ
ตนในระดับหนึ่ง ปัญหาเรื่องความโลภในสังคมที่เป็นการเบียดเบียนชีวิตผู้อื่น การแย่งชิง
ทรัพย์สินอันเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น การละเมิดในคุ้มครองผู้อื่น การกล่าวคำเท็จคำหลอกลวง และ

^{๑๑}วิ.ภิกขุณี. (บาลี) ๓/๕๓/๕๖, วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๕๓/๑๒๘.

การเสพลีงเสพลิตตต่าง ๆ ก็ถูกควบคุมและลดน้อยไปเองในตัวนี้ คือ วิธีการแก้ปัญหาความโลกตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

รวมควมว่า แม้การศีกษาวิธีการแก้ปัญหาความโลกในสังคัมปัจจุบันตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเด็นนี้ ผู้วิจัยจะยกหลักธรรมในระดับทานขึ้นกล่าวก่อนซึ่งเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการปฏิบัติที่บรรเทาหรือข่มควมโลก ในระดับต้น ๆ หรือขั้นหนยบได้แก่หลักธรรมในระดับทานที่ปรากฏในพระไตรปิฎกและในอรรถกถานอกเหนือจากการให้เพื่อตัดควมตระหนี่เหนียวแน่นนอนจมอยู่ภายในใจก็ตาม

ถึงกระนั้น ก็ยังหมายรวมถึงข้อปฏิบัติที่เป็นส่วนหลักอีกส่วนหนึ่งซึ่งสามารถขยายไปสู่หลักธรรมอีกหลายหมวด และแต่ละหมวดก็แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างกัน เช่น สีล เป็นหลักธรรมที่พัฒนาควมวาจาให้อยู่ในระดับปกติไม่ละเมิดกฎบัญญัติของสังคัม เมื่อมีศีลเป็นเครื่องควบคุมควมประพฤติแล้วย่อมไม่คิดเบียดเบียนชีวิตหรือละเมิดในทรัพย์สินและคุ้มครองผู้อื่น ยินดีพอใจด้วย สิ่งของ ๆ ตนโดยใช้หลักธรรมในข้อสันโดยและมีขันติควมอดทนไม่ทำควมชั่ว คือการกล่าวคำเท็จ ไม่ลู่อ่านาจกิเลสประเภทควมโลกที่เกิดขึ้นแล้วเป็นแรงบันดาลใจให้ทำควมชั่วในการอยากเสพลของมีนเมาและสิ่งเสพลิต อดทนไม่ทำควมชั่ว ข่มใจไว้ไม่ให้ลู่อ่านาจแก้ควมโลก ในขณะที่เดียวกันก็มี หลักธรรมขั้นปัญญา เป็นเครื่องพิจารณาจนเกิดควมรู้จริงที่กำจัดควมชั่ว หรือควมไม่รู้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ปัญญาเป็นเครื่องตัดกระแสควมอยาก”^{๑๒} (ควมโลก)

อนึ่งหลักธรรมที่สูงที่สุดเ็นทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ ปัญญา เพราะบุคคลที่มีปัญญาจิตใจจะไม่เศร้าหมอง สามารถวินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง ด้วยว่าปัญญาเป็นเหมือนเครื่องมือที่เปลี่ยนมิจฉาทิฎฐิให้เป็นสัมมาทิฎฐิ มีความเห็นถูกต้องช่วยอำนวยการดำเนินชีวิตให้เจริญรุ่งเรืองได้ ถ้าเจริญมากเข้าก็จะทำจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดสว่างสงบได้ในที่สุด

^{๑๒} พ.ศ. (บาลี) ๒๕/๑๐๔๒/๕๓๒, พ.ศ. (ไทย) ๒๕/๑๐๔๒/๗๔๖.

บทที่ ๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

๕.๑ บทสรุป

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิธีการแก้ปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันตามหลักที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกแสดงไว้ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา และปกรณ์วิเศษเป็นหลักพร้อมกับการค้นคว้าคำรายนานักวิชาการร่วมสมัย และสื่อสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องเป็นส่วนประกอบ

จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมของบุคคลที่มีความอยากได้ มักมาก ซึ่งแสดงออกทางกายและวาจา นั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระตุ้นเร้าจากความเป็นกิเลสภายในจิตใจ โดยที่ความโลภ (ความโกรธ ความหลง) เป็นรากเหง้าของอกุศลที่ทำให้พฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกในทางทุจริตที่ละโมภอยากได้ทรัพย์สินของผู้อื่นในทางที่ไม่ชอบธรรม อันเป็นการละเมิดศีล ๕ พฤติกรรมดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะของกิเลสประเภทความโลภได้ชัดเจน

ส่วนการศึกษาเรื่องความโลภซึ่งเป็นรากเหง้าอกุศลมูลก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ศึกษาทั้งทางทฤษฎีและภาคปฏิบัติ กล่าวคือ ทำให้ทราบเรื่องความโลภในมิติต่าง ๆ พร้อมทั้งการนำเอาสภาวะที่เกิดกับจิตมาพิจารณาให้รู้เท่าทันความโลภจนสามารถจัดหรือควบคุมได้ เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหาที่เกิดจากความโลภในงานวิจัยนี้ได้จัดวางกรอบแนวคิดในประเด็นดังนี้

๑. ความหมายของความโลภ หมายถึง สภาวะที่จิตใจให้ละโมภหรือทำจิตใจให้อยากได้ เนื่องจากความโลภเป็นนามธรรมบทบาทความโลภจึงมีหลายมิติ คือ ศัพท์ที่เป็นไวยากรณ์มีความหมายตรงกันเพื่อแสดงให้เห็นภาพลักษณ์ของความโลภชัดเจนยิ่งขึ้น

๒. ลักษณะของความโลภ ที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระอรรถกถาจารย์และพระฎีกาจารย์อธิบายไว้ในคัมภีร์อรรถกถาฎีกา พร้อมทั้งนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายว่า มีลักษณะโน้มน้ำหนักอารมณ์และวัตถุเข้ามาหาตน ความโลภเป็นมลทิน เป็นศัตรูภายในจิตใจ เป็นความกำหนัดแห่งจิตเป็นธรรมชาติที่หลอกลวงเป็นเหตุแห่งทุกข์

๓. ระดับของความโลภ ที่เกิดกับจิตมี ๓ ระดับ คือ ชั้นละเอียดเป็นอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ภายในจิตใจ ชั้นกลาง คือ กิเลสที่กลุ่มมรรคจิตทำให้เร้าร้อนและชั้นหยาบ คือ กิเลสที่แสดงอาการของความอยากได้อย่างรุนแรงไม่สามารถควบคุมได้ซึ่งเป็นสาเหตุของการกระทำทุจริตทางกายวาจา

๔. สาเหตุของความโลภ ในด้านปัจจัยภายในมาจากสภาพจิตใจที่เศร้าหมองเพราะ โมหะ ความหลงและอวิชชาความรู้ซึ่งไม่มีโยนิโสมนสิการ และปัจจัยภายนอก คือ อารมณ์ ที่มากระทบและการขาดกัลยาณมิตร ก็เลศประเภทความโลภมีบทบาทในการสร้างถ้ำรุนแรงก็จะ เป็นการทำลาย ถ้าอยู่ในจุดที่ควบคุมได้ก็กลายเป็นการพัฒนาในด้านต่าง ๆ

จากการศึกษาปัญหาความโลภในสังคมปัจจุบันพบว่า ความโลภแบ่งออกได้เป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ความโลภเชิงวัตถุนิยม เป็นอาการของจิตที่อยากได้สิ่งที่เป็นวัตถุกาม เช่น ทรัพย์สินเงินทอง โทรศัพท์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องสื่อสารสมัยใหม่ที่เกินความจำเป็น เป็นต้น

ความโลภทางสังคม เป็นสภาพที่บุคคลมีความต้องการเป็นคนมีชื่อเสียงทางสังคมมาก ขึ้น ถึงกับต้องแสวงหามาในทางที่ผิดศีลธรรมด้วยการคิดสินบนการจ่ายเงินจำนวนมาก เพื่อให้ ได้มาซึ่งตำแหน่งที่ตนต้องการ

ปัญหาความโลภกับการละเมิดศีล ๕ ด้วยว่าศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานของสังคม เป็นวินัยแม่บทที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัยไม่เบียดเบียนกัน ในทางตรงกันข้ามปัญหา สังคมต่าง ๆ คือ การทำร้ายร่างกาย การฆ่า การละเมิดในสิทธิทางทรัพย์สินผู้อื่น การประพฤติดูดี ทางเพศ การพูดเท็จและการพูดหลอกลวงเพื่อต้องการเอาทรัพย์สินผู้อื่น และปัญหายาเสพติด พร้อมกับปัญหาทุจริตคอร์รัปชันซึ่งเป็นการละเมิดศีล ๕ นั้น โดยส่วนใหญ่แล้วมักมีสาเหตุจากความ โลภและส่งผลกระทบต่อผู้กระทำเองและทำให้สังคมต้องเดือดร้อนทั้งทางตรงและทางอ้อม

ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทความโลภสามารถเกิดขึ้นได้กับปุถุชนทุกเพศทุก วัยซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ปัญหาที่เกิดจากความโลภนี้ สามารถแก้ไขและป้องกันได้โดย การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาทมาปรับประยุกต์เป็นแนวทางในการปฏิบัติตามความ เหมาะสมกับสภาพปัญหาแต่ละกรณี กล่าวคือ

ทาน การให้วัตถุสิ่งของแก่ผู้อื่น ให้ธรรมะเป็นทาน และให้อภัยทาน เพื่อบรรเทา ความโลภออกจากใจ ไม่หวังแทนไว้ด้วยความตระหนี่ ไม่แสวงหาผลประโยชน์เฉพาะตนด้วยความโลภจัด ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยนำองค์ธรรมในระดับศีล ๕ ที่เป็นข้อกำหนด เป็นระบบควบคุมพฤติกรรมทางกายวาจา เพื่อมิให้มีการละเมิดทบัญญัติทางสังคมเพราะอำนาจ ของความโลภ

สันโดษ ยินดีพอใจในสิ่งที่ตนมีตนได้ ยินดีด้วยปัจจัย ๔ การมีความสุขด้วยเครื่อง เลี้ยงชีพตามที่ตนจะพึงมีและพึงได้ ด้วยการแสวงหามาด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริตชอบธรรม ไม่โลภอยากได้ของบุคคลอื่น เคารพในสิทธิทางทรัพย์สินและให้เกียรติในคู่ครองผู้อื่น

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ขันติ ความอดทน อดกลั้น ซึ่งทำหน้าที่ข่มความโลภภายในจิตไว้ เพื่อป้องกันพฤติกรรมที่เกิดจากการละเมิดศีล ๕ และปัญหาทุจริตประพฤติกรรมิชอบต่าง ๆ ซึ่งขัดต่อหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และปัญหาที่พิจารณาปัญหาทุกกรณีแบบบูรณาการเพื่อมิให้จิตตกไปในอำนาจความโลภ องค์ธรรมคือปัญญามีบทบาทและสัมพันธ์กับองค์ธรรมข้ออื่น ๆ โดยทำงานเป็นกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาสังคมที่เกิดจากความโลภ เพราะว่าการแก้ปัญหาแบบพุทธวิธีเป็นการแก้ปัญหาแบบยั่งยืนเพราะเน้นการแก้ไขที่ต้นเหตุคือปัญหาภายในจิตใจ ด้วยการปรับเปลี่ยนทัศนคติที่เป็นมิจฉาทิฎฐิให้เป็นสัมมาทิฎฐิ

ดังนั้น การศึกษาในงานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีพฤติกรรมทางสังคมที่พึงประสงค์ด้วยการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และเว้นจากพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ คือการเอารัดเอาเปรียบด้วยการกอบโกยเฉพาะประโยชน์ส่วนตัวด้วยความโลภ ตลอดจนเกื้อหนุนให้เกิดการประพฤติด้อยต่อเนื่องจนกลายเป็นวิถีชีวิตของบุคคลในสังคมปัจจุบัน หรือที่เรียกว่าเรียนเพื่อให้รู้จักอยู่ร่วมกัน

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า ยังมีประเด็นที่เป็นประโยชน์น่าจะศึกษาค้นคว้าวิจัยต่อเพื่อพัฒนาองค์ความรู้หรือสร้างกรอบแนวคิดด้านคำสอนเกี่ยวกับความโลภให้ถูกต้องชัดเจน และครอบคลุมยิ่งขึ้น

ความโลภเป็นหัวข้อธรรมที่สำคัญข้อหนึ่งซึ่งเป็นหัวข้อที่ ๑ ในอกุศลมูล ๓ เป็นกิเลสที่มีอำนาจมาก เพราะฉะนั้น ถ้าหากว่าจะมีการศึกษาวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาคความหลงหรืออกุศลมูล ๓ เพื่อทำความเข้าใจให้ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงเห็นว่าควรทำการศึกษาวิจัยเรื่องดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาวิเคราะห์วิธีการแก้ปัญหาคความหลงกับหลักธรรมคือสติในพระพุทธศาสนาเถรวาท
๒. การศึกษาวิเคราะห์เรื่องอกุศลมูล ๓ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน,
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓ – ๒๕๓๔.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาภาษาไทย. ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. ธรรมปทฎกถา. ภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____. ธรรมปทฎกถา. ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

_____. วิสุทธิมคฺคสุต นาม ปกรณวิเสตสุต. ภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. วิสุทธิมรรค. ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

_____. วิสุทธิมคฺคสํวณฺณนํย มหาฎีกาสมฺมตํย. ภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

_____. สารตฺถทีปนี นาม วินยฎีกา สมฺมตปาสาทิกาวณฺณนํ. ภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราช
วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. อภิธมฺมตฺถวิภาวิณีฎีกา. ภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

- **อภิธรรมัตถวิภาวินีฎีกา.** ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๕, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- **มงคลสูตรที่ปณี.** ภาษาบาลี ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- **มังคลัตถที่ปณี.** ภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ข. ข้อมูลชั้นทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

- กรมศิลปากร. **ประชุมโคลงโลกนิติ.** ชนบุรี : อมรการพิมพ์, ๒๕๐๐.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. **ศาสนาปรัชญาประยุกต์.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทคอมแพคท์พริ้นท์จำกัด, ๒๕๓๕.
- จำลอง ดิษขณิช. **จิตวิทยาของความดับทุกข์.** เชียงใหม่ : กลางเวียง การพิมพ์, ๒๕๔๔.
- เชอเกียรติม ดรุงปะะ รินโปเช. **สิงหลอกเจ้าลอคกราบวัดถุนิยมทางศาสนา.** แปลโดยวีระ สมบูรณ์จันทร์สันติ. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๘.
- นีน่า วัน กอร์คอม. **พระอภิธรรมในชีวิตประจำวัน.** แปลโดย ดวงเดือนบารมีธรรม, กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- ปิ่น มุกกันต์. **พุทธศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พันตรี ป.หลงสมบุญ. **พจนานุกรมมคธ – ไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักเรียนวัดปากน้ำ, อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระคันธสารากวีวงศ์. **โพธิปักขิยธรรม.** กรุงเทพมหานคร : บุญศิริการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- พระเทพคิลก (ระแบบ จิตณาโณ). **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์. ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๕ กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- **พจนานุกรมพุทธศาสตร์. ฉบับประมวลธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.
- **ธรรมบุญชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๑.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ศัพท์วิเคราะห์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐.

- พระบุคคา ถาวโร. **ชีวิตการทำงานหลักธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๓๗.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรมฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๕.
- พระภาสกร ภูริวิฑูโณ (ภาวิไล). **ปฏิจจนุสุมปาตสำหรับคนรุ่นใหม่**. เชียงใหม่ : บริษัท นันทพันธ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๘.
- พระมหาปราโมทย์ ปโมทิต. **พจนานุกรมชาตภาษาบาลี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกการพิมพ์ไทยจำกัด, ๒๕๔๑.
- พระมหาสมปอง มุทิต. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระมหาสุวิทย์ วิชเชสโก. **ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรซ์ จำกัด, ๒๕๔๑.
- พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตนาโณ). **ธรรมปริทรรศน์ ๒ อธิบายธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พระราชวรมุนี (ประยูร รมุมจิตฺโต). **รวมปาฐกถาชุดพระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๑.
- พุทธทาสภิกขุ. **ตัวถูกของอุลลัษสมบูรณ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- _____. **หลักปฏิบัติที่สำคัญในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. ๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์, ๒๕๔๖.
- วศิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕.
- วิทย์ เทียงบูรณธรรม. ดร. **ตำรายาเสพติด**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นท์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๑.
- ส. มหาปัญญาภิกขุ. (หลวงตาวัดป่าโสมพนัส สกลนคร) **การรู้ธรรมแบบรู้แจ้ง**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไผ่ใหม่, ๒๕๕๐.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์, ๒๕๓๒.
- สุพัตรา สุภาพ. **ปัญหาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.
- สุเมธ ดันติเวชกุล.ดร. **เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่** ใน ๗๒ พรรษาภูมิพลมหาราชา. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- แสง จันทร์งาม. **พุทธศาสนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาการ, ๒๕๑๒.
- หลวงวิจิตตวาฑการ. **กุศโลบายสร้างความยิ่งใหญ่**. กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, ๒๕๓๕.

(๒) วิทยานิพนธ์

นัตติมา ชูดวงแก้ว. “การศึกษาเปรียบเทียบเจตสิกธรรมในพระอภิธรรมกับพระสูตรต้นตปิฎก”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

นันทพล โรจนโกศล. “การศึกษาวิเคราะห์แนวคิดเรื่องขันธ ๕ กับการบรรลุธรรมใน
พระพุทธานุศาสนานุสาวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระครูสุวรรณธรรมารักษ์. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักคำสอนของพระพุทธานุสาวาทที่ปรากฏใน
วิสุทธิศาสตร์”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาขันทอง วิชิต. “การศึกษาวิเคราะห์เรื่องขันธในพระพุทธานุสาวาท”.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

พระมหาธีระพล สุขแสง. “การศึกษาคำสอนเรื่องกิเลสในพระพุทธานุสาวาท”. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พระสาธิต ฐมฺมธโร. “การศึกษาวิเคราะห์มานะในพระพุทธานุสาวาท”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

แม่ชีดวงพร คำหอมกุล. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจริยศาสตร์ในธัมมปทีฎกเถร”. วิทยานิพนธ์
พุทธศาสนมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๔.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. “ทศบารมีในพระพุทธานุสาวาท”.
พระราชวิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๒๕.

(๓) บทความ

อุทิศ เชาวลิศ. “เพื่อความต่าง”วารสาร พ.ศ.ล. ปีที่ ๓๔ ฉบับที่ ๒๓๒ (พฤศจิกายน-ธันวาคม
๒๕๔๕) : ๓๑-๓๒

(๔) **สื่อสิ่งพิมพ์**

“การฮั้วประมูลสุวรรณภูมิ”, **คมชัดลึก**. (๒๗ กันยายน ๒๕๕๐) : ๑๔.

ข่าวสั้นทันโลก. “พลเมืองคีตองแถวคนชื้อ”, **ไทยรัฐ**. (๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๕) : ๑๕.

“โจรสาวบุกเดี่ยวจี้ร้านทอง”, **ไทยรัฐ**. (๔ ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๑.

“คุณหญิงเกตุบุตร. ทหารเปื่อย”, **เดลินิวส์**. (๓ พฤศจิกายน ๒๕๕๐) : ๑๘.

“แค้นต้องฆ่า”, **ไทยรัฐ**. (๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๑.

“ตำรวจจับยาไอซ์รวบตัวคนดังพบกัญชา”, **คมชัดลึก**. (๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๔.

“บุกเดี่ยวจี้แบงก์หอบเงิน ๑.๕ ล้านบาท”, **ไทยรัฐ**. (๒๕ กันยายน ๒๕๕๐) : ๑๒.

“ปล้นรถขนเงินแบงก์อีกเงิน ๓.๕ ล้านบาท”, **ไทยรัฐ**. (๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๑.

เปิดตระกร้าข่าว, “นักการเมืองหาเสียงต้มคนไทย”, **เดลินิวส์**. (๑๖ สิงหาคม ๒๕๔๕) : ๗.

“ขยายฆ่าหลาน”, **ไทยรัฐ**. (๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๑.

ลมเปลี่ยนทิศ, “หมายเหตุประเทศไทย”, **ไทยรัฐ**. (๓ ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๕.

สรุปข่าว, **คมชัดลึก**. (๒๗ กันยายน ๒๕๕๐) : ๑๔.

สหบาท, “ตำรวจส่องไทย”, **ไทยรัฐ**. (๑๓ มิถุนายน ๒๕๕๐) : ๑๖.

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : แม่ชีสุนันทา เรียงแหลม
- วัน เดือน ปีเกิด : ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑
- สถานที่เกิด : ต. เจ็ดริ้ว อ. บ้านแพ้ว จ. สมุทรสาคร
- บวชเมื่อ : ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๔
- ประวัติการศึกษา : พ.ศ. ๒๕๔๖ จบบาลีศึกษา ๕ ประโยค จากสำนักเรียนศาลาสันติสุข
สังกัดวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
- งานที่รับผิดชอบ : เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่สำนักศาลาสันติสุข
กรรมการบาลีศึกษาสมาคม
- เข้าศึกษา : ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๕
- วันสำเร็จการศึกษา : ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
- ที่อยู่ปัจจุบัน : สำนักแม่ชีศาลาสันติสุข ต. ท่าตำหนัก อ. นครชัยศรี จ. นครปฐม
๓๓๑๒๐ โทร ๐๓๔-๓๓๑๔๗๖ (๐๘๔-๐๕๗๗๕๓๐)